

Trauman välittyminen ja traumasta selviytyminen
Joyce Carol Oatesin romaanissa *The Gravedigger's*
Daughter

Ella Hiltula

Pro gradu -tutkielma

Kirjallisuustieteiden tutkinto-ohjelma, yleinen kirjallisuustiede

Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos

Humanistinen tiedekunta

Turun yliopisto

Toukokuu 2024

Pro gradu -tutkielma

Kirjallisuustieteiden tutkinto-ohjelma, yleinen kirjallisuustiede

Ella Hiltula

Trauman välittyminen ja traumasta selviytyminen Joyce Carol Oatesin romaanissa *The Gravedigger's Daughter*

Sivumäärät: 75

Tämä tutkielma käsittelee yhdysvaltalaisen Joyce Carol Oatesin vuonna 2007 julkaistua romaania *The Gravedigger's Daughter* traumatutkimuksen näkökulmasta. Romaani kertoo päähenkilönsä Rebecca Schwartin tarinan hyppien ajallisesti eri elämänvaiheiden välillä. Romaanissa käsitellään muun muassa sotaa pakenemisen, ylisukupolvisuuden, parisuhdeväkivallan sekä muistamisen, todistamisen ja hiljaisuuden teemoja. Romaani kuvaa paitsi äärimmäisen haastavia ja vahingollisia olosuhteita, myös niistä selviytymistä todennäköisyyksiä vastaan. Yhteiskunnallinen epäoikeudenmukaisuus ja sitä kannattelevat normit nousevat romaanissa esille esimerkiksi ennakkoluulojen, syrjinnän ja naisiin kohdistuvan väkivallan kautta.

Tutkin siis traumateorian näkökulmasta sitä, miten erilaiset traumat Oatesin kerronnasta välittyvät ja miten Rebeccan hahmo oirehtii, suhtautuu kokemaansa ja selviää siitä. Traumakäsitys, johon nojaudun tutkimuksessa on pitkälti Cathy Caruthin teorian mukainen. Analysoin romaanissa esiintyvää ylisukupolvista traumaa Marianne Hirschin jälkimuistin (*postmemory*) käsitteen avulla. Traumojen muodostumiseen romaanissa osallistuvat myös sivulliset henkilöihahmot, joita tutkin Michael Rothbergin osallisen subjektin (*implicated subject*) käsitteen avulla. Lisäksi tutkin romaanissa esiintyvien äärimmäisen traumaattisten tapahtumien todistamista Dori Laubin ja Shoshana Felmanin teoreettiseen ajatteluun tukeutuen. Huomion romaanissa esiintyvän väkivallan ja trauman sukupuolittuneisuutta ja romaanin esille tuomaa naisen kokemusta käyttäen lähteenä Laura S. Brownin feministiseen traumatutkimukseen sijoittuvia kirjoituksia. Lopulta huomion myös teoksen eettisen potentiaalın traumakertomuksena Hanna Meretojan narratiivisen hermeneutiikan käsitteiden avulla.

Tutkielman tavoitteena on tuoda esiin ja analysoida romaanin kerronnan piirteitä ja trauman välittymistä sekä traumasta selviytymisen kuvausta. Trauman kuvaus on romaanissa monipuolista ja traumasta selviytymisen avaaminen edistää romaanin eettistä potentiaalia. Osallistun teoreettiseen keskusteluun erilaisista traumanäkökulmista, traumafiktio n piirteistä sekä traumafiktio n eettisestä potentiaalista.

Tutkielman tuloksena osoitan analyysin kautta, miten Oatesin romaani *The Gravedigger's Daughter* välittää erilaisten traumojen syntyä, oireilua ja tavoittamattomuutta. Näytän ja perustelen, miten romaanissa kehittyy ja ilmenee ylisukupolvinen trauma sekä miten trauman todistamiseen kytkeytyy syvä hiljaisuus. Tuon esille, miten romaani kuvaa yhteiskunnallista epäoikeudenmukaisuutta, naisiin kohdistuvaa perhe- ja parisuhdeväkivaltaa sekä sukupuolten välistä epätasa-arvoa yhteydessä traumaan. Osoitan, miten Rebeccan hahmon selviytyminen ja uuden identiteetin omaksuminen linkittyy mahdollisen tajuun ja sen laajenemiseen. Lopulta selvitän, miksi ja miten traumafiktioksi käsitettävä romaani voi sisältää eettistä potentiaalia.

Avainsanat: traumafiktio, trauma, Joyce Carol Oates, väkivalta, jälkimuisti, todistajuus, sukupuolittunut väkivalta, osallinen subjekti, narratiivinen hermeneutiikka, eettinen potentiaali

Sisällysluettelo

1	Johdanto	4
1.1	Tutkimuskohde ja tutkimuskysymys	4
1.2	Teoreettinen viitekehys ja tutkielman rakenne	7
2	Trauman välittyminen romaanissa <i>The Gravedigger's Daughter</i>	16
2.1	Ylisukupolvisen trauman kehittyminen	16
2.2	Traumaattisen tapahtuman todistaminen ja muistaminen	29
2.3	Sukupuolittunut väkivalta ja trauma	38
3	Traumasta selviytyminen	54
3.1	Selviytyjän identiteetinmuutos ja mahdollisen taju	54
3.2	Salattu menneisyys: lapsen näkökulma trauman oireisiin	62
3.3	Traumafiktion eettisestä potentiaalista	66
4	Lopuksi	72
	Lähteet	74

1 Johdanto

1.1 Tutkimuskohde ja tutkimuskysymys

Tämä tutkielma käsittelee Joyce Carol Oatesin romaania *The Gravedigger's Daughter* traumatutkimuksen näkökulmasta. Joyce Carol Oates (1938-) on harvinaisen tuotteliaana tunnettu yhdysvaltalainen kirjailija, jonka varhaisin julkaistu teos, romaani *With Shuddering Fall*, on vuodelta 1964 ja viimeisin teos, *48 Clues into the Disappearance of My Sister*, vuodelta 2023. Oatesin laaja tuotanto kattaa sängen monta genreä, sillä häneltä on julkaistu romaanien lisäksi muun muassa näytelmiä, novelleja, runoja ja tietokirjallisuutta. Kirjailijan tuotannosta tekee vaikuttavan erityisesti sen esteettinen monimuotoisuus ja rakenteellinen kekseliäisyys (Johnson 2019, 171). Uransa eri vuosikymmenillä Oates on tarttunut erilaisiin tyyleihin ja teemoihin, kuten alusta pitäen psykologiseen realismiin ja myöhemmin 1980-luvulta lähtien esimerkiksi gotiikkaan ja feminismiin (ks. esim. Johnson 2019, 169–170), muuttumatta kuitenkaan helposti lokeroitavaksi. Oates on toiminut pitkään myös kirjallisuuden ja luovan kirjoittamisen professorina muun muassa Princetonin yliopistossa.

Suomessa Oatesin tuotantoa on tutkinut eritoten Lotta Kähkönen.¹ Englanninkielisessä väitöskirjassaan (2012) Kähkönen tutkii kompleksista valkoisen naisen identiteettiä valituissa Oatesin teoksissa. Kähkönen toteaa, että yksi Oatesin olennaisista pyrkimyksistä on kritisoida yhdysvaltalaista yhteiskuntaa, sen arvoja ja sosiaalista epäoikeudenmukaisuutta (Kähkönen 2012, 12). Kansainvälisesti ilmestynyt Oatesiin keskittynyt sarjajulkaisu *Bearing Witness: Joyce Carol Oates Studies* ilmestyi vuosina 2014–2020. Oatesin elämään ja töihin keskittyviä teoksia on ilmestynyt varsinkin Yhdysvalloissa useina eri vuosikymmeninä. Tällaisia teoksia ovat muun muassa Ellen G. Friedmanin *Joyce Carol Oates* (1980), Brenda Dalyn *Lavish Self Divisions: The novels of Joyce Carol Oates* (1996) ja Greg Johnsonin *Invisible writer: a biography of Joyce Carol Oates* (1998). Nämä teokset valottavat Oatesin elämää ja töitä erilaisista näkökulmista sekä antavat kuvan Oates-tutkimuksen kattavasta kentästä.

¹ Suomenkielisiä Oatesin tuotantoa käsitteleviä pro gradu -tutkielmia on, mutta en viittaa niihin pidemmin tässä tutkielmassa. Katariina Mäkisen tutkielma *“Ennen sinua - ei mitään ollutkaan” : päähenkilön minuuden muotoutuminen Joyce Carol Oatesin romaanissa Blonde* on vuodelta 2005. Lotta Kähkösen pro gradu -tutkielma *Naishenkilöhahmojen identiteettien rakentuminen Joyce Carol Oatesin novellistikassa 1970- ja 1990-luvuilla* on vuodelta 2000.

Koska Oatesin tuotanto on niin laaja kuin se on, monet teemat ja aiheet ovat kiinnittäneet tutkijoiden huomion. Useamman teoksen piirissä on tutkittu Oatesin kirjoituksissa esiintyvää gotiikkaa, väkivaltaa ja feminisimiä. Monet tutkijat ovat tarttuneet erityisesti naisen ja tyttären asemaan Oatesin teoksissa. Niin kasvutarinoita, traumoja kuin avioliittoinstituutiota Oatesin teoksissa on tutkittu jossain määrin. Myös joitakin traumatutkimusta Oatesin teoksiin soveltavia artikkeleita on. Anthony D. Zias tutkii artikkelissaan vuodelta 2011 traumatisoitunutta subjektia teoksessa *Son of the Morning* (1978). Nathan Shankin 2017 julkaistu artikkeli tutkii traumaa teoksessa *We Were the Mulvaneys* (1996). Traumanäkökulma Oatesin teoksiin on toisin sanoen päässyt hiljalleen esille, mutta useimmista hänen teoksistaan ei ole vielä ilmestynyt traumaan keskittyvää tutkimusta. Liityn Oates-tutkimuksen kentälle tutkimalla romaania *The Gravedigger's Daughter* nimenomaan traumatutkimuksen näkökulmasta. Kyseistä romaania ei ole aiemmin tutkittu laajemmin tai trauman näkökulmasta. Tuotan näin tutkimusperinteeseen uutta tietoa, jonka avulla voi myöhemmin syntyä vielä syvempää ja yksityiskohtaisempaa tutkimusta.

The Gravedigger's Daughter (jatkossa GD; suom. *Haudankaivajan tytär*, 2009) on romaani vuodelta 2007. Romaani kertoo päähenkilönsä Rebecca Schwartin (myöhemmin nimeltään vaihdellen myös Rebecca Tignor, Hazel Jones ja Hazel Gallagher) elämäntarinan. Romaanin kerronta on epäkronologista. Schwartien perhe pakenee juutalaisuuden takia ennen toista maailmansotaa Saksasta New Yorkin osavaltioon. Perheen juuret salataan ja Rebecca on kasvaessaan pitkälti epätietoinen niin suvun historiasta kuin uskonnollisista ja ideologisista asioista. Elämä haudankaivajan mökissä on ankaraa ja rajattua. Rebeccalle jää lapsuudestaan pitkälti puutteen ja perheen sekä yhteisön harjoittaman kaltoinkohtelun värittämiä muistoja. Yhdysvaltalaisen pikkukaupunkiyhteisön ulkopuolelle suljetussa perheessä ei ole sanoja tai keinoja trauman käsittelyyn. Ajan kuluessa perheenisä Jacob ajautuu yhä syvemmälle vainoharhoihin ja päätyy ampumaan vaimonsa ja itsensä. Rebecca jää yksin perhettä hylkineen kaupungin kasvatiksi. Harva suhtautuu hänen kokemuksiinsa empaattisesti.

Rebeccalle elämä tuossa kaupungissa käy sietämättömäksi. Hän haluaa jättää paikan, jossa hänet tunnetaan vain ruokottoman haudankaivajan tyttärenä. Rebeccan koulutus jää vajavaiseksi ja hän tekee varhain töitä. Tavatessaan reilusti vanhemman töiltään ja tavoiltaan epäilyttävän miehen, Niles Tignorin, hän lähtee tämän mukaan turvatun aseman toivossa. Pari 'avioituu', mutta Rebecca joutuu alisteiseen ja yksinäiseen ansaan, kun väkivalta suhteessa arkipäiväistyy. Hän toivoo lasta kaiken parantamiseksi, mutta mies aiheuttaa hänen ensimmäisen raskautensa keskenmenon. Toinen lapsi, Niles Jr., selviää. Tignorin uhatessa

toistuvasti Rebeccan henkeä ja tämän käytyä lapsenkin kimppuun Rebecca päättää paeta. Hän selviää lapsineen pois kaupungista ja aloittaa nomadisen elämäntavan. Rebecca vaihtaa kummankin nimet ja häivyttää heidän historiansa, ensisijassa poikaansa ajatellen. Vuosien varrella kaksikko päätyy elämään tyystin erilaisessa ympäristössä, ja heidän elintasonsa kohoaa. Rebecca ei koskaan jaa koko tarinaansa toiselle miehelleen tai pojalleen.

Tämä tutkielma käsittelee erityisesti romaanissa esiintyviä traumoja. Juoni on päähenkilövetoinen, joten nimenomaan päähenkilön perusteellinen tarkastelu on aiheellista. Tutkin sitä, miten romaanin kerronta ilmaisee Rebeccan elämän traumaattisia tapahtumia, millaisia tapahtumat ovat ja miten Rebeccan henkilökohtainen kokemus välittyy. Sen jälkeen tarkastelen niitä selviytymisen tapoja, joita romaanissa esiintyy. Tutkimuskysymys jakautuu siis kahteen osaan: miten ja millaiset traumat romaanista välittyvät ja miten hahmo niistä selviytyy? Trauman välittymisellä tarkoitan tässä tutkielmassa niitä kerronnallisia ja juonellisia keinoja, joilla traumaattiset kokemukset ja niiden piirteet välittyvät romaanin tekstistä lukijalle. Traumasta selviytyminen taas kattaa tulkintani mukaan ne keinot, joita päähenkilö tekstin sisällä käyttää selvittääkseen trauman oireiden ja traumaattisten muistojen kanssa vuosia niitä aiheuttaneiden tapahtumien jälkeen. Selviytyminen tarkoittaa siis elämän jatkumista trauman kanssa, ei pelkkää hengissä pysymistä. Analysoin sekä trauman välittymistä että siitä selviytymistä jotta romaanin monipuolisuus pääsee tutkimuksessa esille.

Lähestyn kerrontaa ja kokemusta tekstissä ajoittain toisiinsa limittyneinä piirteinä, joten tutkimuskysymyksen jakamisen ei ole tarkoitus jyrkästi erotella näitä kahta, vaan selkeyttää tutkielman kiintopisteitä. Keskityn Rebeccan elämää eniten keskeyttäneisiin traumaattisiin tapahtumiin (engl. *disruptive traumatic event*), kuten perhesurmaan ja parisuhdeväkivaltaan sekä niiden seurauksiin ja kontekstiin. Lisäksi otan huomioon sen, että jotkin Rebeccaan vaikuttavat traumaattiset tekijät, kuten ulkopuolisuus ja sukupuolittuneiden valtarakenteiden kohtena oleminen, ovat ajallisesti jatkuvia eivätkä yksittäisiä tapahtumia. Rebecca onnistuu jatkamaan elämäänsä erilaisten traumojen kerrostuessa eikä saa missään kohtaa esimerkiksi psykiatrista apua. Rebeccan kokemusten lisäksi huomioin rajallisemmin myös muita romaanin henkilöitä, kuten hänen äitinsä Annan ja poikansa Zackin, sillä heidänkin traumansa ovat tarinassa olennaisia ja muihin henkilöihin vaikuttavia.

Tarkastelen kerronnasta muun muassa muodollisia keinoja. Muodollisilla keinoilla tarkoitan tässä tekstin tapoja joko lähestyä esimerkiksi toimintaa, ilmettä tai vuoropuhelua suoraan kuvailen tai vaihtoehtoisesti vertauskuvien kautta. Rebeccan toiminta ja ajatukset välittyvät

lukijalle tekstistä siis välillä suuremmin, välillä vahvan vertauskuvallisesti. Kerronnalliset keinot ovat oleellisia myös silloin, kun kuvataan Rebeccan muistoja ja tunteita. Traumaattiset muistot ovat vaikeasti hahmotettavia ja arvaamattomia, ja kerronnan osuus tämän ilmaisussa on oleellinen. Kerronnallisella tasolla monimuotoista on myös se, kun Rebeccan irtautuminen vanhasta itsestään ja asettuminen täysin Hazel Jonesiksi rakoilee, kun hän näkee Hazelin mielessään toisessa persoonassa. Oates onnistuu kuvauksellaan välittämään erityisesti Rebeccan/Hazelin hämmennyksen ja lamaannuksen tunteen. Uusi identiteetti on Rebeccan tapa paitsi käytännönläheisesti paeta väkivaltaista miestänsä, myös tunteellisesti irrottautua perhehistoriastaan. Tämä ei kuitenkaan ole Rebeccan lopullinen päätös, sillä hän kirjoittaa elämänsä lopulla kirjeitä kuolleeksi luullulle serkulleen Freyda Morgensternille, ja vain nämä kirjeet hän allekirjoittaa Rebeccana vuosikymmenien jälkeen. Nämä syklist kerronnan piirteet päättelevät eli yhdistelevät pirstottua elämäntarinaa, mutta teos ei silti esitä, että traumaattiset elämäkokemukset olisi täysin integroitu. Tutkimani kerronnan ratkaisut kuvaavat monipuolisesti traumoja ja toisaalta niiden kanssa jatkuvaa elämää.

Rebeccan henkilöahmon tutkimisen painopiste on hänen suhtautumistapojensa, muistojensa ja ratkaisujensa tulkinnassa ja analyysissa. Rebecca selviytyy kokemistaan koettelemuksista hengissä, ja hänen elämänsä päättyy myöhäisellä iällä turvallisessa paikassa. Hän onnistuu myös nostamaan kurjuudesta poikansa, jonka takia jaksakin tehdä asioita, joihin ei olisi välttämättä yksin kyennyt. Rebeccan voidaan katsoa olevan sekä väkivaltaisen tekojen uhri että sellaisten todistaja. Nämä asemat vaikuttavat häneen eri tavoin, molemmat vahingollisesti. Tutkin, miten Rebecca neuvottelee itsensä ja ulkomaailman kanssa tien kohti selviytymistä nuoresta lähtien. Mikään Rebeccan keinoista tai henkilökohtaisista rituaaleista ei ole yksiselitteinen tai välttämättä muille hahmoille lainkaan avautuva, mutta tulkitseen hänet lukijan asemassa neuvokkaaksi, pitkäjänteiseksi ja sitkeäksi.

1.2 Teoreettinen viitekehys ja tutkielman rakenne

Traumateoria nousi voimakkaasti esille Yhdysvalloissa 1990-luvulla, jolloin sen parissa pyrittiin selvittämään ja tarkentamaan trauman kulttuurisia ja eettisiä seurauksia. Nykyaikaisen traumateorian juuret paikannetaan usein 1980-luvulle, jolloin post-traumaattinen stressihäiriö eli PTSD (engl. *post-traumatic stress disorder*) lisättiin viralliseksi diagnostiseksi kategoriaksi lääketieteessä ja psykiatriassa. (Whitehead 2004, 4.) Traumateorian kehitys on kuitenkin moninainen ja laaja-alainen ilmiö. Nicole A. Sütterlin (2020) kirjoittaa, että sen jälkeen kun PTSD lisättiin diagnostiikkaan, psykologisen trauman

käsite on levinnyt hyvin laajalle tuottaen muun muassa oman erikoisalansa ja vaikuttaen lukuisiin muihin aloihin (11). Traumasta on tullut aikamme keskeinen tulkinnallinen kategoria (Sütterlin 2020, 11). Kokemuksia ymmärretään sen kautta yhä herkemmin ja useammin.

On kuitenkin huomattava, että historiallisessa kontekstissa se, minkä nykyään käsitämme ja nimeämme traumaksi, on ilmennyt monenlaisessa (joskin ristiriitaisessa) tutkimuksessa jo 1860-luvulta lähtien. Teollisen vallankumouksen yhteydessä junaonnettomuuksien määrä kasvoi huomattavasti, ja ajan lääkärit selittivät eri tavoin uhrien arvoituksellista, ei-elimellistä vahingoittumista. (Sütterlin 2020, 12.) 1900-luvulle päästäessä ensimmäisessä maailmansodassa haavoittuneet sotilaat kärsivät usein sotaneuroosista (engl. *shell shock*), jonka ymmärrettiin johtuvan äärimmäisestä pelosta eikä aivotärähdyksistä (Sütterlin 2020, 13). Trauman käsitteellinen historia on jo lyhyessä tarkastelussa täynnä monimutkaisuksia ja epäjatkuvuutta (Sütterlin 2020, 13). Trauman uskottavuus ylipäätään oli historiallisesti pitkään kiistan aiheena:

Until PTSD was established as a medical category in 1980, theories of trauma would remain caught in political power struggles that pitted suffering against simulation, reality against imagination and truth against falsehood (...). (Sütterlin 2020, 14.)

Nykyaikaisen subjektiviteetin keskeisenä osana trauma on sekä ylistetty että tuomittu (Sütterlin 2020, 11). Tutkimalla traumaan keskittyvää fiktiota voidaan avata lisää sitä, miten traumakeskeisyys on vaikuttanut esimerkiksi vallitseviin traumakäsityksiin, kulttuuriin ja kollektiiviseen muistiin. Sütterlinin lisäksi myös esimerkiksi Lucy Bond ja Stef Craps esittävät kriittisiä ja kattavia huomioita trauman käsitteen käytön jyrkästä noususta ja monimuotoisuudesta (ks. esim. Bond & Craps 2020, 2–3; 5).

Kirjallisuuden piirissä traumateorian nousu muutti joidenkin kirjailijoiden tapaa käsitteellistää traumoja fiktiossa. Suhde menneisyyden muistamiseen muuttui: traumateorian myötä etusijalle nousi kysymys siitä, miten ja miksi menneitä tapahtumia muistetaan, kun aiemmin oli kysytty yksiselitteisemmin vain, että mitä muistetaan. Kohtaaminen trauman kanssa on siis ylipäätään muuttanut kaunokirjallisuutta ja houkutelut kirjailijat käyttämään fiktiossaan trauman oireita matkivia keinoja, kuten kronologian rikkomista, toistoa ja kerronnan epäsuoruutta tai välillisyyttä. (Whitehead 2004, 3.) Tuon tutkielmassani esille, miten Oatesin romaanissa kuvataan traumoja muun muassa tällaisin keinoin.

Traumafiktiivisen kerronnan epäsuoruus ja ajallinen ennustamattomuus korostavat sitä, miten trauma on tottelematon tapahtuma ihmisen muistissa. Tunnetun traumateoreetikon Cathy Caruthin työ on vaikuttanut voimakkaasti käsitykseen traumojen luonteesta. Caruth kirjoittaa traumaattisesta tapahtumasta:

(...) the event is not assimilated or experienced fully at the time, but only belatedly, in its repeated *possession* of the one who experiences it. To be traumatized is precisely to be possessed by an image or an event. (...) The traumatized, we might say, carry an impossible history within them, or they become themselves the symptom of a history that they cannot entirely possess. (1995, 4–5.)

Nojaan pitkälti tähän Caruthin määritelmään traumatisoitumisesta Oatesin romaania käsittelevässä tutkimuksessani. Erityisesti päähenkilön muistojen kohdalla voidaan löytää ja tulkita tapahtumia jotka eivät sulaudu tai suostu osaksi ymmärrystä ja muistia. Tällaisten ymmärrystä haastavien traumaattisten muistojen kohdalla nousee esiin vaivaava kysymys siitä, mitä todella on tapahtunut ja miten se voi elää muistissa jossakin henkilölle itselleen hämmentävässä tai tunnistamattomassa muodossa. Caruth huomauttaakin, että traumaan liittyy paradoksaalinen totuuden kriisi. Traumaattisen kokemuksen jälkeen henkilö ei välttämättä osaa yhdistää kokemuksen vaikeasti selitettävää muistoa myöhempään oireiluun. Epäselvyyttä todellisuudesta ja oireiden yhteydestä ei kuitenkaan aiheuta liian vähäinen kosketus traumaattiseen kokemukseen, vaan pikemminkin sen liiallinen, häiritsevä välittömyys esimerkiksi takaumien muodossa. (Caruth 1995, 5–6.) Traumaattinen kokemus ei ole liian kaukana, vaan erikoisen lähellä ja silti saavuttamaton. Yritys ymmärtää traumaa vie toistuvasti jollain tapaa tämän kyseisen paradoksin äärelle: traumatisoituneen suora kohtaaminen todellisuuden kanssa voi johtaa täyteen turtumukseen ja odotettu äkillisyys tai välittömyys voi vaihtua viivästyneisyyteen (Caruth 1995, 6). ”Mahdottoman historian”, turtuneisuuden ja viivästyneen kokemuksen erilaisia ilmaisuja löytyy monipuolisesti Oatesin tekstistä.

Caruth korostaa, että koska traumaattista tapahtumaa ei varsinaisesti koeta sen tapahtumahetkellä, se on selvä vain suhteessa toiseen paikkaan ja toiseen aikaan. Trauman historiallinen voima siis perustuu siihen, että tapahtuma on väistämättä ensin unohdettava sen kokemiseksi ylipäättään. (Caruth 1995, 8.) Trauman ehtona nähdään viiveellinen ilmeneminen ja traumaattisen tapahtuman irtoaminen ajasta ja paikasta muistin sisällä. Toisin sanottuna traumaattista kokemusta ei pystytä kohtaamaan suoraan varsinkaan liian pian sen tapahtumisen jälkeen. Se selkiytyy – jos selkiytyy – tämän käsityksen mukaan vasta riittävän

ajallisen ja fyysisen etäisyyden päästä. On kuitenkin niin kutsutusta klassisesta traumateoriasta eroavia kantoja, jotka korostavat erikseen sitä, että trauman ilmenemistavat ovat henkilökohtaiset eikä traumaa ole kirjallisuudessakaan kuvattava vain tietyillä rajatuilla tutuilla keinoilla, jotta se voidaan laskea traumafiktioksi. Vaikka käytän itse eniten perinteistä traumakäsitystä tutkimuksessani, tunnistan että sen suhteen on esitetty oleellista ja hyvin perusteltua kritiikkiä. Bond ja Craps (2020) tuovat esille trauman käsitteen ja traumafiktion aikakausiriippuvaisuuden ja länsimaiskeskeisyyden:

Literature has represented human suffering, whether real or imagined, for as long as it has existed, but trauma relates specifically to psychical condition connected to, and recognized after, the onset of Western modernity. Moreover, the thematization and formal emulation of the 'unspeakability' of trauma appears to be a modern innovation. (6)

Bond ja Craps katsovat, että kanoninen traumateoria on marginalisoinut ei-länsimaisten ryhmien ja vähemmistöjen kokemuksia (2020, 9). He argumentoivat, että trauman aatehistoriaa ei voida tarkastella erillään niistä sosiaalisista, taloudellisista, poliittisista tai kulttuurisista konteksteista, joihin se vuorovaikutuksellisesti kietoutunut (2020, 7). Moninaisten kontekstien merkitys on olennaista huomata, sillä suhtautuminen traumaan on elänyt niiden vaihtelun mukana. Bond ja Craps korostavat myös, että on traumaa käsittelevää kirjallisuutta, kuten esimerkiksi populaarikirjallisuutta, realistista kirjallisuutta tai alkuperäisväestöjen kirjallisuutta, joka ei noudata modernistista aukkoisuutta ja epäjatkuvuutta vaativaa estetiikkaa traumakuvauksessa (2020, 9). Tämä vaihtoehtoinen näkökulma on tärkeä nykyaikaisen ja jatkuvasti kehittyvän traumateorian vahvuuksien ja heikkouksien sekä soveltuvuuden ymmärtämiseksi.

Traumateoria on tutkimukseeni hyvin soveltuva, sillä se tarjoaa sekä trauman välittymisen että trauman kokemuksen tarkasteluun sopivia käsitteitä. Kerronnan ominaisuuksia kuvaavia käsitteitä ovat edellä mainittujen toiston ja välillisyyden lisäksi intertekstuaalisuus ja hajanainen tai fragmentoitunut kerronnallinen ääni (Whitehead 2004, 84). Kerronnallisella äänellä tarkoitetaan esimerkiksi kertojana toimivan Rebeccan tai Zackin ääntä. En perehdy tässä tutkimuksessa erityisesti intertekstuaalisuuteen, mutta otan huomioon Rebeccan kerronnallisen äänen jotkin oleelliset muutokset ja vaikutteet. Romaanin kerronnan strategioiden avaaminen yhdistyy sen keskeisten teemojen ymmärtämiseen sekä useampien sosiaalisesti sivuutettujen hahmojen kokemusten huomioimiseen. Romaanin näihin puoliin liittyen nostan esille käsitteitä kuten *jälkimuisti*, *todistajuus* ja *implikoitu* tai *osallinen subjekti*. Näiden käsitteiden käyttöä perustelen seuraavaksi.

Marianne Hirsch näkee jälkimuistin (*postmemory*) rakenteena, joka kuvaa traumaattisen tiedon ja kokemuksen siirtymistä sukupolvien välillä (2008, 106). Jälkimuistin käsitteen avulla kuvataan siis trauman ylisukupolvista vaikutusta. Ylisukupolvisen trauman transmission tai siirtymisen Hirsch mainitsee kahdella eri tasolla: on intersukupolvinen siirtyminen (*intergenerational transmission*) ja transsukupolvinen siirtyminen (*transgenerational transmission*) joiden ero on siinä, siirtyykö traumaattinen kokemus sen itse kokeneelta henkilöltä hänen suoralle jälkeläiselleen vai siirtyykö se kyseiseltä jälkeläiseltä hänestä seuraavalle eli kolmannelle sukupolvelle (Hirsch 2008, 106). Traumaattisen perinnön vakavuudesta Hirsch toteaa: ”To be sure, children of those directly affected by collective trauma inherit a horrific, unknown, and unknowable past that their parents were not meant to survive” (2008, 112).

Jälkimuisti on trauman muistamisen tai palautumisen (*traumatic recall*) seurausta, mutta eroaa henkilökohtaisesta PTSD:stä siinä, että se toimii sukupolvienvälisellä tasolla. Hirsch kuvaa traumatisoitunutta sukupolvea seuraavan sukupolven kokemusta tarinoiden, kuvien ja käyttäytymistapojen kautta välittyneeksi. (Hirsch 2008, 106.) Seuraava sukupolvi ”muistaa” esimerkiksi vanhempien tai isovanhempien kokemukset kuultujen tarinoiden ja omien mielikuvien välityksellä. Jälkimuistin suhde menneeseen ei siis muodostu varsinaisen muistamisen vaan mielikuvituksellisuuden, projektion ja luovuuden kautta (Hirsch 2008, 107). Suora muistiyhteys menneisyyteen – esimerkiksi omaa syntymää edeltäneisiin tapahtumiin – ei ole mahdollinen, mutta jonkinlainen yhteys voi silti muodostua sukupolvienvälisessä vaikutuksessa, tutkiskelussa ja keskustelussa.

Jälkimuistin vaikutukset voivat olla mullistavat. Hirschin teoriassa traumaattiset, kerronnallisesti jäsentämättömät ja pitkälti käsittämättömät tapahtumat yhdeltä sukupolvelta muovaavat jonkin seuraavan sukupolven henkilöä voimakkaasti, vaikkakin välittyneesti. Itse tapahtumat ovat jääneet menneeseen, mutta niiden vaikutukset ulottuvat nykyisyyteen. (Hirsch 2008, 107.) Jälkimuistin käsite on tutkimukseni kannalta hyödyllinen ja monipuolinen, sillä romaanissa päähenkilöön vaikuttavat voimakkaasti ja pitkäkestoisesti hänen vanhempiensa kokemukset. Rebeccan ei voi luoda suhdetta menneisyyteen suoraan, mutta se syntyy mielikuvituksen ja vanhempien tarinoiden ja käytöksen kautta.

Analyysissäni seuraava tärkeä käsite on todistaminen (*witnessing*). Siitä tunnetun teoksen vuonna 1992 julkaisseet Shoshana Felman ja Dori Laub käsittelevät todistajuutta traumatutkimuksen perinteisellä tutkimuskentällä eli ensisijassa suhteessa holokaustiin ja siitä

henkilökohtaisesti selvinneisiin. He käyttävät todistamisen lisäksi termiä todistus (*testimony*). Laub tunnistaa kolme erillistä todistamisen tasoa suhteessa holokaustin kokemukseen: henkilö voi toimia itse omana todistajanaan kokemuksen sisällä, henkilö voi todistaa muiden todistuksia ja/tai henkilö voi olla varsinaisen todistamisen prosessin todistaja. Ensimmäisen tason Laub sanoo kumpuavan autobiografisesta tietoisuudesta. (1992, 75.) Toisella tasolla henkilö toimii jonkun toisen todistuksen välittömänä kuulijana, ja kolmannella tarkastellaan sitä, miten todistamisen toimintaa todistetaan (Laub 1992, 76).

Kun päähenkilö Rebecca todistaa romaanissa nuoruudessaan kauheuksia, hän todistaa niitä tahattomasti. Felman kirjoittaa, että nykykirjailijat usein dramatisoivat erilaisia, joskus tahattomia todistajia. Kun henkilö todistaa syvästi traumaattisen tapahtuman kuten rikoksen, sairauden tai muun kauhun, tapahtuma ylittää selitysten ja järkeistämisen keinot ja rajat. (Felman 1992, 4.) Oatesin romaanissa Rebecca todistaa juuri tällaisen järjellisen käsityskyvyn ylittävän rikoksen. Laub toteaa, että jotakin käsittämätöntä todistaneella henkilöllä on toisaalta pakottava tarve kertoa kokemuksestaan, mutta kertomisen mahdottomuus johtaa hiljenemiseen. Hän huomauttaa kuitenkin myös, että mitä kauemmin todistajan tarina on kertomattomana, sitä vääristyneempi siitä voi tulla ja sitä enemmän todistaja voi itse alkaa epäillä tapahtumien todellista luonnetta. (Laub 1992, 79.) Oatesin romaanin kohdalla argumentoin, että päähenkilö Rebecca vajoaa pakottavaan hiljaisuuteen vuosikymmeniksi. Vääristyminen kuitenkin vaikuttaa vain tiettyihin tapahtumiin hahmon muistissa. Hän kuitenkin pystyy lopulta toimimaan todistajana itselleen, jolloin romaanissa esiintyy myös Laubin kuvaama autobiografinen tietoisuus. Laubin ja Felmanin ollessa etualalla viitataan todistamisen suhteen joihinkin muihin teoreettisiin lähteisiin, joita ovat kirjoittaneet muun muassa Carolyn J. Dean (2020) sekä Ana Douglass ja Thomas A. Vogler (2003).

Traumaattisen tapahtuman perinteisiin rooleihin (esim. uhri, tekijä, todistaja) liittyen on esitetty erilaisia laajentavia teoreettisia ajatuksia. Michael Rothberg kirjoittaa, että ymmärryksemme vallasta, etuoikeudesta, väkivallasta ja epäoikeudenmukaisuudesta kärsii alikehittyneestä sanastosta. Hän ehdottaakin siksi osallisen subjektin (*implicated subject*) kategoriaa. (Rothberg 2019, 1.) Osallinen subjekti ei ole uhri eikä tekijä vaan henkilö, joka osallistuu niihin historiallisiin olosuhteisiin ja sosiaalisiin järjestyksiin, jotka puolestaan luovat ja ylläpitävät uhrien ja tekijöiden positioita. Useimmilla ihmisillä ei ole niin selkeää roolia kuin uhri tai tekijä. Osallinen ei ole aktiivisesti tuottamassa vahinkoa kuten tekijä, mutta hän ei myöskään ole yhtä passiivinen kuin pelkkä katselija. Osallisten subjektien toimet edistävät vallitsevaa järjestystä, vaikka se tapahtuisi viivästyneesti tai epäsuorasti. (Rothberg

2019, 1.) Omasta osallisuudestaan tietämätön tai rajallisesti tietoinen henkilö ei välttämättä myöskään halua myöhemmin kohdata tietoa siitä, miten on edistänyt vaikka kaltoinkohtelua tai syrjintää.

Rothbergin ajattelun mukaisesti epäsuora osallisuus vaikuttaa siis ajan myötä suoran väkivaltaisen toiminnan esiintymiseen. Osallisuuden muodot ovat mutkikkaita, moniulotteisia ja joskus ristiriitaisia. Osallisuus kietoutuu historiallisiin ja nykyhetken epäoikeudenmukaisuuksiin, joten osallisuuden kohtaaminen on oleellista oikeuden toteutumisen tavoittelussa. (Rothberg 2019, 1–2.) Toisin sanoen osallistuminen vaikka epäoikeudenmukaisia rakenteita ja asenteita ylläpitäviin kulttuurisiin valtarakenteisiin ei välttämättä ole suoraa tai voimakkaasti ilmenevää, mutta osallistumista se on siitä huolimatta.

Rothberg havainnollistaa omassa tekstissään esimerkkien kautta, miten enemmistö ihmisistä on monimutkaisilla tavoilla suhteessa esimerkiksi rasismiin ja rasismin lietsomaan väkivaltaan (ks. esim. Rothberg 2019, 6). Rothberg huomauttaa myös, että koska osallisen subjektin, uhrin ja tekijän roolit ovat muuttuvia, ajoittaiset asemat erilaisissa valtarakenteissa ja historiallisissa olosuhteissa eivät jätä ketään pysyvästi tiettyyn asemaan vallan tai etuoikeuden suhteen. Oman aseman muuttuminen ei ole yksiviivaista, ja useamman samanaikaisen, menneen tai nykyisen, roolin olemassaolo on mahdollista. Rothberg nimeää tällaisen tilanteen kompleksiksi tai monimutkaiseksi osallisuudeksi (*complex implication*). Kontekstista riippuen voimme siis olla osallisen lisäksi tai sijaan myös uhreja, uhrin jälkeläisiä tai tekijöitä. (Rothberg 2019, 8.) Osallisuuden tunnistamiseen ja ymmärtämiseen liittyy vastuu ja käsitys useammista muuttuvista, kuten ajallisista, tekijöistä.

Osallinen subjekti on moniulotteinen, laajalti perusteltu ja hyödyllinen käsite. Rothberg huomauttaa, että osallisen subjektin myönnettävästi monimutkaisen tilan avaaminen voi itse asiassa selkeyttää esimerkiksi vahingontuoton prosesseja. Selväraja- ja syyllisyyden ja viattomuuden tilat kategoriat eivät voi yhtä hyvin auttaa selvittämään epäoikeudenmukaisuuksia, kuten eivät myöskään irrallisuuteen tähtäävä välinpitämättömyys tai mielenkiinnon puute. (Rothberg 2019, 33–34.) Tämän perustelun kautta katson osallisen subjektin käsitteen sopivan hyvin käsillä olevaan traumafiktio tutkimukseeni, joka huomioi laajalti henkilöhahmojen kontekstia ja pyrkii siten luomaan yhteyttä siihen, miten traumafiktio kautta voidaan välillisesti käsitellä tosielämän ongelmia. Huomioin tutkimuksessani myös, miten Oatesin romaanissa useampi henkilöahmo asettuu ajoittain ja monimutkaisesti osallisen subjektin rooliin.

Kirjallisuuteen kytkeytyvä traumatutkimus tutkii erityisesti kulttuurin ja trauman suhdetta (Davis & Meretoja 2020, 4). Huomioin siksi tutkimuksessa romaanin tapahtumien aikalaistekstin, sillä se on osaltaan merkittävässä roolissa henkilöhahmojen elämäkokemusten ja niiden tulkinnan kannalta. Romaanin kontekstista on oleellista huomata tapahtumien aikajänteen sukupuoliroolit ja väkivallan sekä trauman sukupuolittuminen. Laura S. Brown (1996) haastaa ajatuksen traumasta vain yksittäisenä järkyttävänä kokemuksena ja ohjaa pohtimaan naisten ja vähemmistöjen kokemuksia, jotka toistuvat sen verran usein arkielämässä, että ne on usein jätetty traumaattisten kokemusten pohdinnan ulkopuolelle (103). Jatkuvasti toistuvaa arkipäiväistä kokemusta ei välttämättä tunnusteta traumaattiseksi, tai pidetä esimerkiksi riittävänä syynä mielen järkkymiselle. Tyttöjen ja naisten elämässä trauma kuitenkin usein tapahtuu juuri salassa (Brown 1996, 101), mutta tällaisen trauman olemassaoloa tai validiteettia ei olla haluttu myöntää sen häiritessä perinteisiä valtasuhteita. Brown täsmentää myös trauman esiintymisestä, että sosiaalisen kontekstin ja yksilön henkilökohtaisen historian yhdistelmä voi luoda traumaattisia merkityksiä tapahtumille, jotka voisivat toisenlaisen kontekstin ja historian yhteydessä olla vain surullisia tai vaivaannuttavia (1996, 110). Argumentoin, että tutkimassani Oatesin romaanissa esiintyy poikkeuksellisen väkivaltaisten ja tuhoisten yksittäisten tapahtumien aiheuttamien traumojen lisäksi Brownin kuvaamien kaltaisia arkipäiväisempiä traumoja, jotka juontuvat siitä, millaisissa oloissa ja millaiselle kaltoinkohtelulle ja ennakkoluuloille alttiina päähenkilö Rebecca joutuu elämään.

Muun muassa Sharon Marquart (2020) on kirjoittanut sukupuolesta ja traumatutkimuksesta. Marquart toteaa, että trauma- ja holokaustitutkimuksen yhteydessä sukupuolella on aiheena monimutkainen ja kiistanlainen historia (2020, 163). Sukupuolta on alettu käyttää monipuolisemmin analyysikategoriana varsinkin 2000-luvun puolella, kun trauman suhteen on sovellettu feministisiä teorioita ja metodologioita. Tavoitteena on ollut edistyneempi tietoisuus niistä tarinoista ja yksityiskohdista, jotka ovat voineet jäädä sivuun tai joutua tukahdutetuksi yleistävien kerronnallisten ja käsitteellisten kehysten yhteydessä. Feministiset teoriat ovat haastaneet esimerkiksi Caruthin näkemyksiä traumasta sanoinkuvaamattomana kokemuksena. (Marquart 2020, 166.) Sukupuoli voi siis vaikuttaa suuresti siihen, miten trauma käsitetään ja tunnistetaan. Nimenomaan naishenkilöhahmojen kokemukset saavat tutkimuksessani painoarvoa. Sukupuolen ja traumatutkimuksen yhteyden esittely palvelee tätä tarkoitusta.

Vakavien traumaattisten tapahtumien esittäminen kirjallisuudessa on herkästi eettisesti latautunutta. Siksi haluan tutkielmani päätteeksi tutkiskella traumafiktion – tässä tapauksessa

juuri Oatesin romaanin – eettistä potentiaalia. Toteutan tämän Hanna Meretojan narratiivisen hermeneutiikan teoreettisten keinojen avulla. Narratiivinen hermeneutiikka korostaa, että tulkinta on olennainen käsite muun muassa kertomusten, kokemusten ja muistin sekä näiden keskinäisten suhteiden ymmärtämisessä (Meretoja 2018b, 43). Tulkitsemme tahattomasti kaikkea ympärillämme. Siten myös kertomuksia tulkitaan, mutta kertomukset eivät ole vain tulkinnan kohteita vaan itsessään tulkitsevia käytäntöjä (*modes of interpretation*). (Meretoja 2018b, 144.) On huomattava, että Meretojan mukaan kertomukset eivät lähtökohtaisesti ole eettisiä tai epäeettisiä. Kertomusten eettinen merkitys muodostuu kontekstuaalisesti, eli niiden kertomisen, muun käytön ja tulkinnan kontekstit on otettava huomioon. (Meretoja 2018a, 8.) Kun esimerkiksi itse luen tutkimuksen tarkoituksiin Oatesin vuonna 2007 ilmestynyttä, 1900-luvun eri vuosikymmeniä käsittelevää romaania 2020-luvulta käsin, otan nämä kontekstit huomioon. Lisäksi tekstin tapahtumat kietoutuvat historiallisiin tapahtumiin ja kertovat aikakausista, joista minulla lukijana on vain tietynlaiset käsitykset. Kun puhutaan joko kertomuksen eettisestä potentiaalista tai sen eettisistä vaaroista, on näkökulmasidonnaisuuden ja kontekstuaalisuuden ymmärtäminen tarpeellista.

Tutkielman johdantoluku esittelee tutkittavan teoksen, tutkimuksen teoreettisen viitekehyksen ja tutkielman rakenteen. Ensimmäisessä käsittelyluvussa käsittelen niitä keinoja, joilla erilaiset traumat välittyvät Oatesin romaanista lukijalle sekä joillekin henkilöhahmoille. Tutkin päähenkilö Rebeccan lapsuuden ja nuoruuden tapahtumia sekä traumoja hyödyntäen niitä teoreettisia käsitteitä, joita tässä teorialuvussa on esitelty. Luku 2.1 käsittelee ylisukupolvista traumaa muun muassa jälkimuistin käsitteen avulla. Seuraava tutkielman luku 2.2 avaa äärimmäisen traumaattisen tapahtuman todistamista sekä sen muistamista, joka on mutkikas, pitkälti tahdosta riippumaton prosessi. Luvussa 2.3 tutkin sukupuolittuneisuuden huomioiden romaanissa tapahtuvaa parisuhdeväkivaltaa sekä siitä seuraavaa traumaa.

Toisessa käsittelyluvussa käsittelen traumasta selviytymistä Oatesin romaanissa. Luku 3.1 käsittelee päähenkilö Rebeccan (myöhemmin Hazelin) identiteetin- ja nimenmuutosta ja hänen muuttuvaa mahdollisen tajuaan, joka osallistuu keskeisesti traumasta selviytymiseen ja lopulta trauman kanssa elämiseen. Luvussa 3.2 huomioin romaanin syvällisimmän äiti-lapsisuhteen (joka on Rebeccan ja tämän pojan Zackin välillä) sekä trauman vaikutukset kyseiseen suhteeseen sekä Zackin hahmoon. Lopulta luvussa 3.3 tutkin traumafiktiivisen teoksen eettistä potentiaalia kolmen narratiivisen hermeneutiikan käsitteen avulla. Luku 4 käsittää tutkielman lyhyen tiivistelmän sekä lopputulokset.

2 Trauman välittyminen romaanissa *The Gravedigger's Daughter*

Ensimmäisessä käsittelyluvussa analysoin johdannossa esiteltyjen erilaisten traumateoreettisten käsitteiden tuella Oatesin romaanin nimihenkilön Rebeccan eri elämänvaiheiden traumaattisia tapahtumia ja niihin kytkeytyviä, traumaa välittäviä kerronnan keinoja. Samalla romaanin juoni avautuu tarkemmin. Rebeccan elämän varrella esiintyy ylisukupolvisen trauman vaikutuksia, joiden muodostumiseen ja jatkuvuuteen tartun ensimmäisessä alaluvussa. Käytän tähän jälkimuistin käsitettä kuvaamaan henkilöihahmojen vaihtelevaa ymmärrystä menneestä. Toisessa alaluvussa käsittelen romaanissa tapahtuvaa perhesurmaa laajemmin ja nostan esiin erityisesti todistamisen ja osallisuuden käsitteet. Rebecca ei pääse surman jälkeen irtautumaan menneestä, ja on sen lisäksi myöhemminkin elämässään väkivaltaisten ja vahingollisten olosuhteiden keskiössä. Tutkin siten väkivallan sukupuolittuneisuutta ja kokemista parisuhteessa kolmannessa alaluvussa. Viimeinen eli neljäs alaluku keskittyy siihen, miten traumaattisten tapahtumien hallitsematon muistaminen esitetään. Trauma kulkee Rebeccan mukana niin mielessä kuin kehossa, minkä huomioiden analysoin, millaisin eri tavoin trauman oireet esitetään romaanin kirjallisella tasolla.

2.1 Ylisukupolvisen trauman kehittyminen

Tässä alaluvussa käsittelen romaanissa kuvattua Schwartien perhettä, joka pakenee ennen toisen maailmansodan alkua Yhdysvaltoihin. Tutkin erityisesti niitä ylisukupolvisia traumoja, jotka siirtyvät perheen lapsille näiden vanhemmilta. Molempien vanhempien kokemukset ovat käsittelemättömiä ja traumaattisia, ja jälkimuistin kautta ne siirtyvät myös lapsille. Romaanin aikarakenne ei ole kronologinen. Aivan tarinan alussa Rebecca tavataan vuonna 1959 aikuisena, joka pohtii aiempaa elämäänsä jo oman lapsen saaneena. Neljän luvun jälkeen siirrytään romaanin keskiosaan, joka käsittää Rebeccan lapsuuden ja nuoruuden vuodesta 1936 alkaen. Myöhemmin palataan takaisin romaanin aloituksen ajankohtaan. Aikarakenteen sekoittaminen korostaa sitä, miten elämäntarinaa ei aina voi tai tarvitse hahmottaa suoraviivaisesti etenevänä.

Kun Schwartit saapuvat Yhdysvaltoihin ja Milburniin, Rebecca on vain viisi kuukautta vanha. Kerronnassa nostetaan eksplisiittisesti esiin Milburnin yhteisön kyvyttömyys ymmärtää Schwartien perheen tilannetta ja sen tukaluutta.

November 1936. By bus the Schwart family arrived in this small town in upstate New York. (...) Obviously, they were foreigners. "Immigrants." It would be said

of the Schwarts that they looked like they'd been on the run from the Führer (in 1936, in such places as Milburn, New York, it was possible to think of Adolf Hitler with his mustache and his military posture and stark staring eyes as comical, not unlike Charlie Chaplin) without stopping to eat, breathe, wash. (GD, 53.)

Perheeseen kuuluvat isä Jacob, äiti Anna, kaksi poikaa Herschel ja August sekä pakomatkan lopulla New Yorkin satamassa syntynyt tytär Rebecca. Perheen pää Jacob on menettänyt arvostetun asemansa ja työnsä opettajana sekä kirjanpainajana Saksassa ennen sotaa toimivien vainoliikkeiden takia (ks. esim. GD 77). Jacob kieltää saksan kielen puhumisen, sillä Yhdysvalloissa on hänen mukaansa ”saksalaisvihan aika ja vainoharha saksalaisista vakoojista kaikkialla” (GD 68).

Kielen kieltäminen vaikuttaa erityisesti perheen esikoisen Herschelin ja äidin Annan ilmaisukykyyn. Herschelin vaikeudet koulussa ja pakollinen luopuminen äidinkielestä johtavat pahaan änkytykseen. Anna kokee kielenopetteluun hyvin vaikeaksi: ”Through her life she would speak her new language with the confidence of a crippled woman making her way across a path of treacherous, cracking ice” (GD 79). Häntä pilkataan kaupungilla muun muassa kaupoissa, joissa hän joutuu käymään asioilla. Kerronnassa Annan reaktiot ja käytös kuvataan aina ulkopuolelta ilman pääsyä hänen tajuntaansa. Hänen kamppailunsa ympäristön kanssa ilmenee siis oireellisesti muille hahmoille kuten Jacobille ja lapsille sekä lukijalle. Silloin, kun yhteisö hylkii juuri oman kielensä menettänyttä Annaa, se arvostelee korostuneesti juuri tämän hermojen heikkoutta, kielitaitoa ja pelokasta käytöstä. Katson Milburnin yhteisön monet nimetyt sekä nimeämättömät jäsenet osallisiksi subjekteiksi (joista osa muuttuu myös tekijöiksi), jotka toimillaan tai toimimattomuudellaan myötävaikuttavat Schwartien perheen tilanteen pahenemiseen. Näistä toimista esimerkkejä ovat muun muassa perheen lapseen kohdistuva koulukiusaaminen ja perheen vanhempiin kohdistuva epäily. Kuten Rothberg toteaa, osallisuuden muotoja on vaikea käsitellä paitsi siksi että ne ovat monimutkaisia ja muuttuvia, myös siksi että osallinen subjekti usein kieltää oman osallisuutensa psyykkisellä ja sosiaalisella tasolla. Osallisten subjektien ei tarvitse olla tietoisia osallisuudestaan. (Rothberg 2019, 8.)

Kieli ei ole ainoa asia, jonka Jacob päättää kitkeä perheestään edistääkseen sulautumista uuteen ympäristöön. Perheen tiukka eristäminen esiintyy parempana ratkaisuna kuin yritys sopeutua. Lukijalle annetaan vihjeitä perheen juutalaistaustasta, mutta Jacob asettaa jyrkät rajat siitä puhumiselle, jotta lapset eivät tiedä tai ymmärrä varovasti olettamaansa taustaa tosissaan. Jacob väistelee myös paikallisten kyselyitä perheen taustasta samalla, kun häntä

häiriköidään nuorison toimesta hautausmaalla. Hän kiistää perheen sukunimen juutalaistaustan sanoen sitä saksalaiseksi. Hän sepittää myös, että perhe on hyvin pienen, vähän tunnetun, Lutherin aikalaisen perustaman protestanttilahkon jäseniä (ks. GD 74). Keskustelut eivät vaikuta yleiseen mielipiteeseen, joka sallii Schwartien perheen eri jäsenten poissulkemisen ja vähättelyn jatkamisen. Silti tähänkin on poikkeuksia, kuten eräs itsekin siirtolaistaustainen nainen, joka yrittää tulla tervehtimään Annaa perheen kotiin:

A visitor! (...) She was a farmer's wife who lived about six miles away. She had heard of the Schwarts, that they were from Munich? She, too, was from Munich: she'd been born there, in 1902! Today she was visiting the cemetery to tend to her father's grave, and she was bringing Anna Schwart an apple kuchen she'd baked that morning...

And there was Ma trembling in the doorway like a woman woken from a nightmare sleep. Her face was going sick, sallow as if blood were draining out of it. (...) Rebecca heard the visitor address Ma in a strange harsh speech, yet warmly (...) Only toward dusk did Ma reappear (...) In her hoarse whispery voice she told Rebecca not to tell Pa. Not to tell Pa that anybody had come to their door that day. (GD 80-81.)

Anna ei kykene ottamaan kilttiä naista vastaan. Muistutus Saksasta saa Annan panikoimaan, ja tämä piiloutuu naiselta. Lukijan näkökulmasta Annan henkilöahmossa herää uudelleen sekä vainoamisen pelko, jonka kieli ja ruoka herättävät eri ympäristössä, että aviomiehen pelko. Nämä kaksi yhdistyvät ja ilmenevät fyysisessä kuvauksessa sekä hahmon puheessa: Anna pelkää vainoa sekä Jacobin reaktiota siihen, että Anna itse olisi mahdollisesti vaarantanut perheen. Pelot kuitenkin myös eroavat toisistaan siinä, että aviomiehen uhka on vielä konkreettinen ja alati läsnäoleva.

Kerronnassa seurataan Rebeccan lapsuutta 1930- ja 40-luvuilla pääasiassa ikävaiheittain. Lapsen näkökulma on tekstissä hyvin esillä, kun Rebecca on alle kouluikäinen. Vanhempien kokemusten ja käytöksen vaikutus lapseen on huomattava. Ylisukupolvisen trauman vaikutukset ovat pitkäkestoiset. Rebecca oppii jo lapsena toistamaan vanhempiensa ennakkoluuloja ja pelkoja. Vanhemmilta perittyjen ylivoimaisten muistojen kanssa kasvaminen luo riskin sille, että lapsen omat tarinat ja kokemukset syrjäytetään aiemman sukupolven kokemuksilla, vaikka nämä kokemukset olisivat tapahtuneet ennen lapsen syntymää. Kyse on tapahtumista, jotka tapahtuivat kyllä menneessä, mutta jatkuvat nykyisyyteen (Hirsch 2008, 107). Sekä Annan että Jacobin hahmot oireilevat menneisyyttään tavoilla, joita heidän lapsensa eivät voi suoraan selittää.

Rebecca kaipaa lapsena epätoivoisesti läheisyyttä ja tukea perheenjäseniltään, erityisesti äidiltään, mutta se jää harvinaiseksi. Äiti Anna on Rebeccan varhaislapsuudesta lähtien enenevästi ja kroonisesti hermostunut ja säikky. Lapset joutuvat keksimään itse selviytymisstrategiansa vieraassa maassa, kun vanhemmat eivät voi kannatella perhettä. Rebecca saa tietää veljeltään omasta syntymästään, joka oli satamaan saapuneessa laivassa pitkä ja Annalle vaarallinen. Herschelin todistajankertomus on ainoa Rebeccan syntymästään kuulema kertomus. Rebecca syntyy noin kuukauden etuajassa, ja Anna menettää synnytyksen aikana paljon verta. Herschel kuvaa tapahtunutta nuorelle Rebeccalle:

We was all starvin', Christ sake. Ma got so 'lirious, it was like she wudna h'self but some wild animal-like. Screamin, some muscle or somethin in her throat broke, why she don't talk right now. An you know she ain't right in the head neither. (GD 70.)

Herschel puhuu äitinsä henkisistä ja fyysisistä ominaisuuksista hyvin raadollisesti. Annalle riskialtis synnytys ja maanpako ovat traumaattisia kokemuksia, jotka tekevät hänestä vaikeasti tavoitettavan, hiljaisen ja pelokkaan. Kommunikointi on Annalle fyysisen vahingoittumisen jälkeen valmiiksi vaikeaa, ja sen palauttaminen uudella kielellä vielä haastavampaa. Synnyttämistä käsittelen uudelleen myöhemmin, kun Rebecca saa oman poikansa (ks. tutkielman luku 2.3). Herschelin kertoma tarina on paikkailtu ja täytetty Herschelin omilla karuilla selityksillä asioille, joihin hän ei ole muualta saanut vastausta. Anna ei koskaan kuule synnytyskertomusta omalta äidiltään, jolle kokemus ensisijaisesti kuuluu. Rebeccalle jää ylipäätään hämärä ja pelokas käsitys synnyttämisestä, joka ilmenee myöhemmin oman lapsen odotuksen yhteydessä.

Ajoittain Anna ei ole henkisesti läsnä, mikä ilmenee tekstin sisällä yhä selkeämmin muille perheenjäsenille. Jacobin mielestä Annalla ei ole oikeutta romahtaa kaiken sen jälkeen, mitä he ovat kokeneet:

By degrees she became aware of him. She had been asleep, or in one of her trances. (...) Her eyes shifted in their sockets. In this place called Milburn amid the crosses and stone angels and *those others* staring at her in the street she'd become furtive as a feral cat. (GD 61.)

Kerronnassa eritellään, mitkä asiat uudessa ympäristössä ahdistavat ja vaivaavat erityisesti Annaa. Hautuumaan fyysiset piirteet ja vieraat ihmiset herättävät Annassa traumaan liittyviä muistoja, joiden välttely ruokkii dissosiativista tai vainoharhaista tilaa. Jacobin ymmärtämättömyys ja arvostelu pahentaa Annan oloa. Rebecca taas varoo ärsyttämästä äitiään, kuten veljensäkin. Lapset ovat sitä mieltä, että heidän isänsä on ennustettava: tämä

suuttuu ja lyö, jos tämän läsnä ollessa vaikka sanoo jotain väärin. Annan kiusaaminen taas johtaa henkisesti haastavampaan tuskaan: ”(...) poor Ma, she'd quiver and quake like she was wettin her pants, and start to cry.” (GD 79) Kerronnan vertauskuvallisuus ja trauman oireiden ruumiillisuus tuovat hahmojen kokemuksen syvemmin ja tarkemmin esiin, kuten Annan hahmon kohdalla selkiytyy. Annalla ei ole kontrollia trauman palaamiseen, vaan sen oireet ottavat vallan. Kuten Caruth toteaa: ”The phenomenon of trauma (...) both urgently demands historical awareness and yet denies our usual modes of access to it” (1995, 151). Trauma pyrkii esille, mutta hahmot eivät toisaalta saa siitä otetta. Annan kuvauksesta ilmenee, ettei tämä pysty sanallistamaan traumaattisia kokemuksiaan tai heräämään ’transsistaan’ varsinkaan ympäristössä, joka ennestään vaikeuttaa yrityksiä elää arkista, tavanomaista elämää.

Rebecca yrittää pikkulapsena hakeutua äitinsä lähelle aina kun mahdollista, vaikka Annan keskittyessä tiskaamiseen (ks. esim. GD 96). Kuvaus Rebeccan kaipuusta piirtää esille nuorimman lapsen – ja ainoan tytön – hauraan ja riskialttiin aseman pitkälti onnettomassa kodissa. Varhaisessa lapsuusiässä äidin rajallinen ja harva huomio on Rebeccan kannalta kipeä asia, johon hän reagoi myöhemmällä iällä olemalla etäisempi äitiään kohtaan. Rebecca alkaa myös hävetä äitiään veljiään myöhemmin eikä ilmaise sitä julkisesti samalla tavalla. Annan asema vaimona ja äitinä on tukala, eikä hänellä käytännössä ole omia vapauksia. Tämä kuvataan Annan aran tai reagoimattoman käytöksen ja Jacobin ajatusten kautta. Jacob ei koe olevansa enää oma itsensä ja pystyy perustelemaan sillä käytöstään:

It was not Jacob Schwart speaking but – who? The cemetery man. Gravedigger. A troll in work clothes and boots stuffed with rags grinning at her, clenching his fists. Not the man who'd adored her and begged her to marry him and promised to protect her forever. (GD 61.)

Jacobin uhkaavuus ei herätä Annassa paljoakaan ulkoista reaktiota, lähinnä mykän vasteen, korkeintaan eleen. Pari lakkaa käytännössä puhumasta toisilleen, eikä esimerkiksi Rebecca ole uskoa, kun Herschel sanoo hänelle, että heidän vanhempansa joskus nauroivat ja tanssivat yhdessä. Maastapaon trauma hajottaa onnellisena alkaneen liiton. Parin lapsille siirtyvät ylisukupolvisen jälkimuistin kautta vain tiedon rippeet, joiden avulla heille syntyy jonkinlainen mielikuva vanhempiensa suhteesta, kokemuksista ja menetyksistä.

Ylisukupolvinen trauma on lapsille osittain mahdoton ymmärtää, tulkintaa pakeneva ja moniulotteinen. Se vaikuttaa kaikkien kolmen lapsen elämään tavoilla, joita hahmot eivät itse voi yksiselitteisesti jäsenellä. Kiinnitän kuitenkin erityishuomiota monimutkaiseen äidin ja

tyttären suhteeseen romaanissa. Tämä korostuu tekstissä paitsi Rebeccan lapsuuden aikana mutta myös myöhemmin kun tämä muistelee aikuisena äitiään. Hirsch on kirjoittanut myös äiti-tytärsuhteista kirjallisuudessa teoksessaan *The Mother/Daughter Plot* (1989). Äidillinen (*maternal*) rooli on usein ristiriitainen tai päättämätön ja kirjallisuudessa keskitytään herkästi lapseen, ei äitiin: ”The mother became either the object of idealization and nostalgia or that which had to be rejected and surpassed in favor of allegiance to a morally and intellectually superior male world” (Hirsch 1989, 14). Oatesin tekstistä huomaa, että Rebecca kamppailee suhtautumisessaan omaan äitiinsä ja tämän asemaan. Rebecca pelkää äitinsä puolesta, mutta myös kärsii tämän torjunnasta, jonka syitä ei nuorena ymmärrä. Hirsch toteaa: ”To speak for the mother, as many daughters (...) do, is at once to give voice to her discourse *and* to silence and marginalize her” (1989, 16). Rebecca kuvaa tekstissä äitiään ja tuntee tätä kohtaan vahvasti, mutta tietyssä kohtaa Rebeccalla ei ole muuta vaihtoehtoa kuin jättää tämä sivuun ja erota äidistä mielessään. Äidin kuoltua Rebecca tuntee nuorena aikuisena kaipuuta, jota on vaikea sanallistaa. Tästä huolimatta äiti jää tekstissä sivurooliin. Oates-tutkimuksessa on esiintynyt enemmän isäsuhteiden tutkimusta², joten tutkimukselle äitisuhteista kirjailijan laajassa tuotannossa olisi vielä tilaa.

Romaanissa Annalla ja Rebeccalla on kuitenkin joitain erityisiä, yksityisiä hetkiä. Rebeccan muistoissa korostuu päivä, jona hänen äitinsä on päässyt ankarista kielloista huolimatta käyttämään Jacobin ostamaa ja tiukasti kontrolloimaa Motorola-radiota. Anna kertoo Rebeccalle, että radiossa Arthur Schnabel soittaa Beethovenin ”Appassionataa”. Hän kertoo soittaneensa itse samaa nuorena. Se, että Anna ottaa emotionaalista ja jopa fyysistä kontaktia Rebeccaan, on tälle harvinaislaatuista:

The piano music resumed. Mother and daughter listened together. Rebecca held on to her mother’s hand as if she were in danger of falling from a great height. Such beauty, and the intimacy of such beauty, Rebecca would cherish through her life. (GD 128.)

Myöhemmin elämässään Rebecca antaa pianomusiikille erityisaseman ja mahdollistaa oman poikansa soittamisen jo nuorella iällä. Anna menettää tilaisuutensa soittaa enää koskaan, mutta hänen rakkautensa musiikkiin välittyy Rebeccan kautta seuraavalle, Annalle tuntemattomalle sukupolvelle. Romaani korostaa näin myös traumaattisten kokemusten

² Shank viittaa sekä isä- että äitisuhteisiin artikkelissaan (2017) Oatesin romaanista *We Were the Mulvaney*s mutta artikkelin varsinainen tutkimuspainotus on muualla.

vastakohtia, eläväisiä muistoja arkisista mutta hahmoille poikkeuksellisista hyvistä kokemuksista.

Romaanissa Rebeccan ja hänen isänsä Jacobin suhde on alusta lähtien vaikea, sillä Jacob on ollut Rebeccan syntymää vastaan. Jacobin suhtautuminen vaikuttaa perheessä käytännössä eniten, kun Anna on vaitelias. Rebecca on tyttölapsena isälleen arvoitus, enigma, häpeäpilkku. Äiti Anna jää Jacobin painavan ikeen alle varsinkin, kun yrittää suojella ainoaa tytärtään. Kodissa jatkuva pelko ja hätä ilmenee alusta alkaen ja usein:

She would remember her panicked mother stumbling to her crib, clamping a moist hand over her mouth to muffle her crying. That Pa not be wakened from his exhausted sleep in the next room.

”No! Please no! He will murder us both.” (GD 55.)

Anna korostaa Rebeccalle, miten vaarallista on olla juuri tyttö, myöhemmin nainen. Tämä kasvaa leimaamaan romaanin äiti-tytär-suhdetta. Rebeccalle toistetaan, että hänen on aina varottava tyttöytensä takia. Hän kokee, että hänen sukupuolensa on ”kuin haava”. Rebecca ei pääse mukaan leikkeihin tai töihin veljiensä tavoin. Jacob ajattelee, että voi menettää tyttärensä avioliitolle, yhdelle ”niistä toisista”, mutta ei poikiaan. Lisäsyys Rebeccan karkeaan kohteluun on isän ja veljien epäreiluna pitämä Yhdysvaltain kansallisuus, joka vain Rebeccalla on. Sekä Jacob että Herschel kurittavat Rebeccaa fyysisesti, Herschel piinaavana kiusana ja Jacob rangaistuksena. He ovat molemmat väkivallantekijöitä. Perheen keskimäinen lapsi ja nuorempi poika Gus on enemmänkin osallinen subjekti, joka ei itse satuta Rebeccaa mutta ei pysty myöskään tätä kunnolla puolustamaan. Gus on itsekin Jacobin uhrina, mutta välillisenä osallisena siihen, mitä Rebeccalle tapahtuu.

Rebeccaan fokalisoituva kerronta näyttää, miten Jacob näyttäytyy Rebeccalle ennen kaikkea arvaamattomana. Pikkulapsena Rebecca saa pelata näkymättömyysleikkiä (”game of no-see”) Jacobin kanssa, kunnes tämä tympääntyy ja häättää tyttärensä. Lapsen näkökulmasta korostuu haavoittuvainen toive siitä, että leikki ja hyväntuulisuus jatkuisivat, vaikei niin enää voi käydä. Leikki toistuu metaforisena Rebeccan muistoissa pitkin elämää. Aswathi Velayathikode Anand ja Srirupa Chatterjee (2022) kirjoittavat artikkelissaan Rebeccan isäsuhteesta:

While she is extremely attached to her father, Rebecca bears the brunt of his turbulent temperament since she is ”the unwanted one” (95) or the most vulnerable in the family. (...) the girl child moves from blind adoration to extreme fear of her dictatorial father. (300.)

Artikkeli analysoi isäsuhteen vaikutusta Rebeccan myöhempään elämään vahvasti psykoanalyttisista lähtökohdista. Koska Rebecca päätyy todistamaan niin vakavaa väkivaltaa ja vihaa, hänen tulkitaan kasvavan isänsä kaltaisiin miehiin kohdistuvan ylitsevuotavan pelon ja viehätyksen kanssa (Anand & Chatterjee 2022, 301). Rebecca kuitenkin onnistuu myöhemmin rikkomaan vaikutusketjun, joka saa hänet valitsemaan tietynlaisen miehen.

Haudankaivajan työ on Schwartien perheelle välttämättömyys, mutta Jacob kokee lopulta niin perheensä kuin yhdysvaltalaisen yhteisön pettäneen hänet ja hänen odotuksensa. Jacob selittää aluksi Annalle, että heidän tilanteensa ja asumuksena on väliaikainen ja että he pääsevät parempiin olosuhteisiin kunhan rahaa säästyy. Jacobilla on vielä aluksi unelmia siitä, mitä hänen poikansa saavat aikaan (ks. esim. GD 78). Jacob inhoaa kaupungin virkamiesten edessä matelua, vaikka tekeekin sitä heittäytyen esitykseensä tarmolla. Hän kokee, että häntä pilkataan lähes joka asiasta: puheen korostuksesta, fyysisestä olemuksesta, perheen meriiteistä. Myös virkamiehet voidaan katsoa osallisiksi subjekteiksi, sillä heille oleellista ei ole Jacobin tai tämän perheen hyvinvointi, vaan se, että Jacob pysyy kiitollisena, ongelmattomana työntekijänä, jolle ei tarvitse antaa mitään ylimääräistä. Kotona Jacob on kroonisesti tyytymätön ja alkaa myös käyttää yhä enemmän alkoholia. Hän odottaa epäsuhtaisesti paljon enemmän pojiltaan kuin tyttäreltään, haaveillen että pojat suorittavat vielä korkeamman koulutuksen kuin hän. Molemmat pojat ovat kuitenkin viheliäitä alisuorittajia Jacobin standardien mukaan, eikä tämä anna heidän unohtaa sitä.

Rebeccan lapsuudessa eräs katkeraan loppuun johtava toivon aikakausi alkaa kesällä 1941, kun Jacob ja Anna kertovat lapsille, että heidän luokseen voisi tulla asumaan Morgensternin perhe, Annan puolen sukulaisia. *Marea*-laivan on tarkoitus tuoda Yhdysvaltoihin pakolaisia, joiden joukossa olisivat Annan nuorempi sisar Dora, hänen miehensä Leon ja heidän lapsensa Elzbieta, Freyda ja Joel. Lapset eivät ole kuulleet ennen sukulaisista, saati serkuista. Samassa yhteydessä Anna ja Jacob tulevat maininneeksi Münchenissä asumisen. He tekevät varovaisen optimistisia suunnitelmia: lisää asumistilaa voisi rakentaa ja Anna voisi sisustaa (ks. GD 100-101). Anna on lapsistaan miltei tunnistamaton. Seuraavat viikot elämä mökissä on erilaista, Morgensternin perhettä odotetaan. Rebecca kiinnittyy erityisesti serkuista samanikäiseen, Freydaan, jonka kuvan perusteella hän luo itselleen mielikuvitusystävän.

Those summer weeks when she was never alone. Always Rebecca would remember. Playing by herself it wasn't by herself but with her new sister Freyda. Always the girls were chattering and whispering together. Oh, Rebecca was never lonely now! (GD 103.)

Rebecca kuvittelee Freydan kaikkialle. Hän kuvittelee leikkivänsä, puhuvansa ja nukkuvansa tämän kanssa. Rebecca luo näin kaipaamaansa läheisyyttä ja pakenee todellisuutta, jossa hänen läheisyydenyrityksensä yleensä torjutaan. Anna huomaa Rebeccan erikoisen käytöksen ja ihmettelee sitä, mutta Rebecca vuorostaan torjuu Annan ajatellen ettei tarvitse tätä enää. Mielikuvitusystävän näen mielen keinona lievittää yksinäisyyttä ja kehittää itsenäisyyttä. Ennen kaikkea Rebeccaa ajaa toivo siitä, että Freyda saapuu pian.

Niin ei kuitenkaan tapahdu. *Marea* ja sen 900 matkustajaa käännytetään pois satamasta. Jacob suhtautuu tilanteeseen kyynisellä raivolla, ja Rebeccan näkökulmasta vanhempien reaktiot risteävät:

It made her feel faint (...) to hear his voice in this way. Yet there was a curious exhilaration in his voice, too. A kind of relief that the worst had happened, he'd anticipated from the start. He had been right, and Anna had been wrong, to have hoped. (...) The shock of hearing her mother crying! Choked ugly sounds like an animal in pain. (GD 106-107.)

Kerronta korostaa elävästi henkilöahmojen ääniä, eleitä ja ilmeitä. Hienovaraisilla huomioilla kerronta välittää Rebeccan tavan tarkkailla ympäristöään jatkuvasti löytääkseen turvallisen tavan olla siinä. *Marean* uppoaminen ja sukulaisten – erityisesti Freydan – menetykset on Rebeccalle shokki, jota hän kantaa mukanaan pitkään. Rebecca karkaa hautuumaalle uutisen jälkeen, eikä kukaan etsi häntä. Vasta kirjan lopulla selviää, että Rebecca paikantaa hengissä selvinneen Freyda Morgensternin ja kirjoittaa tälle. Sukulaisten tuntemisen mahdollisuuden nopea menettäminen lisää uuden ylisukupolvisen trauman Rebeccalle, joka kokee etenkin äitinsä kautta traumaattisen menetyksen.

Lyhyen toivon pilkahduksen jälkeen Anna lamaantuu pidemmäksi ajanjaksoksi, jolloin Rebecca ei näe hänen nousevan sängystä lainkaan. Annan masennus ja toivottomuus jatkuvat kuukausia, kunnes tämä alkaa jälleen toimia kodissa, ei kuitenkaan niin paljoa kuin ennen. Jacob käyttää perheeseensä käytännössä ehdotonta valtaa fyysisesti, henkisesti ja taloudellisesti. Pojat Herschel ja Gus ovat hänen palkatonta työvoimaansa. Näin on, kunnes Schwartien perhettä häiriköidään uudella tavalla paikallisen nuorison toimesta Halloweenia edeltävänä yönä, ”Pirun yönä”, vuonna 1948 (GD 129-131). Perhe löytää tervalla maalattuja hakaristejä mökin ovesta ja vajojen seinistä ja Jacobin autosta.³ Muutakin vahinkoa on tehty, ja Jacob alkaa ajatella, mikä virhe on elää ilman asetta itsepuolustusta varten. Rebecca yrittää

³ Hakaristit on esitetty fyysisessä kirjassa painettuina piirroksina tekstin joukossa, typografisena tehokeinona.

muistaa, mitä merkit tarkoittavat. Hänestä sota tapahtui, kun hän oli hyvin nuori ja neljännellä luokalla. Rebeccan epätietoisuus on seurausta Jacobin kielloista, tiedon rajoittamisesta.

”Why do they hate us?”

Rebecca spoke aloud, but too softly for her brothers or father to hear. Yet her father heard her, it seemed. (...) Jacob Schwartz became furious suddenly. (...) Cursing her, hurting her so that Rebecca cried out in protest, and both her brothers protested, ”Pa, hey –” though keeping their distance and not daring to touch him. ”In-side, I *said*. And if you tell your God damn *ma* about this I will break your ass.” (GD 133.)

Rebecca toteaa itsekseen, että Jacob on se, joka heitä vihaa, mutta ei osaa sanoa tarkalleen miksi. Jacobin sanat ja hänen kuvauksensa näyttävät hänet sinä viheliäänä auktoriteettina, jota Rebeccan veljetkään eivät halua suoraan uhmata. Rebeccalla ei ole puolustajaa. Symbolit herättävät Jacobissa voimakkaan reaktion, ja hän yrittää estää Annaa näkemästä niitä, vaikka suhtautuukin Annaan useimmiten jo ylimalkaisen negatiivisesti. Jacobille hakaristit edustavat suoraan vainoa, väkivaltaa ja tuhoa. Tieto välittyy kuitenkin myös lapsille, vaikka heidät on yritetty jättää pimentoon. Herschelin, Gusin ja Rebeccan veikkaukset riittävät päättelyn kautta vain tiettyyn pisteeseen, mutta vaikutus on silti läsnä. Tekstin sisäisessä maailmassa fyysisinä merkkeinä esiintyvät symbolit ovat tärkeä välittäjä. Merkeillä on voimakas uhkaava vaikutus ja jälkimuistin kautta rakentuva merkitys.

Tapauksen jälkeen Herschel päätyy suorimpaan ja väkivaltaisimpaan ratkaisuun, fyysiseen koston. Hänellä on jo nimittäin etukäteen vahva aavistus siitä, ketkä tekojen takana ovat. Herschel toimii heti seuraavana päivänä, Halloween-iltana. Hän pahoinpitelee käsin kaksi ikäistään ja kolmannen, Jeb Meunzerin kohdalla, hän menee vielä askeleen pidemmälle.

Mrs. Meunzer and Jeb’s sister would describe how ”crazed” Herschel was, terrifying them by stabbing at Jeb with what appeared to be a fishing knife and all the while cursing *Who’s a Nazi now? Fucker who’s a fuckin Nazi now?* (...) Heschel pinned him to the ground and, with the knife, crudely carved into his forehead this mark (...) that would scar Jeb Meunzer for the remainder of his life. (GD 141.)

Herschel kaivertaa hakaristin Meunzerin otsaan. Teko on symbolinen ja henkilökohtainen kosto. Herschel ei ole läheskään täysin tietoinen perhehistoriastaan, mutta tuntee ja tietää sen verran harvojen muistojensa ja sen lisäksi jälkimuistinsa kautta, että loukkaantuu syvästi ja haluaa muuttaa symbolin siirrännäiseksi, pois itsestään ja perheestään, syylliselle pysyväksi. Tekojensa jälkeen Herschel pakenee Milburnista etsintäkuulutettuna, eikä perhe tiedä mitään hänen sijainnistaan. Jacob myös kiistää Herschelin syyllisyyden (GD 143). Ilman kovaa ja

väkivaltaista Herscheliä Jacob purkaa yhä enemmän kiukkua ja turhautumista Gusiin: ”Even when he hadn’t been drinking he tormented the boy: ’If our Nazi enemies took one of my sons, why not *you*? Eh?’” (GD 150). Kovinkaan kauaa ei kulu, kun veljeään ”heiveröisempi” Gus kyllästyy Jacobin väkivaltaan ja lähtee. Herschelin teot lisäävät jäljelle jäävän perheen leimaamista ja arvostelua.

Herschelin ja Gusin lähdettyä Rebecca on yksin vanhempiensa kanssa. Hän syyttää veljiään ja tuntee tullessa hylätyksi: ” ‘Like the other he never said goodbye. Left without seeing me never said goodbye’” (GD 153). Hän on se mitä jää jäljelle, ja Jacob on sitä mieltä, että poikien menetys on häpeää tuova miehisyiden ja tulevaisuuden vievä tappio (ks. esim. GD 156-157). Lisäksi nimenomaan esikoisen Herschelin lähtö on kova isku molemmille vanhemmille, sillä Herschelin mukana tuntuvat lähtevän viimeisetkin tunnot ja muistot aiemmasta elämästä entisessä kotimaassa.

To Anna he might grunt, ”All of that, that we had then. Gone with him.”

Anna did not reply. Yet Anna knew what Jacob meant.

All that we had then, when we were young. In the old country. When Herschel was born. Before the Nazis. Gone. (GD 155.)

Rebecca on tyttö, joten Jacob näkee hänet vähäisempänä ja kaiken lisäksi avioliitolle menetettävänä lapsena. Tytön asema perheessä on heikko. Rebeccan koko elämänsä varrella näkyvät siten myös ne traumaattiset jäljet, jotka syntyvät siitä, että tyttönä ja naisena häntä kohdellaan jatkuvasti vähäisempänä. Esimerkiksi Brown kirjoittaa siitä, miten tytöille ja naisille tapahtuvat traumaattiset kokemukset ovat yleensä yksityisiä tapahtumia (Brown 1996, 101). Nämä kokemukset ovat herkästi jääneet varjoon verrattuna julkisiin suuriin traumoihin kuten onnettomuuksiin tai sotiin. Sodan tai onnettomuuden traumasta ei myöskään yleensä syytetä uhria. (Brown 1996, 102.) Brownin teoreettiseen ajatteluun nojaten perustelen, että lapsuudessa tapahtuva jatkuva henkinen ja fyysinen väkivalta on traumaattista Rebeccan hahmolle, vaikka ja koska se ei tiivisty yhteen tai muutamaankin yksittäistapaukseen. Alistava kohtelu alkaa lapsuudenkodista ja pääsee siitä jatkumaan keskeytyksettä myöhemmässä elämässä. Sen lisäksi, miten Rebecca itseään kohdellaan, hän näkee miten hänen omaa äitiään kohdellaan avioliiton sisällä. Siinä ei ole mitään hellää tai hyvää, eikä Rebecca ymmärrä aikuisten osallisuutta kyseiseen instituutioon.

Veljiensä lähdön jälkeen Rebecca on yksin perheen salaisuuksien kannattelijana. Hän on pyrkinyt pitämään vanhempiensa käytöksen ja ongelmat visusti salassa. Hänellä on kuitenkin yksi uskottu ystävä, Katy Greb. Katy ja Rebecca keskusteleivat samankaltaisista perheistään:

Katy Greb was the only girl to whom Rebecca had said certain private things.

Katy was the only girl who knew how frightened Rebecca was of her father.

”Not what he’d do to me. But to Ma. Some night when he’s drunk.”

Katy grunted at such a revelation, daring for Rebecca to make, was no surprise to *her*.

”My pa, he’s the same way. Except he ain’t around right now, so Ma misses him.”

The girls laughed together. You had to laugh at older people, they were so ridiculous. (GD 165.)

Rebeccan ja Katyn keskusteluissa romaanissa ilmenevät tietyt ajalle tyypilliset yhteiskunnalliset ja kulttuuriset normit. On yleistä, että aikuisia naisia kohdellaan väkivaltaisesti, ja silti he ovat riippuvaisia miehistään. Katyn isä on vankilassa ja hänellä on monta sisarusta. Rebecca näkee Katyn perheen silti mahdollisena turvasatamana, kun Katy sanoo yllättäen, että Rebecca voisi yöpyä heillä. Kun Rebecca on Katyn luona mukana korttipelissä hän yhtäkkiä päästään suustaan totuuden perhetilanteestaan ja pelästyy sitä (ks. GD 170). Rebeccalle on luotu hetkellistä toivoa siitä, että hän pääsisi kyseisen perheen luo, pois omansa kärsimyksestä, mutta Katyn äiti Leora kumoaakin tämän. Rebecca suuttuu:

Wanting nothing more than to keep playing rummy forever with Katy’s family. (...) Rebecca pushed her chair away from the table skidding and noisy, God damn if she was going to cry! Fuck the Grebs if they expected that.

”I hate you, too! You can all go to hell!” (GD 171.)

Rebeccan ja Katyn ystävyys on toistaiseksi mennyttä. Katyn äiti ja Katy itse ovat siten myös monimutkaisesti osallisia subjekteja, jotka kieltäytyvät auttamasta Rebeccaa. Molemmilla hahmoilla on ehkä jokseenkin pätevät henkilökohtaiset syyt olla auttamatta, mutta ottaen huomioon, että Katy on ollut Rebeccalle harvinaislaatuinen ystävä, joka ymmärtää merkittävän osan tämän tilanteesta, on sitä julmempaa, että tämä ensin vihjaa auttavansa Rebeccaa mutta kääntyy tätä vastaan.

Romaanissa Rebeccan käsitys molempien vanhempiensa kokemuksista on jälkimuistin värittämä, synkkä ja hämärä. Koska hän on pikkulapsesta asti todistanut niin äitinsä lamaannusta, masennusta ja haavoittuvuutta kuin isänsä äkkipikaisuutta, vihaisuutta ja

väkivaltaisuutta, hän on koostanut jonkinlaisen selittävän kuvan näiden aiemmasta elämästä. Rebeccan jälkimuistiin on siis vaikuttanut merkittävimmin vanhempien käytös ja toissijaisesti näiden tarinat. Anna ja Jacob jakavat harvoja kertomuksia menneisyydestään, mutta Jacob selittää Rebeccalle ajoittain omia näkemyksiään maailmantilasta:

” ’Genocide’ it is called. You are young now, you are ignorant and are being falsely educated in that school but one day you must know. In animal life the weak are quickly disposed of. You must hide your weakness, Rebecca!”

He spoke with alarming vehemence. As if she had dared to doubt him. Though in fact she was nodding, yes Pa.

No idea what he was saying. (GD 157.)

Kohtauksessa esiintyy esimerkiksi vihjeitä ja kehonkieltä, joista Hirsch toteaa: ”These (...) ’flashes of imagery’ and ’broken refrains’, transmitted through ’the language of the body’ are precisely the stuff of *postmemory*” (2008, 109). Jacobin tarinat ovat lukijalle ja Rebeccalle vaihtelevan eksplisiittisiä, toisin kuin ne muistot ja kokemukset, jotka ovat johtaneet Jacobin omaksumaan ja kehittämään tietyt näkemykset. Muistot tarinoiden kuulemisesta – niin epäselviä kuin tarinat ovatkin – sijaitsevat Rebeccan varsinaisessa muistissa tämän omina, mutta jälkimuisti toimii eri tasolla. Kuten Hirsch huomauttaa, jälkimuisti ei ole identtinen muistin kanssa, vaan nimenomaan muistille jälkeistä, mutta samanaikaisesti jälkimuistilla on affektiivista voimaa muistin tavoin (2008, 109). Vaikka vanhemman, esimerkiksi Jacobin muistot, ei ole Rebeccan omia, niiden vaikutus Rebeccaan on silti merkittävä. Jacobin isyys Rebeccan näkökulmasta asettuu Oatesin romaanin keskiöön. Jälkimuistin vaikutus on analyysini perusteella tarpeeksi voimakas ohjaamaan Rebecca elämässään.

Ylisukupolvinen trauma välittyy romaanista monitahoisena ja laajavaikutteisena. Rebeccan henkilöahmon käsitys maailmasta on muokkautunut kodissa, jossa rajoitetaan ja/tai muokataan voimakkaasti tietoa. Rebecca ei myöskään pysty täyttämään perhehistoriansa aukkoja tosiasioilla vaan mielikuvituksella, kuten esimerkiksi kadonneiden serkkujen tapauksessa. Rebeccalla on nuorena vain hatara ymmärrys niistä syistä, jotka ovat johtaneet perheen onnettomaan ja pysyvästi köyhään elämään. Kuten analyysini on osoittanut, romaanissa molempien vanhempien tarinat, kehonkieli ja käytös ohjaavat lapsen jälkimuistia. Rebecca kohtaa myöhemmin kivuliaita kokemuksia, kun hänet esimerkiksi yritetään liittää tiettyihin ryhmiin (ks. esim. tutkielman luku 2.3), joista hän on kuullut esimerkiksi Jacobin pyristelevän aina irti. Jälkimuistin takia Rebecca kokee tietyt asiat vaarallisiksi tai viallisiksi, ja pyrkii suojelemaan itseään. Hän ei halua päätyä kummankaan vanhempansa tielle. Oatesin

romaani on siten moniulotteinen kirjallinen esimerkki jälkimuistin toteutumisesta ja ylisukupolvisesta trauman siirtymisestä.

2.2 Traumaattisen tapahtuman todistaminen ja muistaminen

Tässä alaluvussa käsittelem Oatesin romaanissa tapahtuvaa murha-itsemurhaa traumateoreettisesta näkökulmasta. Viittaan tähän juonenkäänteeseen myös perhesurmana. Hahmoista tekijä on Jacob Schwart, murhan uhri Anna Schwart ja todistaja näiden kahden tytär Rebecca Schwart. Keskityn erityisesti siihen, miten päähenkilö Rebecca toimii todistajana tekstissä. Lisäksi huomion sen, miten tapahtumat myöhemmin pilkahtavat Rebeccan muistista traumaattisina, tottelemattomina ja irrallisina muistoina. Rebeccan henkilöahmon muistin tottelemattomuus ja trauman jälkikäteen ilmeneminen tekstissä ovat keskeisiä trauman välittymisen tapoja.

Rebeccan veljesten lähdettyä jännitteet sekä Schwartien perheen sisällä että perheenjäsenten ja ympäristön välillä kasvavat entisestään. Jacob päätyy ostamaan salaisilla varoillaan ase, jonka kokee tarpeelliseksi puolustautumista varten. Rebecca kaipaa veljiään mutta on yhä katkerampi siitä, että nämä ovat jättäneet hänet yksin. Jacob kerää itsessään halveksuntaa ja vihaa naisia kohtaan, erityisesti vaimoaan ja tyttärtään kohtaan. Nämä ovat alkaneet hänen mielestään uhmakkaiksi ja kieroiksi. Hän muistelee Annaa nuorena ja toteaa ennen niin viattoman nuoren vaimon ja äidin muuttuneen heidän pakomatallaan ”dybbuk”-nimellä kutsumakseen demoniksi (GD 162). Naisviha auttaa Jacobia oikeuttamaan käytöstään, ja hän viittaa esimerkiksi Schopenhaueriin petollisen naiskäsitteksen rakentamisessa (ks. GD 159).

Kerronta poukkoilee ja enteilee näin tulevia tapahtumia. Kun 13-vuotias Rebecca lähestyy kotiaan 11. toukokuuta 1949, hän kuulee laukauksia. Ennen tapahtumien paljastamista kertoja toteaa: ”Never would Rebecca know. But Rebecca would imagine” (GD 182). Rebecca ei ole mielestään nähnyt, miten Jacob on aloittanut ampumisen ulkona hautuumaalla, mutta kuvittelee tilanteen. Tämä ei lopulta selviä täysin romaanin lukijallekaan. Suhde äärimmäisen traumaattiseen tapahtumaketjuun näytetään hyvin haastavana useammassa ajallisessa ulottuvuudessa, eli niin ennakoituna, koettuna kuin jälkikäteenkin. Toteamus kuvittelusta itsessään on teoksen sisältämän traumakuvauksen kannalta avainasemassa, sillä se avaa sitä, miten trauma ei ole puhdas, saavutettavissa oleva muisto vaan kuvittelulla höystetty ja selkeää tulkintaa pakeneva. Toteamukseen tiivistyy trauman luonteesta hallitsemattomuus ja pakenevuus. Trauma kietoutuu tietämisen mahdottomuuteen, jolloin osittainen kuvittelu jää ainoaksi vaihtoehdoksi.

Jacob on juonenkulun mukaan ampunut hautausmaalla vierailevan miehen ja lähtenyt kotiin Annan luokse. Rebeccaa yritetään estää menemästä mökkiin, mutta hän ei rekisteröi varoituksia:

Somehow she'd entered the stone house. Knowing perhaps she should not, there was danger here. A woman, a stranger, had called at her, to warn her. Rebecca had not listened, and Rebecca had not clearly seen the wounded man lying on the ground, in the cemetery.

She had not! She would claim she had not, afterward.

What she did remember was laundry flapping on the clothesline.

Her belated realization, Ma would be mad as hell at her. For Rebecca should have helped with the laundry as always.

Yet: *It can't happen, today is washday.* (GD 184.)

Tietämisen ja tekemisen suhde on hämärtynyt. Rebeccan ymmärrys tilanteesta esitetään monimutkaistuvan aikarakenteen ja vääristyneen tajunnantilan kuvauksen kautta. Teksti ilmentää, miten Rebecca ei ole kykeneväinen vastaanottamaan todisteista huolimatta kunnolla sitä tietoa, että kodissa ei ole kaikki normaalisti, että sisällä piilee aito vaara. Ajatus siitä, että jotain ei voi tapahtua, koska on pyykkipäivä, on ympäristöstä irrallaan ja mielen yritys suhtautua tutun kautta käsittämättömään tilanteeseen. Vain tietyt yksityiskohtat nousevat esiin; narulla heiluvat pyykit, mielikuva suuttuneesta äidistä. Tämänkin tajuaminen kuvataan viivästyneenä (*belated*). Käsitys ajasta ja paikasta venyy ja irtoaa hetkittäin todellisuudesta.

Päästyään taloon sisään Rebecca kuulee yhteenoton katkonaisesti mutta ei ehdi estämään isäänsä.

On the floor by the bed was a shape, a sprawled motionless shape that might have been a body but Rebecca could not see the head, where the head had been, or possibly there was a head, or part of a head, yes but it lay in darkness beyond the foot of the bed; through the darkness was glistening, the darkness was wet, and spreading like spilled paint. (...) The last look Jacob Schwartz would give his daughter was one of indignation, reproach, as he fumbled to pull the trigger.

”Pa, no –”

Again the blast was deafening. The windowpanes behind Jacob Schwartz would be shattered. In that instant father and daughter were one, obliterated. (GD 185-186.)

Rebecca pystyy huomaamaan katkonaisesti konkreettisia fyysisiä yksityiskohtia – määrän pimeyden, muodottoman hahmon. Tapahtuman jälkeen Rebeccan olotila on shokinkaltainen. Hänen muistissaan on katkoksia eikä hän hallitse toimintaansa. Murha-itsemurhan

todistamisen trauma on yksittäisenä tapahtumana erotettavissa Rebeccan muista, ylisukupolvisista traumaista, jotka romaanissa edeltävät Jacobin tekoja. Massiivinen trauma sulkee pois oman rekisteröintinsä aiheuttaen sen, että ihmismielen mekanismit tarkkailuun ja tallentamiseen ovat väliaikaisesti toimintakyvyttömät (Laub 1992, 57). Oatesin teksti antaa henkilöahmon kautta esimerkin tällaisesta tilasta. Rebeccan ymmärrys tilanteesta pelkän ”märän pimeyden” kautta on tarkoituksellisesti muotoiltua traumafiktiota.

Rebecca on väkivaltaisen tapahtuman läheisin todistaja. Carolyn J. Dean määrittelee todistajan henkilöksi, joka sekä todistaa jotakin tapahtumaa että toimii moraalisenä hahmona, jolla on epätavallista valtaa (2020, 111). Rebecca on kuitenkin omassa ympäristössään todistaja, joka ei pääse kunnolla kertomaan näkemästään ja kokemastaan – hänen todistajanvaltansa ei realisoidu julkisesti. Yhteisön suhtautuminen tapahtuneeseen on lähellä välinpitämättömyyttä tai karnevalisointia. Rebeccaa säälitään kasvokkain tietyssä määrin, mutta tapahtuma on juorujen, välttelyn tai tyhjän voivottelun kohde. Romaanissa yhteisö ei anna tilaa sellaiselle ajatukselle, että sen jäsenet olisivat jotenkin osallistuneet suuren tragedian kehittymiseen. Yksilökohtainen tai kollektiivinen vastuu ja osallisuus – tai edes sellaisen mahdollisuus – lopulta sivuutetaan, vaikka kyse on äärimmäisestä tapahtumasta.

Tässä kohdin huomioin kuitenkin, että kuten Rothberg toteaa, osalliset subjektit eivät itse asiassa ole epistemologisesti eli tiedon suhteen etuoikeutetussa asemassa vaan kärsivät erilaisista tietämättömyyden muodoista (*forms of ignorance*). Nämä tietämättömyyden muodot syntyvät siitä, että kyseiset osalliset ovat esimerkiksi luokan, etnisyyden tai sukupuolen perusteella saaneet täyttää tiettyjä puolestaan etuoikeutettuja subjektipositioita epäoikeudenmukaisissa sosiaalisissa järjestelmissä. (Rothberg 2019, 34.) Toisin sanoen Oatesin romaanin pienen kaupunkiyhteisön jäsenten voi katsoa edustavan aikalaishetimitä omaa luokkaansa – yhtenä esimerkkinä valkoiset, hyvin toimeentulevat, perheelliset kaupungin virkamiehet – ja sen tiettyjä tietämättömyyden edistämiä ennakkoluuloja ja niiden mukaisia käyttäytymistapoja. Tietämättömyys on osallisuuden yksi tekijä, ja romaanin sisällä ne osalliset subjektit, jotka ovat tietämättömiä, harvoin ovat siitä tietoisia tai pyrkivät lisäämään tietämystään. Tietämättömyyden suhteen romaanissa esiintyy myös sukupuolittuneisuutta: Rebeccalle sympatiaa tarjoavat harvat naiset saavat olla varsinaisen tapahtuman raadollisista yksityiskohdista kauempana kuin miehet, jotka lietsovat niillä lisää suuttumusta Jacobin teon (herra Simcoen tappamista) johdosta. Osallisen subjektin position kyseenalaistaminen mahdollistaa tämän vallan ja etuoikeuden järjestelmiin sisäänrakennetun sosiaalisen tietämättömyyden (*social ignorance*) tutkiskelun (Rothberg 2019, 34).

Tietämättömyys ei päästä yhteisöä vastuusta, mutta on oleellinen osallisuuden komponentti. Tämä näkyy myös siinä, kun ventovieraat kuulustelevat Rebeccaa tapahtumista eikä hän onnistu koherentisti vastaamaan, häntä pidetään ”vajavaisena” tai ”jotenkin vahingoittuneena” kuten muita perheenjäseniään (GD 191). Hautausmaalla ammutun sivullisen, herra Simcoen, tappamista pidetään Jacob Schwartin todellisena rikoksena. Annan ja Jacobin kuolemat ohitetaan vähäpätöisinä. Rebeccan halutaan todistavan herra Simcoen kuolemasta, eikä siitä, että hän todisti vanhempiensa kuoleman, välitetä. Rebecca on yhteisön sääntöjä tottelematon todistaja, ja piirikunnalle uusi taakka. Hän ei ota heti tapahtuman jälkeen julkisesti todistajanasemassaan asettaudu isäänsä vastaan. Romaanin edetessä Rebecca on ajatuksissaan ja joskus myös puheissaan Jacobia vastaan, mutta tapahtuma esiintyy kerronnassa pitkään aukkona, jota Rebecca ei pysty lähestymään. Ajallinen etäisyys on pakollinen trauman takia. Rebeccan henkilöahmolle tapahtuu Caruthin traumateorian (ks. Caruth 1995) mukainen historian mahdottomuus ja henkilön turtuneisuus.

Perheensisäisen murha-itsemurhan todistaminen jää siis Rebeccan mieleen epäselvänä, traumaattisena muistona. Ana Douglass ja Thomas A. Vogler (2003) toteavat, että tapahtuman ja sen todistajien (Oatesin romaanin tapauksessa todistajan) suhde on symbioottinen ja kehämäinen (10). Samoin heidän mukaansa todistamisen prosessi on hyvin riippuvainen kulttuurisista arvoista ja merkityksistä (Douglass & Vogler 2003, 10). Tämä näkyy Oatesin romaanissa erityisesti silloin, kun Rebeccaa ympäröivien, usein vieraiden aikuisten suhtautuminen vääristää ja pahentaa hänen oloaan ja mielensä tilaa entisestään. Todistamisen prosessi pakotetaan kulttuurisesti hyväksyttävään muotoon ja Rebecca jää yksin, sillä ympäröivä kulttuuri ei kannusta asian julkiseen käsittelyyn tai edes salli sitä. Romaanin tapahtumien aikalaishkontekstista ilmenee, että psykiatrisia tai sosiaalisia palveluita ei ole tarjolla edes nuorelle orvolle, varsinkaan kun tämä on köyhänä ja siirtolaistaustaisena taakka viranomaisille. Rebeccan jäädessä yksin trauman kanssa se aiheuttaa erilaisia oireita, joiden hillitseminen käy Rebeccan voimille. Erityisesti Jacob jää kummittelemaan Rebeccan mieleen, mutta Annan muisto on lopulta hyvin vähäisessä roolissa. Tulkintani mukana tämä kertoo siitä, miten vaikea Rebeccan on kohdata menetystä. Kuten romaanikatkelmassa edellä todetaan, yhdessä hetkessä isä ja tytär ovat yhtä, tuhoutuneet. Rebeccan menetys on mittaamaton ja sen aiheuttanut henkilö, Jacob, jää hänen muistoissaan pahuuden ja vääryyden henkilöitymäksi.

Rebecca on Jacobin teon ja traumaattisen tapahtuman uhri (Jacob tappaa Rebeccan molemmat vanhemmat) sekä todistaja (hän on ainoa, joka näkee murhaa seuranneen itsemurhan

tapahtuvan). Rebeccan ajallinen läheisyys tapahtumaan on ailahtelevainen. Laub kirjoittaa, että itse uhrin narratiivi ja varsinainen valtavan trauman todistamisen prosessi alkaa oikeastaan siitä, että joku todistaa traumaattisen tapahtuman poissaolevuuden. Toisin sanoen jostakin tapahtumasta voi olla runsaasti kouriintuntuvia ja historiallisia todisteita mutta sen aiheuttama trauma voi olla todistamaton eikä sitä ole tiedostettu. (Laub 1992, 57.) Romaanin kerronta näyttää, miten traumaattinen tapahtuma voi olla tähän tapaan todettu mutta todistamaton. Rebeccalle voidaan sanoa tapahtumasta jotain ja häneltä kysytään kysymyksiä, mutta kukaan ei todella todista tai yritä todistaa sitä vakavaa traumaa, joka pakenee otetta ja on siten toistaiseksi ulottumattomissa, vaikka sen todenperäisyyttä ei voi kiistää.

Laub erottaa toisistaan shokin ja tiedostetun traumaattisen tapahtuman (ks. Laub 1992, 57). Rebecca on pitkään tilassa, jossa trauma esiintyy kyseisin termein yksinkertaisesti ylitsepääsemättömänä shokkina eikä omana tapahtumanaan. Oatesin romaanissa toiminta ilmenee pitkällä aikajänteellä ja osoittaa, miten henkilöhahmojen omassa historiassaan kokemat traumat voivat jäädä vuosikausiksi salaisiksi mutta silti vaikuttaa näiden toimintaan pinnan alta. Varsinkin kun Rebeccalla ei ole ketään tai mitään kuuntelemassa tai todistamassa perhesurman traumaa, se vastustaa ymmärrystä. Rebecca usein yllätetään viittauksilla tapahtumaan, eikä hänellä ole kuin torjuva tapa suhtautua kysymyksiin. Näin käy esimerkiksi kun Rebeccan tuleva mies, Tignor, kertoo yllättäen tietävänsä Rebeccan isän teoista, ja Rebecca lukkiutuu siten, ettei esimerkiksi pysty puhumaan asiasta tai reagoi aiheeseen sopimattomalla tavalla (ks. luku 2.3). Rebeccan kokemuksiin suhtaudutaan herkästi vähätellen, eikä sitä edes pyritä syvemmin ymmärtämään.

Varsinaiset fyysiset todisteet tapahtumasta seuraavat alkuun Rebecca Milburnin kaupungissa. Poikkeuksellinen kaupunkilainen, Rose Lutter, joka lupautuu huolehtimaan Rebeccasta, maksaa myös hautapaikat tämän vanhemmille:

Rose Lutter was the sole party in Milburn to offer to pay not only for much of Rebecca Schwart's upkeep (the term "upkeep" was frequently noted) but also for a burial plot in the very Milburn cemetery for which he'd been caretaker, for the deceased, disgraced Jacob Schwart and his wife Anna. Except for Rose Lutter's generosity, the Schwarts' remains would have been buried at county expense, in an undermarked and untended section of the cemetery reserved for indigents.

Pauper's graves these were called. No headstone, no markers.

But Miss Lutter would not hear of this. Miss Lutter was a Christian, a bearer of mercy. (GD 189.)

Rebecca ei pysty antamaan vanhemmistaan tietoja, kuten syntymäaikoja, eikä vanhasta kivimökistä löydy lisäksi minkäänlaisia dokumentteja, joten hautalaattaan merkitään vain ”SCHWARD Anna & Jacob d. 4-11-49” (GD 190). Rebeccan asema on tukala:

Rebecca perceived the errors here. The misspelled name, the inaccurate death date. Of course she said nothing. For who would care that an immigrant gravedigger had killed his sickly wife with a single shotgun blast, and himself with a second shotgun blast, on a weekday in April, or in May?

Who would care that someone named Schwart, or Schward, had lived or died, let alone when? (GD 190.)

Yleinen suhtautuminen tapahtuneeseen on lukijalle ja päähenkilölle Rebeccalle selkeä. Kaupungissa ei vaivauduta selvittämään tai jättämään näkyville oikeita tietoja Annasta ja Jacobista. Historiaa häivytetään välittömästi välinpitämättömyydellä, mutta Rebeccan on mahdoton unohtaa esimerkiksi päivämäärää. Yksilön patogeeninen traumaattinen kokemus on fyysisen kivun kokemuksen tavoin tulkinnallinen kokonaisuus, jota ei voi sellaisenaan jakaa muille edes siinä tapauksessa, että näillä olisi identtinen kokemus (Douglass & Vogler 2003, 10). Rebeccan olisi siis valmiiksi vaikea käsitellä kokemustaan vaikka hän saisi apua ja tukea ympäristöstään. Rebeccan oma henkilökohtainen todistaminen kuitenkin vaikeutuu torjuvassa ympäristössä entisestään, ja muisto vanhemmista on helpompi hukuttaa, ainakin toistaiseksi, samaan tapaan välinpitämättömyyteen. Todistettu tapahtuma ylittää käsityskyvyn, ja samanaikainen yleinen amnesia pakottaa Rebeccan etenemään kylmänä.

Hautalaatta, muut fyysiset muistutukset, ihmisten kyselyt ja yleinen ilmapiiri lisäävät Rebeccan traumaa. Kuten Laub kirjoittaa: ”(...) if one talks about the trauma without being truly heard or truly listened to, the telling might itself be lived as a return of the trauma – a *re-experiencing of the event itself*” (1992, 67). Rebecca pakotetaan puhumaan tapahtumasta, vaikkakin niukasti, ja puhuminen tekee trauman jälleen läsnäolevaksi. Laubin nimeämät ehdot toteutuvat. Teksti osoittaa, miten henkilöhahmon mieli pitkäjänteisesti vastustaa tapahtuman kohtaamista, ja sen palaaminen muiden puheissa ja Rebeccan omissa sanoissa ja ajatuksissa luo uuden traumaattisen kerrostuman. Myös se, että Rebecca myöhemmin kokee, ettei ajattele vanhempiaan kuolleina (ks. esim. GD 261), viittaa siihen, että kun hän joutuu toteamaan näiden itse asiassa olevan kuolleet, hän uudelleenelää tapahtuman ja trauman.

Romaanin aikarakenne siirtyy Rebeccan ikävuosien mukaan kronologisesti eteenpäin, kunnes tämä on itse äiti. Rebecca kokee myös muita äärimmäisiä olosuhteita, kun hänen ”aviomiehensä” kaltoinkohtelee sekä äitiä että lasta. Traumoja syntyy siis uusiakin, mutta

Annan murha ja Jacobin itsemurha pysyvät alkuperäisen äärimmäisen menetyksen asemassa. Todistus Jacobin teosta on Rebeccan erittäin tarkkaan vartioima tieto ja kokemus. Rebecca hautaa kokemansa ja todistamansa vuosikymmeniksi yksityiselle tasolle, jolle muut pääsevät vain kurkistamaan ja josta esimerkiksi hänen poikansa spekuloi. Kuitenkin se, kun Rebecca elämänsä lopulla törmää erään Freyda Morgensternin teoksiin, avaa portteja hänen muististaan. Tarve todistaa paitsi Jacobin teosta myös muista elämäntapahtumista kasvaa ylitsepääsemättömäksi, kun Rebecca on lukenut Freydan teoksia. Rebecca kirjoittaa romaanin epilogiosassa vuosina 1998–1999 kirjeitä Freydalle. Ensimmäisessä kirjeessä hän lähestyy Freydaa suoraan ja pidättelemättä toden, että uskoo heidän olevan serkkuja ja toivoo kovasti tapaamista. Professori Morgenstern ei kuitenkaan alkuun vastaa.

Rebecca kirjoittaa vielä useamman kirjeen eri osoitteisiin kaivaten Freydan vastausta ja vahvistusta. Tämä johtuu siitä, kuten Freyda Rebeccalle kertoo, että Freyda epäilee heidän sukulaisuuttaan ja on muutenkin ihmisiä välttelevä ”vastarannan” akateemikko. Alkuun jopa Freyda kirjoittaa Rebeccan sukunimen väärin (”Schward”). Rebecca kuitenkin jatkaa sinnikkäästi kirjeiden kirjoittamista ja kertoo elämästään sekä vanhemmistaan.

Romaani huipentuu, kun Rebeccan hahmo rikkoo vuosikymmenien hiljaisuutensa kirjoittaen:

You asked about my father. I will tell you no more than that I do not know my father’s true name. ”Jacob Schwart” was what he called himself & so I was ”Rebecca Schwart” but that name was lost long ago. (...)

Well, I will tell you one more thing: in May 1949 my father who was the gravedigger murdered your aunt Anna and wished to murder me but failed, he turned the shotgun onto himself & killed himself when I was thirteen struggling with him for the gun & my strongest memory of that time was his face in the last seconds & what remained of his face, his skull & brains & the warmth of his blood splattered onto me.

I have never told anyone of this, Freyda. Please do not speak of it to me, if you write again. (...)

(I did not intend to write such an ugly thing, when I began this letter.) (GD 579.)

Kirjeessä on siis Rebeccan yksityiskohtainen todistus, ensimmäinen ja ainoa laatuaan. Hän kirjoittaa, ettei ollut aikonut edes kirjoittaa aiheesta, eli yllättää itsensäkin. Toki on otettava huomioon, että Rebeccan hahmolle ei romaanissa esiinny aitoja tilaisuuksia puhua kokemuksistaan, eli tietyssä määrin ratkaisu on pakon sanelema. Rebeccan selviytymistapa on hiljaisuuteen kietoutunut, toimiva mutta arvoituksellinen.

Lopulta elämän loppuvaiheessa, kun Rebecca sairastaa syöpää, hän haluaa jakaa todistuksensa ihmiselle, joka on ainutlaatuisessa asemassa sen ymmärtämiseksi. Freydan kohdalla Rebecca toivoo kuulijaa, joka pystyy todella tavoittamaan kerrotun ja jakamaan siitä osan. Kuten Laub toteaa, kuulijan on kyettävä kuulemaan myös hiljaisuus (Laub 1992, 58). Freyda on vastaanottaja, joka ei ehdi loppuun kuulemisen prosessissa, vaikka sen aloittaakin alun skeptisyyden jälkeen, sillä Rebecca kuolee sairauteensa ennen kuin kaksikko tapaa. Freyda kuitenkin ottaa vastaan Rebeccan todistuksen, uskoo siihen aidosti sen jälkeen, kun Rebecca kertoo Jacobin teoista ja muuten perheestään. Freyda menettää tilaisuuden läheisempään kontaktiin ja loppuratkaisuun Rebeccan kanssa.

Todistamansa traagisen tapahtuman ja siitä kertomisen väliin mahtuu romaanin aikajänteellä koko Rebeccan nuoruus- ja aikuisikä. Tänä aikana tapahtuma kuitenkin oireilee tottelemattomasti Rebeccan muistissa ja mielessä. Tätä trauman oireiden väkevyyttä ja jälkikäteisyyttä kerronta ilmentää erilaisin, muun muassa ajallista epäjatkuvuutta korostavin keinoin. Riitta Jytilä (2022) toteaa: ”Takaumat ja ennakoinnit kirjallisessa rakenteessa kuuluvat kirjallisuuden peruskeinovarantoon, ja niitä voidaan käyttää myös osoittamaan traumaattisen kokemuksen viivettä.” (38). Oatesin romaani soveltaa mainittuja keinoja ja varsinkin romaanin alussa nuorta aikuisikää elävän Rebeccan kamppailu oman mielensä kanssa korostuu. Se, että traumaattisten muistojen esiintymistä on jo aivan tarinan alussa, on kerronnallinen valinta, joka tehokkaasti ohjaa käsitystä romaanin aiheesta laajemmin. Trauman ajallisen etäisyyden ilmaiseminen on tulkintani mukaan oleellista. Kuten Douglass ja Vogler toteavat, trauma voi pitkänkin ajan jälkeen ilmetä piilevin, symbolisin tai somaattisin oirein (2003, 10). Lukija pystyy alussa päättelemään traumaattisten tapahtumien etäisyyden mutta näkee silti, miten Rebeccan hahmo kantaa niitä mukanaan. Rebecca vainoavat vielä useamman trauman oireet, ja ne yhdistyvät erityisesti hänen isäänsä ja tämän tekoihin. Myöhemmällä aikuisiällä, kun Rebecca on paennut toista erittäin väkivaltaista ja ohjailevaa miestä eli Tignorina, muistot tästä ja tämän tekemästä väkivallasta sekoittuvat Rebeccan muistin kaoottiseen kokonaisuuteen.

Traumaattisten muistojen ilmeneminen on toistuvaa ja voimakasta jo romaanin alusta lähtien.

“In animal life the weak are quickly disposed of.” (...) An instant of shame, soul-withering, live-or-die-what-the-hell that came over her sometimes in moments of exhaustion or sorrow and she groped for the object on the [conveyor] belt that in that instant had no name, no identity, and no purpose, risking her hand being hooked by the stamping machine and half the fingers smashed before she could shake her head free and clear of him who spoke calmly knowing he would be

heard above the machine clatter. "So you must hide your weakness, Rebecca."
(GD 3–4.)

Kyseinen kohta on kirjallinen esimerkki tilanteesta, jonka keskiössä on traumasta johtuva takauma. Takaumat (*flashbacks*) ovat pitkään olleet kulttuurisesti tunnettu tapa ilmaista traumaa. Caruth toteaa, että takauma on palauttamisen muoto, joka selviytyy tietoisesta muistin tai ajatusten jatkuvuuden kustannuksella. Traumatisoituneet palauttavat Caruthin mukaan mieleensä menneisyyden joka voidaan tuoda tietoisuuteen vain kieltämisen (*denial*) kautta. (Caruth 1995, 152.) Takauman hinta on siis se, että jokin tarkoituksella noudettu muisto katoaa tai tajunnan jatkuvuus kärsii. Takauma on keskeytys, yhtäkkinen välähdys jonkin muun keskellä. Trauma vastustaa sitä, että se palautettaisiin aktiivisesti siitä kärsivään mieleen, joten ainoa esiintymistapa on tässä tapauksessa katkelmina, takaumina. Trauman vaikutus on paradoksaalinen: "The ability to recover the past is thus closely and paradoxically tied up, in trauma, with the inability to have access to it" (Caruth 1995, 152). Tämä trauman esiintyvyys yhdistettynä kyvyttömyyteen päästä siihen todella kiinni näkyy romaanissa Rebeccan hahmon ajatuksissa, joissa on ajan läpi vahvaa jatkuvuutta esimerkiksi sitä kautta, että tämä ajattelee romaanin läpi samoja Jacobin sanoja ja näkee tämän kasvot.

Bessel A. Van der Kolk ja Onno Van der Hart (1995) huomauttavat, että toisin kuin sosiaalisen puolen kattava kerronnallinen muisti, traumaattinen muisti on joustamaton. Sillä ei ole sosiaalista ulottuvuutta, sitä ei voi kohdistaa kellekään eikä traumatisoitunut henkilö vastaa kellekään. Trauman muistaminen on siten eristäytynyttä toimintaa. (Van der Hart & Van der Kolk 1995, 163.) Rebecca on romaanissa yksin muistojensa kanssa, jolloin niiden paino jää hänen yksin kannettavakseen. Ystävilleen tai miehelleen hän ei halua jakaa kokemuksiaan ja lastaan hän haluaa suojella niiltä. Näistä syistä Rebecca turvautuu yksinäisyyteen ja hiljaisuuteen. Tulkintani mukaan romaani näyttää myös, että Rebecca pärjää arjessaan takaumien ja traumaa aktivoivien ärsykkeiden kanssa ajoittain paljolti dissosiaation avulla. Trauman uudelleenkokeminen esimerkiksi juuri ärsykkeiden takia voi herättää dissosiativisen reaktion (Van der Hart & Van der Kolk 1995, 168). Aiemmin traumatisoituneet ovat myös haavoittuvaisempia trauman palaamiselle stressin kokemisen yhteydessä (Van der Hart & Van der Kolk 1995, 174).

Trauman kokemiseen ja todistamiseen liittyy romaanissa monia piirteitä. Caruthin määrittelemistä trauman kuvauksen kirjallisista piirteistä eräs Oatesin romaanissa merkittävä on toisto, jota esiintyy Rebeccan muistoissa, ajatuksissa ja tavoissa. Välillisuus tai epäsuoruus taas korostuu, kun kerronnassa avataan Rebeccan tuntemuksia esimerkiksi väkivaltaisen teon

aikana tai sellaisen jälkeen. Romaanin aikarakenne on myös juuri kronologiaa rikkova, kun Rebeccan eri elämänvaiheet limittyvät kerronnassa ja henkilöhahmon ajatuksissa. Lisäksi takaumat ja dissosiatiiiviset kohtaukset tekstissä ovat oleellisia trauman ilmenemis- ja välittymiskeinoja. Douglass ja Vogler kuvaavat dissosiaatiota ajatteluprosessin disorientoitumiseksi tai sekoittumiseksi, johon liittyy tunne siitä, ettei todellisuuteen voi luottaa (2003, 10). Romaanissa kuvataan todellisuudesta irtautumisen hetkiä, joina Rebeccan mieli ei voi suoraan kohdata jotakin tapahtuvaa, vaan antaa Rebeccan tietoisuuden ikään kuin liueta muihin asioihin, pois hetkestä. Yhteenvetona toisto ja välillisuus sekä takaumien ja dissosiaation kuvaus ovat romaanissa esiintyviä trauman välittämisen keinoja.

Oatesin romaanissa esiintyy perheensisäinen katastrofaalisen tuhoisa teko, jonka vanhempi suorittaa ja lapsi todistaa. Todistaminen on hyvin latautunut ja Rebeccan mielessä elämään jäävä tapahtuma. Kun Rebeccan hahmon kohdalla puhun todistamisen traumasta, huomioin, että todistettu tapahtuma on poikkeuksellisen raaka ja todistus itsessään poikkeuksellinen. Täysi hävittäminen (*obliteration*) on ilmaisu, joka toistuu sanoina ja ilmiönä tekstissä. Se on osuva traumafiktiivinen ilmaus, johon jälleen tiivistyy jotain olennaista trauman luonteesta ja vaikutuksesta. Rebeccan hahmon elämän keskelle on romaanissa räjähtänyt aukko, joka johtaa menetykseen ja yksinäisyyteen. Kuten olen perustellut, Oatesin romaani on traumafiktiivinen teos, jossa tuodaan päähenkilön tajunnan kautta esille todistajaa koskeva kertomisen mahdottomuus, kuten myös muita trauman keskeisiä piirteitä ja välittymisen tapoja.

2.3 Sukupuolittunut väkivalta ja trauma

Tässä luvussa käsittelen erityisesti Oatesin romaanissa esiintyvää sellaista väkivaltaa, jolla on tulkintani mukaan selkeästi sukupuolittunut konteksti ja/tai motivaatio. Väkivallan muodot vaihtelevat esimerkiksi vakavasta ja toistuvasta fyysisestä pahoinpitelystä pitkäaikaiseen henkiseen kiristykseen ja vähättelyyn. Väkivaltaisesta parisuhteesta seuranneet traumat kulkevat Rebeccan mukana vuosikausia senkin jälkeen, kun tämä on paennut ensimmäistä kumppaniaan tai ”aviomiestään”. Erittelen tekstistä piirteitä, jotka ilmentävät Rebeccan arkipäiväistä traumaa. Vaikka arkipäiväinen trauma sekoittuu ja limittyy usein muistoihin Rebeccan muista kokemuksista, ovat esimerkiksi toistuva parisuhdeväkivalta, miesten ei-halutun huomion välttely, työuupumus ja yksinäinen lapsenhoito sellaisia sukupuolittuneita rasitteita, joiden kanssa Rebecca joutuu toimimaan säännöllisesti.

Aluksi avaan Rebeccan asemaa ja kontekstia romaanissa nuorena orpona, jonka aikana tietyt kokemukset luovat perustaa hänen myöhemmälle tilanteelleen. Perhesurman jälkeen Rebecca päätyy asumaan entisen opettajansa neiti Rose Lutterin luokse. Hän olisi 16-vuotiaaksi asti kunnan holhokki, jonka jälkeen hänen odotetaan monien muiden orpojen tavoin tekevän töitä elättääkseen itsensä. Rebecca vierastaa koulua ja Lutterin siistiä kotia, eikä hän tunne sopivansa joukkoon presbyterisessä kirkossa tai koulussa. Hänellä ei ole ollut moniakaan normaaliksi laskettavia kokemuksia, joten hänen vertailukohtansa kasvavat yhtäkkiä. Vanhat tavarat haudankaivajan mökistä hylätään oitis, lukuunottamatta harvoja esineitä kuten Rebeccan tavauskilpailussa voittamaa sanakirjaa. Uuden ympäristön sietämättömyys kasvaa hiljalleen niiden parin vuoden aikana, jotka Rebecca asuu neiti Lutterin luona. Hänelle on ilmeistä, miten erilaisena häntä pidetään, vaikka neiti Lutter kuinka pukee häntä sovinnaisiin ja tukaliin vaatteisiin.

Miss Lutter had bought Rebecca several girlish dresses with flared skirts, that were already too tight for her, in the bodice and armpits. She'd bought silk ribbons for Rebecca's hair. (...) Like a horse's mane, Miss Lutter sighed. Yet she touched Rebecca's hair, with a fascinated repugnance.

"Sometimes I think you're part-horsy, Rebecca. A wild roan pony."

Rebecca laughed, uneasily. She was never certain whether Miss Lutter was joking, or meant such extravagant remarks. (GD 197.)

Kerronta korostaa niin Rebeccan fyysistä kuin henkistä epämukavuutta kyseisessä ympäristössä. Rebecca kasvaa nopeasti ja on neiti Lutteria pidempi ja painavampi, epäsuotavasti suurempi. Rebeccan rinnastaminen villiin eläimeen on häntä eristävä kommentti. Hänen ulkonäkönsä kommentointi ja sen kysymättä muuttaminen edustaa keinoa erottaa häntä omasta identiteetistään, edellisestä elämänvaiheestaan ja taustastaan, mutta se toimii lähinnä hetkellisesti ja ulkoisesti. Neiti Lutterin käytös esitetään toisaalta hyvin huolehtivana ja holhoavana, ja toisaalta hän pyrkii luomaan traumatisoituneesta tytöstä eräänlaisen ajan ihanteen mukaisen, konformistisen nukketyttären ja mieltää sen hyväntekeväisyydeksi. Rebecca ei myöskään löydä epätoivoisesti etsimäänsä Jeesusta. Hän ei saa vastauksia Jumalalta, vaikka etsii niitä niin yksityisesti kuin kirkossa. Lopulta Rebeccan päätös on torjua kristillinen Jumala ja neiti Lutter samassa hetkessä. Hänestä ei tule entisen opettajan haluamaa siivoa kristillistä kasvattityttöä.

Romaani näyttää vastakkainasettelun Rebeccan ensimmäisen kodin, haudankaivajan mökin, ja neiti Lutterin siistin Rush Streetin kodin välillä. Paikkojen eroa on tarkasti kuvattu ja se on

myös Rebecca disorientoiva seikka. Rebeccan ajatuksista erottaa näissä kohdin fyysisen paikan herättämän tunnelatauksen.

Inside, Miss Lutter's house wasn't really much larger than the stone house had been, and yet: how different!

The most startling difference was that Miss Lutter's house contained no strong *smells*. Not a smell of kerosene, not woodsmoke, not old, rancid, food, or rotting wood, or damp earth close beneath the floorboards. Not the smell of human bodies in cramped quarters. (...) Rebecca had never heard of *potpourri* and she had never smelled anything like it before. It made her feel almost dizzy at sometimes. (GD 193-194.)

Rebeccan mielessä kertautuvat yksityiskohdat ja niiden raadollisuus selkeytyvät uudessa asuinympäristössä. Hänen lapsuutensa köyhyys ja puute tulevat erityisesti esille, kun niitä verrataan periamerikkalaisen opettajanaisen resursseihin ja elintapaan. Neiti Lutter ei ole rikas mutta tulee eläkkeellä toimeen ja on osa yhteisöä, joka hyväksyy hänen kaltaisensa. Rebecca ponnistaa aivan toisenlaisista lähtökohdista, eikä neiti Lutter ymmärrä tai käsittele asiaa sen enempää. Neiti Lutter on joistain hyvistä aikeistaan ja teoistaan huolimatta Rebeccan eristämiseen osallinen subjekti, joka paitsi osallistuu oikeanlaisena pitämänsä kristillistä, yhdysvaltalaisista ja sovinnaisista naista suosivan järjestelmän ylläpitämiseen, myös yrittää mukauttaa Rebeccan siihen.

Kerronta jakaa Rebeccan ajatusten kautta myös ymmärryksen siitä, miten Rebecca kokee asemansa suhteessa muihin tiiviissä ja luokkaistuneessa yhteisössä:

Bullshit it was, all of it. Yet telling herself how grateful she was. To Miss Lutter, grateful. Grateful to be alive. Damn lucky. She knew! She might be mistaken for retarded but she was an intelligent girl with eyes in the back of her head and so she knew exactly how Milburn viewed her, and spoke of her. (GD 199.)

Rebeccan ”toisten silmien” tarkkuus on usein läsnä kerronnassa. Rebeccan asiasta toiseen hyppivät ajatukset, levottomuus ja kiinnostuksen puute ulkoisiin asioihin toistuvat tekstissä. Hän on rauhaton ja eksyy ajoittain itseensä, eikä tiedä mitä mielessään risteilevää ääntä kuuntelisi. Trauman esiintyminen kietoutuu tietyin tavoin paikkaan paitsi neiti Lutterin talon ja Rebeccan entisen kodin kohdalla, myös Rebeccalle sangen erikoisen paikan eli presbyteerisen kirkon kohdalla. Rebeca toivoo itselleen uskoa, mutta ei koe saavuttavansa sitä. Hänen ajatuksensa kirkossa ovat kaikkea muuta kuin tiukan hengellisiä.

Rebeccan suhde eri paikkoihin ja ihmisiin korostuu tekstissä niissä luvuissa, joiden aikana Rebecca asuu ”huollettavana”. Whitehead korostaa paikan näkemisen suhteen sitä, että

näkeminen perustuu aina siihen, mistä ja miten kyseinen paikka nähdään. Lähimenneisyyden traumat haastavat henkilön kykyä löytää omaa paikkaansa (*to find one's bearings*) suhteessa erilaisiin paikkoihin. Tällainen oman aseman löytämisen kysymys onkin Whiteheadin mukaan keskeinen nykyisessä traumadiskurssissa. Menneisyyden kohtaamisen ja muistamisen yrityksiä tulisi edeltää oman näkökulman tutkiskelu. (Whitehead 2004, 48.) Romaanissa esimerkiksi lapsuudenkoti, neiti Lutterin koti, hautausmaa, kirkko, kaupungin hotelli ja lopulta oma talo Poor Farm Roadilla ovat Rebecalle paikkoja, joihin hänen suhteensa muuttuu trauman myötä. Lapsuudenkotiin sitoutuvat aistihavainnot, kuten visuaaliset merkit, äänet ja hajut, näyttäytyvät uudella tavalla kun Rebecca muuttaa. Neiti Lutterin koti, kuten olen aiemmin perustellut, on jyrkkä vastakohta kivimökille ja Rebeccan tapa nähdä tämä puhdas koti on sekä kiitollinen että kyseenalaistava. Rebeccan todistajan trauma on hyvin tuore ja on paradoksaalista, miten sen tapahtumapaikan rinnalle – tavallaan Jacobin kammottavan teon ansiosta – ilmestyy kiiltokuvamainen amerikkalainen 1950-luvun koti. Siten oman paikan löytäminen osoittautuu Rebecalle erittäin haastavaksi ja lopulta mahdottomaksi, kun hän ei voikaan yrityksistään huolimatta sulautua täysin eri rooliin.

Laajalti tarkasteltuna koko Milburnin kaupunki on Oatesin romaanissa Rebecalle maisemineen paikka, johon hänen suhteensa on trauman jälkeen muuttunut merkittävästi. Suhteen muutos myös jatkuu, se ei ole koskaan täysin staattinen. Kysymys siitä, miten Rebecca näkee ja mistä hän näkee, on olennainen myös trauman välittymisen kannalta. Tulkintani mukaan Rebeccan vaihteleva näkökulma eri paikkoihin tehostaa trauman välittymistä teoksesta, sillä paikkojen herättämät muistot ja tunteet selkiyttävät lukijalle hankalasti kuvattavien ja ymmärrettävien traumojen piirteitä ja hahmottumista. Jotkin romaanin miljöön sijainnit ovat siis analyysissäni traumaattisesti latautuneita (mm. lapsuudenkoti, hotelli, maatila). Oman asemansa löytäminen ja ymmärtäminen suhteessa ympäristöön muuttuu trauman myötä perustavanlaatuisesti haastavaksi, kuten Whitehead toteaa. Rebecalle oma asema ei ole koskaan yksiselitteinen tai helppo, mutta hän kaivertaa sellaisen itselleen niillä selviytymisen ja vastustamisen periaatteilla, jotka hänelle on saatavilla.

Rebeccan kerrotaan romaanissa harvoin, jos koskaan, ajattelevan eksplisiittisesti tarkemmin vielä tässä iässä menneitä tapahtumia, mutta hänen isänsä sanat kummittelevat hänen mielessään usein. Jacobin arvostelevuus ja epäluuloisuus jäävät elämään. Rebecca kiusataan vapaasti koulussa. Hän ei suostu nöyrytykselle muille oppilaille tai opettajille, ja antaa ylimielisen ja etäisen vaikutelman. Tämä on osa hänen selviytymistään trauman kanssa ja

lisäksi sen kanssa, että hän saa muilta ympäriltään osakseen halveksuntaa tuen sijaan. Jälleen korostuu yhteisön jäsenten osallisuus, joka esiintyy helposti ja kitkattomasti myös nuoremmissa sukupolvissa, jotka Rebeccaa hylkivät ja kiusaavat. Rebecca erotetaan lopulta koulusta joukkotappelun osapuolena. Hän on siihen tyytyväinen, sillä olisi muuten joutunut odottamaan, että pääsee laillisesti lopettamaan koulun. Oikeastaan nuoremmat Milburnin yhteisön jäsenet harjoittavat suurempaa osallisuutta kuin vanhemmat, sillä heidän osallisuutensa kanssa vuorottelee tekijyys (esimerkiksi fyysisessä yhteenotossa). Rebeccan halu ja kyky puolustaa itseään säilyy koulun kontekstissa, sillä vertaisten kanssa kamppailuun ei sisälly samoja latauksia kuin vanhemman vastustamiseen tai puolustamiseen.

Rebecca muuttaa yhteen vanhan ystävänsä Katyn ja tämän serkun La Vernen kanssa ja aloittaa työt siivoojana General Washington -hotellissa vuodesta 1951. Siellä hän viihtyy hyvin, ainakin aluksi. Pimeästi palkattuna hän on riskialttiissa asemassa, mutta menestyy ahkerana työntekijänä. Rebeccaa viehättää työasemansa näkymättömyys: hän sulautuu muun henkilökunnan joukkoon eikä ole huomionkohteena, kuten yleensä kaupungilla. Hotelli on alkuun siis paikka, johon Rebecca voi hämärässä sulauttaa itsensä sekä traumaattiset muistonsa. Sitä hän tosin vieroksuu, että jotkut kuten Katyn äiti Leora, ottavat työnsä sivussa miehiltä rahaa vastineeksi seksuaalisista palveluksista. Hotellin baarimikko houkuttelee helpolla rahalla myös Rebeccaa, mutta tämä torjuu ehdotuksen jyrkästi. Matalapalkkaisten palveluammatissa olevien naisten houkuttelu mahdollisesti vaarallisiin sivutöihin, jotka ovat aikalaiskontekstissa vielä julkisesti paheksuttuja, on Rebeccasta ainakin implisiittisesti moraalitonta. Rebecca ei suostu assosioimaan itseään töissä ollessaan tai myöhemminkään prostituution kanssa.

Rebecca kohtaa elokuussa 1953 arveluttavissa olosuhteissa Niles Tignorin. Eräs toinen iäkäs miesasiakas yrittää ahdistella Rebeccaa ja saa huijattua tämän huoneeseensa, mutta Tignor on huomannut tilanteen ja ryntää sisään. Rebecca jää katsomaan, kun Tignor pahoinpitelee miehen perusteellisesti. Tällöin hän ei vielä tiedä, kuka Tignor on. Seuraamukset pahoinpitelystä ovat Tignorin kannalta olemattomat, sillä miesasiakas valehtelee poliisille ryöstäjien käyneen hänen kimppunsa. Rebecca alkaa kysellä hotellilla hänet tilanteesta pelastaneen, häntä kiehtovan miehen perään. Hän muistaa miehen piirteet ja tietää nähneensä tämän ajoittain hotellin baarissa. Tignor kuvataan reilusti yli 180-senttiseksi ja yli 30-vuotiaaksi sekä teräksenväristen hiusten ja syvän naurun takia selvästi erottuvaksi mieheksi. Rebecca kuulee Tignorista monenlaista:

He was said to be the most aggressive and overall the more successful of the brewery agents (...)

It was said of Tignor that he was a man you never got to know – but what you did know, you were impressed by.

It was said of Tignor that he liked women but he was "dangerous" to women. No: he was "gallant" to women. (...) (Did Tignor have women in Canada, too? No doubt!) (...)

It was said of Tignor that he trusted no one.

It was said of Tignor that he'd once killed a man. (...)

Rebecca smiled thinking *But he wouldn't hurt me. There is a special feeling between him and me.* (GD 223-224.)

Rebeccan ihannoiva asenne lisää hänen haavoittuvaisuuttaan. Rebecca alkaa ajatella rakastavansa miestä jo ennen tämän kunnollista tapaamista, pyöräyttävän nopeasti. Hän ajattelee, ettei ole koskaan rakastanut yhtäkään miestä, mutta että rakastaa Tignoria (GD 225). Tignor on ensimmäinen, joka puolustaa onnistuneesti häntä fyysiseltä hyökkäykseltä, ja tämä toistuu Rebeccan päässä. Hetkeä ennen heidän ensitapaamistaan Rebecca kokee kuitenkin epäröintiä: Tignor vaikuttaa eri mieheltä. Samankaltainen kaksijakoisuus Tignorin suhteen jatkuu Rebeccan mielessä miltei koko heidän yhteisen historiansa ajan. Rebeccan nopea hullaantuminen on tulkintani mukaan myös yksi selkeä tässä kohdin romaania ilmenevä trauman välittymisen tapa. Lukijan näkökulmasta hahmon ymmärrettävä, kasvava varomattomuus selittyy aiemmilla kokemuksilla, vaikka hahmon oma tietoisuus tästä syy-seuraussuhteesta on hatara.

Tignorin suhteen kerronnassa noudatetaan myös runsaasti metaforista kieltä. Metaforiset valinnat tekstissä välittävät uhkaavuutta ja riskintuntua. Kun Tignor esimerkiksi ensimmäistä kertaa katsoo kunnolla Rebeccaa, tämä ajattelee, että miehen tapa tarkastella häntä on kuin metsästäjän, joka siristelee aseensa piippua pitkin (GD 228). Metsästäminen, jahtaaminen ja "saaliin" yllättämisen metaforat toistuvat myöhemminkin tekstissä eri muodoissa. Tignor yllättää Rebeccan muun muassa silloin, kun selviää, että hän tietää Rebeccan isän teoista. Rebecca on hämillään ja ymmärrettävästi tuskastuu:

It was a painful moment. Rebecca wasn't sure at first what she had heard.

Bit her lip to keep from laughing. But she could not keep from laughing.

Why do you think I have a loss! I don't. I don't care. I wanted them dead, I hated them both.

It was a purely nervous reflex, Rebecca's laugh. Both Tignor and Colleen stared at her. Rebecca wanted to hide her face in her hands. She wanted to leave the booth, and escape from this place. She managed to say, to Tignor, "I ... don't think about it, now." (GD 229.)

Rebecca haluaa ehdottomasti välttää aihetta. Tignorin vähäeleinen ja mitätöivä osanotto uhkaa laukaista Rebeccassa traumaattisia muistoja ja tunteita. Lisäksi Rebeccan opittu tapa ohjaa häntä välttämään perheeseensä liittyvät utelut. Rebecca joutuu kokemaan tilanteessa häpeää ja erilaisuuden tunne häiritsee häntä. Molemmat näkyvät, ja Tignor alkaa hyödyntää niitä laskelmoivasti tarinan edetessä. Rebeccan ajatuksissa lause ”*Why do you think I have a loss!*” korostaa erikseen sitä, miten trauma ei ole vielä jäsentynyt tai lähestyttävissä. Se on kiellettävä.

Rebeccan ja Tignorin suhde muuttuu nopeasti kyseenalaiseksi ja siitä pian vaaralliseksi. Tignor on usein poissa Milburnista mutta nauttii ”jahdistaan”, jonka kohteena Rebecca on. Suhteen epäsäännöllisistä tapaamisista Rebecca on kuitenkin varma siitä, että mies palaa hänen luokseen, sillä tämän on ”saatava hänet” (GD 235). Mies myös eksotisoii Rebeccaa, vaikka tämä oudoksuu ja vierastaa tämän vertauksia (ks. esim. GD 261). Kun Tignor on säännöllisen epäsäännöllisesti poissa talvena 1953–54, Rebecca pitää tätä vielä hieman kauempana.

He never told her when he might be back or even whether he would be and out of pride she refused to ask him. For Rebecca, too, was stubborn telling the man only goodbye calmly and maddeningly as if each time she accepted it, this might be the last time she saw him.

She kissed his cheek. He seized her head, and kissed her mouth hurting her.

Teasing, "Don't you love me, girl?" (...)

She kept Tignor at a little distance from her, she would not sleep with him. It was painful to her, yet she would not. (GD 235.)

Rebecca ajattelee, ettei suostu makaamaan Tignorin kanssa, mutta haluaisi kyllä naida tämän (GD 236). Hän pitää itsekin omaa ajatustaan epäuskottavana eikä luota siihen:

It was ridiculous, truly she didn't believe. Any more than years before she had believed truly that Jesus Christ was her savior: that Jesus Christ had any awareness of Rebecca Schwart at all.

She hadn't wanted to fall in love with Niles Tignor or any man. (GD 236-237.)

Miesten ja Kristuksen uskonnollisen hahmon rinnastaminen on mielenkiintoinen keino. Kumpaakin leimaa epäluotettavuus ja odotus petollisuudesta. Rebeccan ristiriitaiset ajatukset ja tunteukset jatkuvat. Hän ehtii jo ajatella, ettei Tignor palaa ja että hän on liikaa juoneena reagoanut väärin ja häpeällisesti kun hänen kuolleet vanhempansa nostettiin keskusteluun (GD 237). Mies kuitenkin palaa Milburniin sanoen, että hänellä on Rebeccalle yllätys.

Rebecca lähtee Tignorin mukaan, ja tämä juottaa hänelle alkoholia. Rebecca ymmärtää heidän välisensä jännitteen ja Tignorin olemuksen niin, että heistä tulisi pian rakastavia (GD 238). Rebeccan käsitykset suhteen etenemisestä ovat sekä realistisen pelon ja huolen leimaamia että vahvan, epärealistisen romantisoinnin kautta suodattuneita. Rebecca tasapainoilee pelon ja kiinnostuksen välillä. Kohtaus, jossa tämä kiteytyy, on automatkan varrella. Pari näkee autosta urospeuran. Tignor toivoo, että hänellä olisi aseensa. Rebecca kysyy, ei kai tämä haluaisi ampua peuraa: silloin se olisi vain kuollut. Tignor nauraa tälle kysymykselle, ja Rebecca miettii:

Rebecca thought calmly *He has killed. Somebody, or something.*

In her pride and vanity thinking *But he won't kill me!* (GD 240.)

Rebeccan ajattelee samanaikaisesti, että on tullut liian pitkälle ja että tämä kaikki on väärin, mutta inttää myös itselleen, että Tignor tulee naimaan hänet. Rebecca vakuuttaa itselleen olevansa erilainen, se jota Tignor ei kaltoinkohtele tai jätä (GD 240). Nämä ajatukset näyttäytyvät tekstissä kummittelevina ennustuksina, eräänlaisena esitietoisuutena siitä pahasta, joka tulee tapahtumaan. Rebecca ei halua olla tietoinen tilanteen vaarallisuudesta, koska haluaa ennemmin uskoa, että Tignorista voisi tulla se aviomies ja suojelija, jota hän kaipaa.

Anand ja Chatterjee kirjoittavat Rebeccan ja kahden muun Oatesin myöhäistuotannon romaanin päähenkilöiden isä- ja miessuhteista todeten, että lamaannuttavat isäkompleksit ovat Oatesin kaanonissa yleinen kertomusmuoto (2019, 299). Artikkelissa todetaan, että Oatesin tuotannossa tyttäret erityisesti varhaislapsuudessaan palvovat isiään sankareina. Nämä isät kuitenkin paljastuvat myöhemmin tarkoituksella viallisiksi patriarkoiksi. Jos isän järkyttävä paljastuminen saa tyttäret etsimään korviketta vanhempien ja/tai hyväksikäyttävien miesten joukosta, tästä ominaisuudesta tulee myös kohtalokas vika, joka tytärhahmojen on ylitettävä jotta he voisivat muodostaa itsenäisen identiteetin. (Anand & Chatterjee 2019, 299.) On totta, että myös romaanissa *The Gravedigger's Daughter* Rebeccan hahmo lapsuudessaan kaipaa

isänsä läsnäoloa, rakkautta ja hyväksyntää (ks. tutkielman luku 2.1), mutta esitän joitain artikkelista eriäviä tulkintoja.

Artikkelin kanta siitä, että Oatesin romaanien tyttäret, mukaan lukien Rebecca, asettaisivat isänsä ehdottomasti sankarin jalustalle, on liian suoraviivainen. Itse argumentoin, että siinä missä Rebecca kyllä kaipaa ja jossain määrin ihannoii romaanissa isäänsä, tämä on käytökseltään niin kaltoinkohteleva, että ”sankarin palvonta” on liian vahva psykoanalyttinen ilmaisu. Jacob Schwart on romaanin traagisesti viallinen patriarkka, mutta Rebecca ei tulkintani mukaan koskaan aivan palvo tätä, vaikka janoaakin tämän huomiota ja myönteistä suhtautumista. Rebecca ottaa nopeasti isäänsä torjuvan kannan, vaikka suhde säilyy kuolemankin jälkeen ristiriitaisena. Toisaalta olen artikkelin kanssa samaa mieltä siitä, että Rebecca etsii romaanissa erittäin ongelmallisen isäsuhteen takia turvaa vanhemmasta, vaarallisesta miehestä. Lopulta suhteesta pois ja yli pääseminen on tosiaan yksi ehto sille, että Rebecca voi kehittää oman itsenäisen identiteettinsä, mutta on otettava myös huomioon, että Rebeccan uusi identiteetti on hyvin kompleksinen.

Rebeccan ja Tignorin suhde jatkuu romaanissa vääjäämättömän tuhon ennemerkeillä höystettynä. Kun Rebeccalle selviää, että heidän määränpänsä on majatalo, josta Tignor on varannut heille huoneen, ja hän haraa vastaan. Hän sanoo, ettei voi jäädä, koska hänellä ei ole tavaroitaan ja hänen on oltava töissä varhain seuraavana aamuna (GD 243). Tignor vastaa ärtyneenä, ettei ole sanonut heidän jäävän, vaan että huone vain on olemassa. Vanhemman miehen manipulointi on tarkkaan harkittua, mutta lukijalle ilmeistä. Hän tarjoaa Rebeccalle paperiin kömpelösti käärittyä pientä lahjaa, sormusta. Rebecca liikuttuu, sillä luulee tarkoituksenmukaisesti, että kyseessä on kosinta.

She kissed Tignor. She heard herself laughing gaily.

”Tignor, does this mean we’re engaged?”

Tignor snorted in derision. ”Hell it does, girl. What it means is I gave you a pretty damn ring, that’s what it means.” He was very pleased with himself. (GD 247.)

Tignor käyttää harkitusti kehumista ja halventamista edukseen. Hänen huijauksensa ovat tunteettomia ja nöyryyttäviä. Tilanne herättää kuitenkin Rebeccassa toivotun reaktion: Rebecca alkaa epätoivoisesti suudella Tignoria, tunnustaa rakkauttaan ja anelee, ettei tämä jättäisi häntä. Teksti ilmentää, että hylkäämisen pelko ottaa Rebeccassa vallan. Tignor ja Rebecca harrastavat ensimmäisen kerran seksiä, ja yhdyntää varten Tignor hakee kylpyhuoneesta kolme pyyhettä. Rebecca ei etukäteen edes tiedä miksi. Tietämättömyden

hyödyntäminen tilanteen kontekstissa suhteen valtatasapainosta entistäkin epäsuhtaisemman ja Tignorin toimintatavasta eettisesti tuomittavan.

Tignorilla on miltei kaikki varsinainen valta suhteessa Rebeccaan. Tignorilla on etulyöntiasema niin iän, kokemuksen, sukupuolen kuin oman varallisuuden takia. Rebecca on lopulta hyvin tietämätön asioista, joten Tignor voi ilmoittaa tälle mitä haluaa. Suhteessa on siten helppoja tilaisuuksia harhaan johtamiselle ja väkivallalle. Rebecca ei koskaan myöskään kutsu Tignoria etunimellä: tähän viitataan tekstissä aina sukunimellä Tignor tai koko nimellä Niles Tignor, mikä kuvastaa eräänlaista etäisyyttä, joka mieheen säilyy. Majatalossa vietetyn yön jälkeen Rebecca pitää lahjaksi saamaansa sormusta lohtuna, lupauksena siitä, että Tignor palaisi. Ajatukset miehestä täyttävät Rebeccan mielen, ja hän jopa kysyy hotellin baarimikolta Tignorista, vaikka se herättää hänessä – jälleen kerran – lisää häpeää. Yö majatalossa on ollut yksityinen tapahtuma, joka kantaa traumaattisia piirteitä sen takia, ettei Rebecca ole ollut monestakaan seksiin liittyvästä asiasta todella tietoinen. Tiedon puute tekee tilanteesta eettisesti ongelmallisen ja Rebeccasta erittäin haavoittuvaisen. Kuten Brown toteaa, feministinen analyysi kutsuu tarkastelemaan naisten yksityisiä ja salaisia trauman kokemuksia juuri sellaisten henkilöiden käsissä, joihin naiset luottavat ja joista he ovat riippuvaisia (Brown 1991, 122). Rebecca on romaanissa monissa kohdin riippuvainen Tignorista sijaintinsa, hyvinvointinsa ja taloudellisen tilanteensa suhteen. Tignorilla on myös monissa tilanteissa tarvittava tietopohja, jota hän ei jaa nuoren naisen kanssa.

Kun Rebecca ja Tignor ovat jälleen tavanneet ja viettäneet aikaa Tignorin suosimassa tavernassa, päätyy tilanne ensimmäiseen vakavaan pahoinpitelyyn. Rebecca ei halua lähteä jälleen huoneeseen miehen kanssa, eikä käytös miellytä Tignoria:

Rebecca said, "I like you, Tignor. You know that."

"Except you won't come back with me. To the hotel."

"Because I'm not your whore, Tignor. I'm not a whore."

Tignor winced as if she'd slapped him. This kind of talk, from a woman, was deeply shocking to him. He began to stammer:

"Why'd you think—that? Nobody ever said—that! Jesus, Rebecca— what kind of talk is that? I'm not a man who goes to—whores. God damn I am *not*."

It was the man's pride she'd insulted. (...) Rebecca had spoken hotly, impulsively. Now she'd begun she could not stop. (GD 263.)

Teksti näyttää, miten valheellinen Tignor on ajatuksissaan ja sanoissaan. Rebecca uskaltaa sanoa tälle suoraan näkevänsä tämän aikeet, jotka ovat hyödyntää ja hylätä. Miehen ylpeyden loukkaaminen on tämän pahin teko: edes vihjaus siitä, että tämä joutuisi maksamaan naisille seurasta, on tälle pöyristyttävä loukkaus ja julkinen epäily asemasta, viehätysvoimasta ja vaikutuskyvystä. Riitaa seuraava fyysinen vahingoittaminen kuvataan tekstissä melko tarkasti. Rebecca ja Tignor riitelevät rahasta ja aiemmin lahjaksi annetusta sormuksesta, jonka Rebecca yrittää antaa takaisin. Tignor menettää malttinsa:

He was furious, that she would draw attention to them, he was exposed, humiliated. Rebecca whimpered with pain, she worried he would crush the bones of her hand, that were so much smaller than his own. She saw by the flushed glistening look in the man's face that he would have liked to murder her. (...) People were watching them, but no one would intervene. In Sandusky's no one would wish to challenge Niles Tignor. (GD 264.)

Se, mitä Tignor ei salli, on se, että Rebecca paljastaisi hänet sellaisena kuin hän todella on. Parin tekstissä alleviivattu fyysinen kokoero on huomattava ja miehen ylivoima ilmeinen, ja tämä kokee henkisen nöyryytyksen uhalla silti tarpeelliseksi pahoinpidellä. Lukijalle ilmenee eksplisiittisesti, että Tignor on tarkoituksella valinnut paikan, jossa hänen auktoriteettiaan ei kyseenalaisteta eikä hänen tekojaan estetä. Tignor hakkaa Rebecca autossa, jossa Rebecca kyllä pistää vastaan, mutta päätyy tajuttomaksi. Tignor palauttaa Rebeccan tämän asunnolle ja katoaa toistaiseksi. Tignor on romaanissa jo alkuun merkittävä trauman aiheuttaja ja toisintaja sekä tekijä, joka ei joudu moraaliseen tai oikeudelliseen vastuuseen Rebeccalle aiheuttamastaan traumasta tai vahingosta missään kohtaa. Ulkopuolisten ei tarvitse yrittääkään auttaa Rebecca, jos hänen kokemustensa katsotaan olevan pitkälti hänen omalla vastuullaan. Kuten Brown (1991) toteaa, jotkin naisten traumaattiset kokemukset paitsi sivuutetaan myös käännetään sisäänpäin eli niistä syytetään uhreja itseään (122). Tignor nähdään vaarallisena miehenä ja Rebecca on tämän kanssa omillaan, yksikään todistaja ei ole valmis ottamaan itse riskiä auttaakseen nuorta naista.

Jytilä (2022) kirjoittaa nykykirjallisuuden nousevista aiheista:

Sukupuolittunut väkivalta ja naisiin kohdistuva seksuaalinen väkivalta nousevat esiin nykykirjallisuuden keskeisinä traumakulttuurin alueina. Sukupuolittunut väkivalta on nykykirjallisuudessa traumaattista ilmapiiriä tuottava aihe (...). (33.)

Oatesin romaani tuo esiin, miten sen tapahtumien ajallisessa kontekstissa oli runsaasti naisia, jotka joutuivat samankaltaisiin olosuhteisiin kuin romaanin päähenkilö Rebecca, ja miten kulttuurisesti hyväksyttävää oli olla puuttumatta siihen ja välittämättä siitä. Jytilän

mainitsema traumaattinen ilmapiiri on siis romaanissa vahvasti läsnä. Lisäksi taas Brownin mukaan kuva traumasta on perinteisesti ollut kapea, mikä on johtunut siitä, että trauma on määritetty kulttuurisesti valtaa pitävien ryhmien kokemusten ja todellisuudentajun mukaan (1991, 122). Naisten ja eri vähemmistöryhmien traumaa on vähätelty, kun traumaattisiksi on haluttu määrittää vain sellaiset kokemukset, joiden yhteydessä valtaa pitävien ryhmien jäsenet voivat olla itse uhreja, eivät tekijöitä (Brown 1991, 122). Naiseutensa lisäksi Rebecca on nuori, perheetön, köyhä ja epävarmassa työssä. Se lisää ulottuvuuksia hänen valmiiksi vaikeaan tilanteeseensa, josta hän ajattelee alkuun pääsevänsä pois aviomiehen avulla. Tilanteen muuttuessa lopulta toivottomaksi Rebeccan on selvittävä yksin. Vallitsevat naisia vähättelevät ja vaarantavat normit näkyvät romaanissa siis ennen kaikkea Rebeccan ja Tignorin suhteessa, sen yksityisessä väkivallassa ja sen kroonisessa etenemisessä. Välinpitämättömän kulttuurin mahdollistaessa naisten kaltoinkohtelun on naisten traumakin vaiettu aihe.

Kun Rebecca palaa pahoinpitelyn jälkeen asunnolleen, Katy ja LaVerne vannottavat Rebeccaa jättämään Tignorin, sanoen että mies ei tietenkään tapa vielä ensimmäisellä kerralla, mutta vihjaten että myöhemmin niin kyllä tapahtuu (ks. GD 266). Rebecca sanoo jättävänsä miehen, mutta on yksin asunnolla, kun Tignor palaa taivuttelemaan häntä. Pari riitelee ensin oven läpi, ja Tignor sivuuttaa Rebeccan toteamukset omasta elämästä, vastuusta ja työstä. Rebeccan ratkaisu näytetään äkkinäisenä, hän jättää sekavana muille tytöille vain viestin pöydälle:

On the kitchen table beside the squat black rotary telephone Rebecca left the hastily printed note for Katy Greb and LaVerne Tracy to discover that evening:

Dear Katy, and dear LaVerne—Goodbye I am gone to get married. Rebecca (GD 268.)

Tignor onnistuu, kun Rebecca joutuu kamppailemaan itsensä kanssa ja häviää. Rebecca ei lopulta kestä ajatusta siitä, että poliisit, joille hän voisi Tignorista ilmoittaa, satuttaisivat tätä. Rebecca näkee mielessään Tignorin satutettuna ja ammuttuna (GD 267), eikä voi sallia sitä.

Ne muutamat kappaleet romaanissa, jotka käsittelevät ”häitä” Niagara Fallsissa, kuvaavat Rebeccan ja Tignorin vihkitoimitusta epätyypilliseksi, lyhyeksi ja absurdiksi: Tignor taluttaa Rebeccaa, sillä Tignor on jälleen juottanut häntä tyhjään vatsaan, ja hänellä on muun muassa musta silmä ja turvonnut suu (ks. 271). Rebeccalle kerrotaan tarkalleen mitä sanoa ja hän tottelee. Hänellä on vaikeuksia allekirjoittaa dokumentit, ja hän kirjoittaa sukunimensä väärin d:llä. Erillinen lyhyt kappale paljastaa lukijalle Rebeccan mielentilan:

”My mother was always warning me, something bad would happen to me. But nothing ever did happen. And now I’m *married*.”

Rebecca smiled so happily with her banged-up mouth, Tignor laughed, and gave her a big wet smacking kiss in full view of whoever, in the lobby of Hotel Niagara Falls, might be watching. (GD 272.)

Avioituminen (joka myöhemmin paljastuu valheelliseksi) on Rebeccan hahmolle tärkeä saavutus. Rebecca kieltää kaiken pahan: vähintään ulkoisesti hän hymyilee ja ilmaisee olevansa onnellinen. Tekstissä asetellaan vastakkain äidin varoitus ja toteutunut asiantila, ja se ilmentää miten Rebecca ei kykene myöntämään, että on juuri sellaisessa tilanteessa josta hänen äitinsä häntä varoitti. Kappale on raastava kuvaus Rebeccan nuoren henkilöahmon yrityksestä muuttaa mahdoton mahdolliseksi, julma ja väkivaltainen rakastavaksi.

Naimisiinmenon jälkeen Rebeccan ajatukset paljastavat romaanin lukijalle tämän ilon ja tyytyväisyyden, jonka alla kuitenkin kuplivat pelko ja ahdistus. Rebeccan mielestä tapahtumat tulevat etenemään tietyn sosiaalisesti hyväksyttävän järjestyksen mukaan: ensin hänestä on tullut vaimo, seuraavaksi hänestä tulisi äiti (ks. GD 275). Rebecca toivoo raskautta kovasti ja uskoo sen toteutuvan Tignorin varomattomuuden ansiosta pian. Hän liikuttuu herkästi lapsihaaveista, mutta ymmärtää myös, että hänen on oltava vuorovaikutuksessa Tignorin kanssa siten, ettei tämä torju Rebeccan ajatuksia heti. Rebecca tarkkailee miestä jatkuvasti, sillä hänen on pakko opetella itsesuojelun kannalta, miten olla suututtamatta tätä: ”Possibly, if she’d misjudged his mood, he’d slap her in the face. For *getting out of line* he might slap her. For *smart-mouthing* him” (GD 279). Tignor lyö itse Rebecca, mutta ei nyrkillä, ja on tekopyhyyttään halveksiva miehiä kohtaan, jotka käyttävät nyrkkejä naisten hakkaamiseen. Rebeccan arkistuva, sukupuolittunut trauma jatkuvasta pelosta ja väkivallan uhasta parisuhteessa kehittyy. Suljettujen ovien takana Rebeccan lähellä ei ole ketään, joka huomaisi ne merkit, joita Brown kutsuu ”trauman hienovaraisiksi ilmenemiksi” (1991, 129). Kun Rebecca melkein päästää hotellin siivoojan lähelle henkilökohtaista elämänsä, hän saa maksaa siitä kalliisti. Tignor vahtii yksityisyyttä, jonka varjolla voi jatkaa Rebeccan hallitsemista ja satuttamista.

Pariskunta on jatkuvasti Tignorin tahdosta liikkeellä, eikä Rebecca toiveistaan huolimatta pääse asettumaan mihinkään. Rebecca ei eksplisiittisesti ajattele suojelevansa itseään, vaan selittää Tignorin teot aina niin sanotusti parhain päin. Näin käy jopa silloin, kun Tignor aiheuttaa Rebeccan ensimmäisen raskauden keskenmenon keväällä 1955. Syyksi Tignorin

käytökselle Rebecca esittää sen, että tämä meni itse juttelemaan hotellin siivoojan kanssa ja auttamaan tätä. Kohtaus on brutaali:

It was in May 1955, that Tignor returned unexpectedly to their room in the Hotel Henry Hudson in Troy, to discover Rebecca not only *gabbing with the* chambermaid who was making up the room, but helping the woman change the bed. In the corridor just outside the door Tignor froze, observing.

(...) When Rebecca glanced around, to see why the maid was staring so fixedly past her shoulder, she saw Tignor in the doorway.

(...) The bleeding began a half hour later. Cramps in the pit of her belly, and a sudden hot surging of blood. Tignor had not struck her there, Tignor was not to blame. Nilis Tignor was not a man to strike a woman with his fists, and not a pregnant woman in the belly. Yet the bleeding began, a *miscarriage* it would be called. Tignor poured bourbon into glasses for them both.

”The next one, you can keep.” (GD 288-289.)

Itse pahoinpitelyä ei kuvata tekstissä yksityiskohtaisesti. Kursivointi tekstin keskellä korostaa romaanissa usein jotakin painokasta. Rebecca ajattelee ennen Tignorin hyökkäystä, miten hänen isänsä oli joskus rankaistava häntä ja miten Tignor on säästellyt häntä tähän mennessä. Traumaattisissa oloissa selvinneen logiikka varoittaa, mutta ei ehdi pelastamaan Rebeccan ensimmäistä lasta. Jälkikäteen sama logiikka vastaa siitä selityksestä, että Tignor ei aiheuttanut tapahtunutta koska ei iskenyt nimenomaan vatsaan. Miehen vastuu kierretään. Rebeccan on pakko selittää tilanne niin, että pystyy toimimaan ja selviytymään ympäristössä, jossa on sidottu erittäin väkivaltaiseen ja julmaan mieheen: ”For Rebecca had caused the miscarriage, with her reckless behavior. Talking about Tignor to a chambermaid!” (GD 293). Rebecca on paitsi Tignorin vanki, myös yhteiskunnallisten, naisiin kohdistuvan väkivallan normalisoivien normien uhri.

Tekstissä on useita esimerkkejä naisvihasta ja erityisesti Tignorin vastenmielisyyden leimaamasta suhtautumisesta raskaana oleviin naisiin (ks. esim. GD 287). Tignor ei aseta arvoa naisille tai lapsille, kuten ilmenee siitä, miten hän silmittömän väkivallan jälkeen tarjoaa Rebeccalle kuin lohdutuksena lupauksen siitä, että seuraava lapsi saa syntyä. Yhteiskunnallinen naisviha näkyy romaanissa muillakin tavoilla useammassa kohtaa. Kun Rebecca tapaa lääkärin keskenmenonsa jälkeen, tämä ilmentää misogyyinistä ja piittaamatonta suhtautumista (ainakin) lukijalle selvästi. Dr. Rice toteaa esimerkiksi, että keskenmeno on usein luonnon tapa korjata virhe, ja että naiset voivat suhtautua siihen tunteellisesti, kuin olisivat menettäneet oikean lapsen. Samainen lääkäri kohtelee Rebeccaa tutkimuksessa

kovakouraisesti. Rebecca suuttuu oletuksesta, että olisi tunteellinen keskenmenosta. Hän ei koe menetyksen tunnetta (GD 293-294). Keskenmeno, synnyttämistä, äitiyttä ja emotionaalista suhtautumista lapsiin vähätellään mieshahmojen toimesta voimakkaasti ja toistuvasti. Samanaikaisesti on ristiriitaista, että Tignor Rebeccan pahoinpidelyään odottaa tältä lohtua: "(...) Rebecca had been the one to comfort Tignor. *It isn't your fault.* (...) She believed she was strong enough to save him, as she had not been strong enough to save Jacob Schwart" (GD 297). Se, että Rebecca kokee itse vastuuta olla tarpeeksi vahva, kieli siitä, että tämä on sisäistänyt vaatimuksia selvitä ja käyttäytyä tietyllä tavalla.

Rebecca tulee uudelleen raskaaksi, kuten ennakoikin. Niles Jr. syntyy marraskuun lopulla 1956. Rebeccan oma synnytyskokemus kuvataan useammassa kappaleessa, joista jokainen alkaa kuvauksella "...a druggy delirium" (GD 299-300). Rebeccan synnytys on pitkä eikä hän itse muista siitä paljoakaan. Ennen synnytystä hän joutuu anomaan naapureilta apua, sillä on yksin Tignorin hankkimassa vanhassa maalaistalossa Poor Farm Roadilla. Rebecca yrittää myös löytää vihkitodistuksen, jotta voisi todistaa lapsen syntyvän avioliittoon (ks. GD 299). Juuri syntymän hetkellä Rebecca ajattelee omaa äitiään:

A fierce thing shoving its head hard and lethal as a bowling ball bizarrely crammed up inside her. And this bowling ball a phenomenon of solid heat inside which, you would wish to believe, a tiny soul translucent as a creek slug dwelled. *Something will happen to you, a girl. You would not want.* Now that it was too late, she knew what her mother had warned her against. (GD 300.)

Rebeccan ajatusta äidistään voi tulkita siten, että tämä ajattelee äidin varoittaneen ei vain synnytyksestä vaan lapsien hankkimisesta ylipäätään. Lasta on suojeltava, ja tunnesuhde lapseen on ylivoimainen. Romaanin edetessä juuri se, että Rebeccalla on jatkossa lapsi suojeltavanaan, saa hänet lopulta pakenemaan miestänsä. Rebecca ei voi sallia syyttömäksi katsomansa lapsen satuttamista.

Romaanissa Rebeccan varhaisaikuisuuden aikana kerronta välittää traumaattisia muistoja esimerkiksi audiovisuaalisten takaumien ja dissosiativisten kohtausten kautta. Kun Niles Jr. tai Rebeccan sanoin Niley on romaanissa pikkulapsi, Rebecca joutuu nojautumaan naapurin apuun, ja käymään itse tehtaalla töissä. Hän kaipaa ajoittain Tignoria, mutta alkaa yhä useammin ajatella myös katkerasti tästä. Rebeccan mielipiteen heilahtelu on latautunutta, mutta Tignorin palatessa hän ei voi tietenkään ilmaista tunteitaan suoraan, vaan joutuu jatkamaan kotitöiden tekemistä, miehen miellyttämistä ja lapsesta huolehtimista. Romaani ilmentää näinkin sukupuolittuneen asettelun epäoikeudenmukaisuutta. Rebecca ei kuitenkaan

pysty edes kotia pitämällä tai miestänsä muuten miellyttämällä estämään väkivallan jatkumista. Lopulta kerronta toteaa: ”And so she knew: she would leave him. Knew before she fully realized” (GD 314). Mies on mustasukkainen, usein humalassa ja vakuuttunut siitä, että Rebecca on pettänyt. Tämä johtaa vakavaan pahoinpitelyyn, joka kohdistuu Rebeccan lisäksi myös lapseen. Hakatessaan Rebeccaa mies myös halventaa tätä (ks. GD 329) vedoten tämän ”huoramaisuuteen”, juutalaisuuteen ja epäuskollisuuteen. Rebecca onnistuu tämän sammuttua varastamaan auton avaimet ja viemään tajuttoman poikansa turvaan.

Rebeccan pako Poor Farm Roadilta on romaanissa merkittävä käänne, jonka jälkeen alkaa romaanin viimeinen osa. Vaikka Rebecca ja Niley pääsevät fyysisesti jättämään Tignorin eikä tämä saa heitä enää kiinni, tämän hahmo jää uhkaavaksi läsnäoloksi kummankin mieleen. Erityisesti pakomatkan ensimmäisissä vaiheissa esiintyy traumausten jälkikäteistä ilmenemistä. Muistot entisestä elämästä ja kaltoinkohtelusta Tignorin käsissä ovat Rebeccan mielessä pinnalla ja Jacob painuu toistaiseksi taka-alalle. Tignor ei ole kuollut, joten häntä Rebecca joutuu vielä aktiivisesti pelkäämään. Niin kauan kuin Tignor voi Rebeccan mielestä olla jahdissa, Rebeccan mieli oireilee pelon ja vainoharhan vaikutuksesta. Traumoista tekee sukupuolittuneita siis erityisesti se, että Rebecca naisena joutuu pelkäämään niin kotona kuin kodin ulkopuolella miesten mahdollisia väkivallanpurkauksia. Väkivallan trauman välittyminen romaanin loppupuolella tiivistyy usein takaumiin, joihin liittyvä ajallinen etäisyys koko ajan kasvaa, mutta myös hetkiin, jolloin jokin yllättävä ärsyke herättää Rebeccan muistot. Tignoria muistuttavan miehen näkeminen riittää. Miesten uhalla on jatkuva läsnäolo.

Tässä luvussa olen käsitellyt romaanissa esiintyvää parisuhdeväkivaltaa, josta aiheutuneet traumat ovat päähenkilön elämässä pysyvästi läsnä. Romaani kuvaa jatkuvaa turvattomuutta, väkivallan uhkaa, halventamista ja kiristämistä arkipäiväisellä tasolla. Erityisen väkivaltaiset kohdat, kuten traumaattinen keskenmenon aiheuttaminen sekä äidin ja pikkulapsen pahoinpitely, ilmentävät romaanin keskeisen mieshahmon naisvihaa. Rebecca joutuu ennen pakoaan suojelemaan itseään ja poikaansa samalla kun elättää molemmat raskailla fyysisillä töillä. Romaanissa esiintyy Brownin teksteissään kuvailemaa yksityiselämän traumaa, joka sysätään naishenkilöhahmon itsensä vastuulle tai hänet jätetään yksin tilanteeseensa. Romaani näyttää lopulta tilanteen, jossa naishahmo pääsee pakenemaan väkivaltaa, mutta se jättää sekä häneen että hänen poikaansa näkymättömät jäljet.

3 Traumasta selviytyminen

Tässä luvussa keskityn romaanin *The Gravedigger's Daughter* päähenkilön Rebeccan elämään sen jälkeen, kun hän on paennut hyväksikäyttävän ja väkivaltaisen miehensä luota. Rebecca päättää sekä itselleen että pojalleen uudet nimet. Hän omaksuu uuden, amerikkalaisia ihanteita edustavan identiteetin. Tutkin identiteetin yhteydessä Rebeccan muuttuvaa mahdollisen tajua ja sen yhteyttä traumasta selviytymiseen. Seuraavassa luvussa keskityn lapsen näkökulmaan sekä äidin ja lapsen suhteeseen. Rebeccan poika Niles Jr. tai Niley, myöhemmin Zack, pääsee kertojaksi romaanin myöhemmissä vaiheissa. Äidin käytöstavat, pelot ja huolet vanhenevan pojan silmin viestivät menneestä, jonka kerroksia on toinen toistaan vaikeampi tavoittaa. Myös Zackin jälkimuisti ja ylisukupolvinen trauma ovat keskeisiä aiheita. Lopuksi huomioin millaista eettistä potentiaalia traumaattisten kokemusten kertomisella ja kuvaamisella voi olla. Traumafiktio mahdollinen kyky avata vaikeita kokemuksia ja näyttää niistä tietyllä tavalla selvinnyt (fiktiivinen) henkilö on mahdollisuus toisaalta oppia, toisaalta myötäelää.

3.1 Selviytyjän identiteetinmuutos ja mahdollisen taju

Tässä luvussa käsittelen erityisesti romaanin päähenkilön Rebeccan mahdollisen tajun kehitystä ja vaiheittaista identiteetinmuutosta. Näen mahdollisen tajun kehityksen edellytyksenä sille, että Rebecca katsoo itselleen olevan sellaisia vaihtoehtoja, joita ei ole aiemmin harkinnutkaan. Rebecca alkaa hahmottaa elämäänsä eri tavalla, kun mahdollisen taju laajenee. Eläessään Hazel Jonesina henkilöahmon käsitys mahdollisuuksistaan on kietoutunut muihin hahmoihin ja näiden motiiveihin, joita hän oppii lukemaan tarkasti, mutta tämä ei estä hahmon henkilökohtaista edistystä. Mahdollisen taju pääsee siis laajenemaan hahmolle mullistavalla tavalla, ja hän pääsee pelkän selviytymisen lisäksi elämään traumaistaan huolimatta. Tämän jatkumon takia katson mahdollisen tajun käsitteen sopivan hyvin traumatutkimuksen yhteyteen. Trauma ei jää lopullisesti hallitsemaan hahmon mahdollisen tajua.

Rebeccan henkilöahmon historiasta on huomioitava se, että hänen ymmärryksensä omista mahdollisuuksistaan on lapsena ja nuorena hyvin kapea. Hän saa ymmärtää vanhemmiltaan ja ympäristöstään paitsi sen, että on väärää sukupuolta ja tämä rajoittaa häntä, myös sen että hän on ollut enemmistö määrin ei-toivottu lapsi pakolaisperheestä, jota ympäristö enemmän tai vähemmän hylkii. Rebecca toivoo ahnaasti koulutusta ja sen suomia mahdollisuuksia, mutta

koulukin on vihamielinen ympäristö. Hänen asemansa suo hänelle toivoa lähinnä siitä, että joskus kärsimys edes lievittyy, vaikka se ei poistu. Rebeccan halu oppia ei koskaan kuitenkaan jätä häntä. Astuessaan työelämään tehtävään, josta saa pimeää palkkaa, hän ensin kokee työnsä vapauttavana ja uutena mahdollisuutena, mutta turtuu myöhemmin. Tällöin seuraava suuri avautuva mahdollisuus onkin suhde ja avioliitto. Rebeccan toive oli häntä suojeleva liitto, ja häntä ohjaa käsitys vaimona toimimisesta ja äitiydestä (ks. GD 275). Kertojanääni ja kerronnallinen identiteetti ohjautuvat tässä kohdin hyvin vahvasti näistä oletuksista. Käsitys tulevaisuuden toiveikkuudesta Rebeccan mielessä kuitenkin murskautuu vähä vähältä Tignorin toiminnan myötä. Dramaattisin muutos mahdollisen tajussa näytetäänkin vasta, kun Rebecca pakenee ja hänen mieleensä alkaa muodostua uusi ajattelumalli, joka on lähtöisin suuremmasta valinnanvapaudesta, kuin mitä hänellä on koskaan aiemmin ollut.

Mahdollisen tajun kautta voidaan nähdä, miten kertomukset voivat muuttaa ymmärrystämme siitä, mikä on tai on ollut meille ihmisinä mahdollista eri aikatasoilla. Kertomukset tutkivat inhimillisen kokemisen mahdollisuuksia. (Meretoja 2018a, 9.) Meretojan mukaan ”Mahdollisen taju on olennaisesti sen tajua, miten asiat voisivat olla toisin. (...) Niin mennyttä, nykyistä kuin tulevaa voi tarkastella vaihtoehtoisten mahdollisuuksien näkökulmasta” (Meretoja 2018a, 9). Tulkintani mukaan Oatesin romaanista on löydettävissä erilaisia mahdollisen tajun muutoksia, jotka yhdistyvät näin eri aikatasoille. Myös lukijan mahdollisen taju voi avartua tekstin avulla. Tässä luvussa sitoudun enemmän romaanin henkilöhahmon mahdollisen tajuun ja romaanin tekstuaaliselle tasolle. Käsittelen lukijan mahdollisen taju lyhyesti eettistä potentiaalia käsittelevässä luvussa (ks. luku 3.3).

Mahdollisen tajuun kytkeytyvät olennaisesti narratiivinen mielikuviutus (*narrative imagination*) ja narratiivinen tiedostamaton (*narrative unconscious*). Näiden kahden välinen suhde vaikuttaa merkityksellisesti mahdollisen tajuun (Meretoja 2018b, 91). Narratiivisen tiedostamattoman hallitessa toistavasti mielikuvitusta tapahtuu lähinnä vain uuden tiedon sulauttamista sokeasti vanhan alle, eli vaihtoehtojen tutkiskelulle on hyvin rajallisesti tilaa. Jos taas narratiivisen mielikuvituksen päästessä kehittymään tapahtuu enemmän aktiivista ja luovaa ajattelua, voivat kriittinen itsetutkiskelu, erilaisten olemisen tapojen etsiminen ja eettinen pohdinta alkaa toteutua. (Meretoja 2018b, 91.) Meretoja toteaa erikseen kirjallisista kertomuksesta, että koska ne voivat ammentaa narratiivisesta tiedostamattomasta mutta usein myös matkaavat sen ulkopuolelle, ne vaikuttavat parhaimmillaan rikastavasti narratiiviseen mielikuvitukseen, kuten on mahdollisen tajun kannalta kehittävä. Kertomukset voivat siis

rohkaista kuvittelemaan vaihtoehtoisia mahdollisuuksia ja tapoja olla maailmassa. (Meretoja 2018b, 91.) Narratiivisen tiedostamattoman automaattisten vaihtoehtojen sijaan voidaan narratiivisen mielikuvituksen avulla keksiä uusia ja yllättäviäkin tapoja olla maailmassa ja elää. Ehdotankin, että Oatesin romaanissa Rebeccan henkilöahmolle ”Hazel Jones” alkaa eräänlaisena omana kertomuksenaan, joka rakentuu ja vahvistuu hiljalleen Rebeccan irtautuessa vanhoista olosuhteistaan ja etsiessään elämälleen erilaista suuntaa.

Romaanissa nimi ”Hazel Jones” alkaa kummitella Rebeccan mielessä siitä lähtien, kun outo mies panamahatussa seuraa häntä pitkin kanaalia. Byron Hendricks, jonka nimi selviää kohtauksessa, on varma, että Rebecca onkin Hazel, jota mies etsii kuumeisesti. Rebecca kieltää asian, mutta Tignorin ollessa vielä poissa kotoa asia ei jätä Rebeccaa rauhaan varsinkaan töissä tehtaan linjastolla. Rebeccasta tulee hajamielinen ja hän tietää riskeeraavansa ajoittain terveytensä. Silti Hazel Jones alkaa ensin esiintyä hänelle eräänlaisena kiehtovana myyttinä, naisena, jolla on vaihtoehtoinen elämä. Rebecca miettii: ”Hazel Jones might have a son like Niley. Hazel Jones would not have a husband like Niles Tignor” (GD 311). Tämä kyseinen kohta on keskeinen esimerkki muuttuvasta mahdollisen tajusta. Rebecca alkaa nähdä vaihtoehtoja ja ajattelee sanamuodossa ”voisi olla”. Hänellä voisi olla tuollainen elämä, jota eivät hallitse samanlaiset lait, kuin romaanin tuossa nykyhetkessä.

Ennen pakoaan Poor Farm Roadilta Rebecca on salaa harjoitellut Hazel Jonesin nimenkirjoitusta, ja Tignor löytää paperit (GD 317-318). Fyysisen kirjan sivuilla nimenharjoittelut on esitetty typografisesti tehokeinoina, esimerkkeinä Rebeccan kaunokirjoituksen harjoittelusta. Rebecca vastaa kysymykseen, että paperilla on vain merkityksettömiä nimiä. Tignor rypistää paperin ja heittää sen kohti Rebeccaa, josta tuntuu kuin se olisi ollut lyönti. Tignor haluaa aktiivisesti kontrolloida, hänellä ja hänen käsityksellään Rebeccasta on siis mahdollisen tajua olennaisesti rajoittava vaikutus. Siksikin Rebecca on alkuun varovainen: hän tietää millainen on Tignorin häntä alistava kertomus heistä kahdesta. Ajatus erilaisesta elämästä on jo tässä alkanut hahmottua Rebeccan mielessä osissa, joita hän ei alkuun halua myöntää itselleen. Byron Hendricks alkuun häiritsevänä tai vaarallisena henkilönä alkaakin näyttäytyä yhtenä mahdollisuutena, tilaisuutena saada apua paon jälkeen. Myös se, että Hendricks on käyntikorttinsa mukana lääkäri, vaikuttaa. ”Hazel Jonesin” nimen syvällisemmän sisällön Rebecca kuitenkin rakentaa itse mielikuvituksen avulla muutaman vihjeen jälkeen.

Kun juopunut Tignor on pahoinpidellyt Rebeccan ja Nileyn pahemmin kuin koskaan ennen Rebecca onnistuu pysymään tajuissaan, kun mies on sammunut. Hän päättää, että hänen on pakko liikkua, pakko pelastaa lapsi, jonka pelkää aluksi vahingoittuneen pahasti. Rebecca kerää rahat, joita Tignor on halveksien heittänyt ympäriinsä, ottaa mukaan sen muun tavaran minkä voi, ja varastaa varoen auton avaimet mieheltä. Rebecca pysähtyy pitkällä ajomatalla vain pesemään itseään ja poikaansa tien viereisessä purossa. Hän on kiitollinen siitä, ettei lapsi ole loukkaantunut vakavasti, eikä voi nähdä omia vammojaan, mustia silmiä ja turvonnutta huulta (GD 348). Rebeccan hallinnoi pakomatkaa tien päällä strategisesti muuttamalla ajoittain suuntaa eksyttääkseen mahdollisen etsinnän. Auton hylkäämisen jälkeen kaksikko suuntaa linja-autoasemalle.

She reversed the course of their flight. At the Greyhound station she bought two adult tickets to Port Oriskany, 250 miles back west.

Adult tickets in case the seller was queried about a fleeing mother and her child.

Neither she nor the child had ever ridden on a bus before. The Greyhound was massive! The experience was exhilarating, an adventure. (GD 349.)

Vapautumisen tunne alkaa levitä Rebeccan mielessä: ”Strange how happy Rebecca was becoming, as the Poor Farm Road swiftly receded into the past.” (GD 348) Kauhun ja paniikin lievittyminen näytetään lyhytkestoisena euforiana ja pidempiaikaisena, vakaumuksellisena tyyneytenä.

Rahallisessa mielessä Rebeccalla on säästönsä ja Tignorin halveksuen ympäriinsä heittämät rahat. Liikkeellä pysymisen periaate (*the keeping-going*) tarjoaa henkistä ja fyysistä turvaa. Rebecca alkaa omaksua uutta roolia, sellaista, joka viehättää mutta sallii liiallisen huomion välttämisen:

She had this money (...). She would supplement it by working when necessary: waitress, cleaning woman, chambermaid. (...) Salesclerk, shopgirl. On her knees gracefully slipping shoes onto men’s stockinged feet, Hazel Jones with her dazzling American-girl smile: ”Now Sir, how does that feel?”

Frequently men offered to buy her meals, drinks. Her and her little boy. Frequently they offered to give her money. Sometimes she refused, sometimes she accepted but she provided no sexual favors for money: her puritanical soul was revulsed at such a thought. (GD 346.)

Hazel Jones on hänen nimensä kaikille, jotka kysyvät. Miesten läsnäolo on ajoittain Rebeccalle hyödyksi, mutta hän vetää rajan itsensä ja näiden välille periaatteilla, joihin on palannut Tignorin jättämisen jälkeen. Periamerikkalaisen ja puritaanishenkisen Hazelin

tarkoitus on alkuun olla muita harhauttava rooli, mutta Rebecca alkaa kaivautua siihen yhä syvemmälle. Hazel on aluksi kuin Rebeccan mielikuvituksen hahmo, mutta tämän ulkonäkö, käytöstavat ja arvot alkavat selkeytyä nopeasti. Rebecca alkaa noudattaa Hazelina olemista. Hazelin hahmoon tiivistyy Rebeccan uusi mahdollisen tajun kanava.

Rebecca käsittelee samanaikaisesti menneisyyttään ja tulevaisuuttaan, kun kohtaa halun muuttaa itseään ulkoisesti. Rebecca ajattelee Tignoria entisenä miehenä ja usein ”miehenä, joka naamioitui hänen aviomieheksen” (GD 356), ja toteaa itsekseen ääneen: ” ’I was his whore. Even if I didn’t know it’ ” (GD 356). Kun Rebecca on poikansa kanssa Port Oriskanyssa, hän jättää lapsen heidän majapaikkaansa mennäkseen kampaamoon:

Her own hair was too thick, too long and matted and snarled with dried blood to be shampooed in any sink. She hated it, suddenly. (...)

How sick she was of Rebecca Schwart’s hair! Her former husband had loved her hair long, heavy, sexy twining in his fingers (...). But that time was past. The time of her love-delusion was past. She’d come to hate her thick shapeless hair that was always snarled (...).

In the Glamore Salon she paged through *Hair Styles* until she found what she was looking for: Hazel Jones’s breezy short cut, with bangs scissor-cut just above the eyebrows. (GD 358.)

Inhon ja kyllästymisen kohteena ovat nimenomaan Rebecca Schwartin hiukset, kuin ne olisivat jonkun toisen. Rebecca/Hazel ei halua olla entisen kaltainen nimen tai ulkonäön puolesta. Hän alkaa ymmärtää myös oman vetovoimansa päälle: ”She was pretty, she looked nice. When her bruises and swellings faded, she would look more than nice” (GD 359). Oman ulkonäön aiempi vähättely, peittely ja/tai itsetietoinen kritisointi alkavat väistyä. Rebecca on kuvitellut mielessään Hazelin ulkonäön, ja sen toteutuessa mahdollisuuksien määrä lisääntyy ja vahvistuu. Rebecca tietää, että ulkonäkö on mahdollisuuksia avaava keino. Niin Hazelin ulkonäön luominen on lopulta sekä mahdollisen tajun tuotos että sitä laajentava tekijä.

Ainoa henkilöahmo, joka pystyy suoranaisesti havainnoimaan Rebeccan muutosta (tuntien tämän menneisyydestä osan) lukijalle ulkopuolelta, on Zack. Tämä sekä sanoo äidilleen ääneen tämän olevan nätti, että pohtii itsekseen ajatuksissaan tämän muutosta. Kun kaksikko on jälleen linja-automatkalla, Rebecca lähtee Hazelina pelaamaan korttia tuntemattoman pariskunnan kanssa. Aikaisemmin hän olisi vältellyt ihmisiä ja kanssakäymistä, varsinkin tuntemattomien kanssa.

Zack watched the game for a while. He liked it that his mother was smiling, laughing in the new way. He liked her pretty new haircut. (...) It was Mommy's turn to deal. She laughed and joked with her new friends she would never see again after the bus deposited them at a farm just outside Jamestown. (...) She said, "The world is a card game, see? You can lose but you can win, too." She was Hazel Jones laughing in the new way, shuffling and dealing cards. (GD 361.)

Kuvaus pidättyneen persoonan vapautumisesta uusissa olosuhteissa on romaanissa monivivahteinen. Rebeccan mielessä onkin nyt mahdollista tutustua ventovieraisiin ja kohdella näitä ystävällisesti, sekä saada vastavuoroisesti itse ystävällistä kohtelua. Siihen mennessä, kun Rebecca ja Zack asuvat keväällä 1962 Horseheads-nimisessä kaupungissa, Rebecca on astunut Hazelin kenkiin siinä määrin, että on keksinyt perhehistoriansa uudelleen. Vain tarina nimettömästä ja kasvottomasta väkivaltaisesta ex-miehestä on edelleen mukana.

Pikkukaupungin kuppilan tarjoilijana 'Hazel' nauttii asiakkaiden suosiosta ja vuokraemäntänsä, Ethelin, lämpimästä myötätunnosta. Hänen tarinansa on vakuuttanut vanhemman naisen:

(...) Hazel's life had not been easy: gradually it was revealed to Ethel Sweet how the young widow had lost both her parents as a child, her father in a house fire when she was four years old, her mother to cancer-of-the-breast when she was nine. (...) at age eighteen she ran away with a man twice her age, married him and realized her mistake afterward (...). No they had not been divorced. He would never give her a divorce. He would wish to see her dead first. And their son, too.

Ethel Sweet reported how, telling this, Hazel began to tremble. It was so real to her! (GD 363.)

Rebecca on kaupungissa tyytyväinen ja saa ystäviä. Zack on kuitenkin siinä iässä, että hänen tulisi päästä kouluun. Ongelmana on, että Zackilla tai hänen äidilläänkään ei ole syntymätodistuksia. Ethelin tunteman säälin ja myötätunnon ansiosta asia päättyy Ethelin veljen, julkisen notaarin Williamin, käsiin. Tämä vakuuttuu siitä, että 'Hazel' ja tämän poika ansaitsevat kaikessa hiljaisuudessa uudet paperit. Williamin turhamaisuus ja ylpeys yhdessä vakuuttavat tämän tekemään valtansa ulottuvilla olevan päätöksen. Kukaan ei epäilisi papereiden aitoutta (ks. esim. GD 366). Rebecca osaa myös harkitusti imarrella Williamia, joka hurauttaa täysin nuoren naisen pauloihin. Papereihin kirjataan lainattuja ja keksittyjä nimiä:

Thanking the old man, Hazel burst into tears. No one had been so kind to her in a long long time.

(Nobody was to know. Not Ethel, even. The woman had a mouth on her, she'd blab. (...) This way, Hazel has the documents, nobody will challenge them, why'd anybody challenge them? (GD 366.)

Rebecca on ajoittain Hazel omissa ajatuksissaan, ajoittain Hazel on jälleen joku muu. Identiteetti on häilyväinen. Rebeccan perintönä hahmon tavoissa näkyy edelleen epäluuloisuus, joka saa hänet miettimään tarkkaan, kelle kertoo mitäkin. Kun todistukset on saatu ja leimattu, Hazelin ja Zackin elämässä on jälleen lisää liikkumatilaa. Kahden uskottavan syntymätodistuksen avulla uudet elämänhistoriat ikään kuin sinetöityvät. Mahdollisuus olla joku muu konkretisoituu.

Williamin tehtyä Hazelille palveluksen hän tekee niin kuin moni muukin Hazeliin/Rebeccaan hullaantunut (vanhempi) mies. Tämä päättää kosia Hazelia (GD 367). Miehen ajattelussa ei toteudu oman aseman realistinen arviointi suhteessa nuorempaan, kiltteyttä ja ystävällisyyttä osoittaneeseen naiseen. William miettii:

He had seen in Hazel's eyes a certain warmth. A certain promise. (...) Hazel was always so sweet and transparent smiling at everybody like who's it Doris Day but there was a touch-me-not air about the girl, everybody marked upon. A man had to respect. (GD 367.)

Paradoksaalisesti Williamin hahmosta ei juuri kunnioitusta välity. William päätyy humaltumaan ja tarttumaan tarjoilijana toimivaa Hazelia kyynärvarresta, estäen tämän lähdön. Mies kertoo groteskin tarinan alkuperäisamerikkalaisista ja kaupungin historiasta, ja herättää huomiota. Hazel pelästyy Williamin kiihkeyttä ja kiirehtiä keittiöön. Seuraavan päivänä Ethel saa huomata, että Hazel poikineen on poissa. Miehen epäsoviva kiintymys ja se mahdollisuus, että hän saattaisi kiristää Hazelia, on saanut tämän tekemään jälleen strategisen paon. Tulkintani mukaan tilanteessa on jälleen yksi miehisen kontrollin uhka, johon päähenkilö reagoi poistamalla itsensä ja lapsensa tilanteesta. Kuten Jytilä toteaa, ”Trauman ajassa menneisyys tunkeutuu nykyhetkeen” (2022, 74). Rebecca ei voi jatkaa ympäristössä, jossa hänen vapautensa ja sen kirjalliset todisteet ovat uhattuina kuten ennen.

Äiti ja poika siirtyvät edelleen kaupungista toiseen New Yorkin osavaltiossa, kun kerronta ohjautuu paikkaan nimeltä Malin Head Bay. Tällöin tekstissä esitellään uusi hahmo, mies nimeltä Chet Gallagher, joka huomaa paikannäyttäjänä ja lipunmyyjänä toimivan Hazelin elokuvateatterissa. Chet vaikuttuu nuoren naisen tapaamisesta, ja tämän näkemys Hazelista on välittömästi ihannoiva, mutta paradoksaalisesti yhtä lailla väheksyvä. Katsellessaan välinpitämättömänä elokuvaa Chet vetää johtopäätöksiä:

Beautiful but not very bright. Transparent (breakable?) as glass.

Her soul. Can see into. Shallow, vulnerable.

(...) Wanting to look for the ponytailed young woman. But he would not. He was too old: forty-one. She was possibly half his age. And so naive, trusting. (...)

She had to be very young. To be so naive. (GD 380.)

Chet näytetään henkilöihahmona, joka osaa häidin tuskin nähdä itsekeskeisen tai pinnallisen ohi. Hän lähtee tulkitsemaan Hazelia vastoin todellisuutta, mikä kertoo myös hänen asenteistaan. Chetin omassa elämässä ei ole hänen mielestään kehumista, vaikka hän onkin hyvin rikkaasta perheestä. Chetin mielestä amerikkalainen pop-kulttuuri on ”helvetin tylsää” (GD 377), häntä kiinnostaa vain jazz-musiikki ja hän syntyi mielestään kohtalon oikusta valkoihoisena. Hänellä on alkoholiongelma, ja hän käy vain ajoittain AA-tapaamisissa. Chet on myös eronnut, ja hänen ex-vaimonsa on saanut lapsia uuden miehen kanssa. Chet katsoo itsensä alkuun liian vanhaksi ja tilanteen kyynisesti toivottamaksi, mutta ei osaa kuitenkaan vastustaa kiusausta. Chetin väheksyvä suhtautuminen Hazeliin on kroonista, mutta Hazel myös kiehtoo miestä liikaa.

Kun Hazel ja Chet kohtaavat uudelleen, se tapahtuu pianobaarissa, jossa Chet soittaa (ks. GD 392). Chetin musikaalisuus ja varallisuus yhdessä tekevät hänestä hyvän vaihtoehdon. Hazelin viehättävyys Chetin silmissä taas tavallaan todistaa Rebeccan rakentaman identiteetin toimivuuden ja autenttisuuden. Rebeccan/Hazelin näkökulmasta on lopulta toissijaista, voiko mieheen rakastua palavasti tai onko suhde tämän kanssa erityisen antoisa. Identiteetinmuutos selviytymisratkaisuna sisältää valmiiksi salailua ja tietynlaista valehtelua tai sepittämistä, mutta trauman kanssa selviytyminen edellyttää luovuutta ja osittainen huijaaminen on niin kutsuttu pienempi paha Rebeccan tilanteessa. Kulttuuriset ja yhteiskunnalliset olosuhteet sekä normit myös ajavat häntä suuntaan, jossa hänen kannattaa valita ulkoisesti vähemmän huomiota herättävä ja sosiaalisesti helposti sulatettava identiteetti. Tämä avaa hänelle huomattavasti enemmän mahdollisuuksia.

Selviytyjänä Rebeccan kaikki ratkaisut ja päätökset eivät siis ole aina eettisiä (tai edes loogisia), mutta ne palvelevat Rebeccalle sitä suurempaa tarkoitusta, joka on elää itse vapaana ja mahdollistaa parhaat olosuhteet omalle pojalle. Tämä korostuu erityisesti, kun Chet ja Hazel ovat jo suhteessa ja Hazel pääsee Zackin kanssa tapaamaan Chetin isää Thaddeus Gallagheria. Hazel/Rebecca antaa Thaddeuksen tahallisesti olettaa väärin, että tällä on kaivattu lapsenlapsi (Zack). Kuten Anand ja Chatterjee (2022) toteavat, Rebecca käy läpi

muodonmuutoksen ja siirtyy riippumattomaksi naiseksi (296). Lopulta Hazel Jones on identiteetti ja hahmo, joka vastaa niin Rebeccan, Chetin kuin Zackin tarpeisiin.

3.2 Salattu menneisyys: lapsen näkökulma trauman oireisiin

Käsittelen tässä aluvuossa ensisijaisesti Rebeccan ja Zackin suhdetta sekä Zackin muistia, jälkimuistia ja traumaattista oirehdintaa erityisesti tämän lapsuudessa. Erotan Rebeccan ja Zackin lapsuudenkokemuksia sen perusteella, että Zack pääsee jo pienenä lapsena pois aktiivisesti traumatisoivasta ja väkivaltaisesta ympäristöstä. Tästä huolimatta Rebeccan trauman olemassaolo ja oirehdinta vaikuttaa Zackiin, ja tämän näkökulmasta Rebeccan tila nähdään romaanissa uudella tavalla. Aihepiirin analysointi ja Zackin henkilöhahmon tutkiminen tukee edelleen ymmärrystä trauman monimuotoisesta representoinnista teoksessa. Zackin kohdalla myös todistaminen on monimuotoinen ilmiö, sillä tällä ei ole tavoitettavia muistoja siitä, mitä on todistanut. Hataratkin muistot vaikuttavat silti tämän elämään, ja todistajan hiljaisuus ulottuu täten myös Zackin hahmoon.

Romaanin kolmannen osan alussa siirrytään Zackin näkökulmaan: ”Even as a small child he was shrewd enough to know *It’s like she and I have died. And now nothing can hurt us*” (GD 33). Niley'n nimi on äkkiä Zack, tai pidemmin Zacharias. Rebecca uudelleennimeää lapsensa ja perustelee sen itselleen, sillä ei halua pojalleen nimen taakkaa tai muistutusta tämän biologisesta isästä:

Never again would she utter out loud the name of the man who had masqueraded as her husband! (...) The man was dead now, his name erased from memory.

The child’s name, that was the father’s. A diminutive of the father’s. (...) She would never call him by that name again. She must re-name the child, that the break with the father would be complete. (GD 348.)

Nimien merkitys tekstissä on suuri molemmille henkilöhahmoille. Rebeccan vahva tahto erottautua häntä itseään ja lastaan satuttaneesta miehestä vaikuttaa pieneen poikaan, joka vielä ymmärtää suurimman osan elämästä ja ympäristöstä äidin kautta. Rebeccan kirjoissa ”sen miehen” nimi on poistettu historiasta ja mies itse Rebeccan kirjoissa kuollut. Kuolleeksi kutsuminen on tapa siirtyä eteenpäin, vaikka konkreettisesta kuolemasta ei ole todisteita. Rebecca tekee isän poissaolon ja sen suotavuuden selväksi lapselleen:

She would not speak of Tignor to the child nor would she ever again tolerate the child whimpering and whining after *Dad-dy*.

”There is Mommy now. Mommy will be all to you, now.”

”But Dad-dy—”

”No. There is no Dad-dy. No more. Only just Mommy.”

She laughed, she kissed the anxious child. (GD 347.)

Rebecca ottaa ainoan merkityksellisen vanhemman roolin. Pojan halu miellyttää ja saada äidin huomio itselleen auttaa tätä omaksumaan tiettyjä käytöstapoja ja oppimaan nopeasti (ks. esim. GD 347, 348). Zack ahdistuneisuus jatkuu hänen nuoruutensa läpi. Hänen omien epäselvien muistojensa lisäksi hänelle siirtyy Rebeccan käsityksiä sekä sanallisesti että sanattomasti. Kuten Hirsch (2012) kirjoittaa, perheen sisällä kehonkieli on merkittävässä roolissa. Usein oireina näyttäytyvät sanattomat ja esitietoiset muistin siirtymisen tai välittymisen tavat ovat selkeitä perheen jakamassa tilassa (*familial space*). (Hirsch 2012, 34.) Zackin perheeseen kuuluu pitkään selkeästi vain äiti ja hän omaksuu tältä paljon käsityksiä liittyen esimerkiksi elämäntapoihin, maailmankatsomukseen ja turvallisuuteen. Äidin ja pojan suhteeseen vaikuttavat eri aikatasojen traumat, jotka myös yhdessä tekevät Zackin jälkimuistista kerrostuneen. Zackin jälkimuistiin jäävät kahden aiemman sukupolven traumojen jäljet.

Hirsch kirjoittaa myös holokaustista selviytyneiden henkilöiden lasten taiteesta. Hirsch toteaa, että toisen sukupolven luomassa taiteessa, muistelmakirjallisuudessa ja fiktiossa näkyy yritys kuvata sitä, millaista on elää hyvin lähellä valtavasta historiallisesta traumasta selviytyneiden ja sitä todistaneiden kipua, masennusta ja dissosiaatiota. Toisen sukupolven teoksiin vaikuttaa lapsen hämmennys ja vastuuntunne, kun tämä ei yrityksistä huolimatta voi korjata tilannetta. (Hirsch 2012, 34.) Oatesin romaanissa Rebecca ja Zack eivät todista suoraan suurta historiallista traumaa, mutta Rebecca on todistanut muuten valtavan trauman ja kärsii sen lisäksi jatkuvan ja arkipäiväisen trauman jälkivaikutuksista. Zack on eräänlaisen selviytyjän lapsen asemassa ja etsii itse suuntaansa musiikin kautta, mihin häntä myös kannustetaan. Hirsch kuvailee trauman vaikutuksia perheissä: ”Loss of family, home, of a sense of belonging and safety ‘bleed’ from one generation to the next” (Hirsch 2012, 34). Rebeccan menetykset vaikuttavat kauaskantoisesti Zackiin.

Zackin uuden nimen päättäminen on latautunut hetki, joka erottaa kahta erilaista elämää. Siihen vaikuttaa Rebeccan aikuisiän aaltoileva suhde uskontoon ja uskomiseen:

She had saved her son, and she had saved herself. She would see that her life, though mauled and shaken as if in the jaws of a great beast, was blessed.

The child's true name came to her then: " 'Zacharias.' A name from the Bible."
(GD 349.)

Jälleen tekstissä on läsnä vahvaa vertauskuvallisuutta, joka syventää kokemuksen kuvausta. Siunauksellisuuden korostus jatkuu myöhemminkin. Väkivaltaisen, juopuneen miehen hävittäminen Zackin muistista alkaa nimenvaihdoksesta. On kuitenkin huomattava, että unohtaminen ei ole yksioikoista eikä sitä yritetä romaanissa kertoa niin. Myöhäistalvella 1960, pakomatkan kestätyä lähes viisi kuukautta, nuori Zack huomaa tiettyjä asioita ollessaan äitinsä kanssa liikkeellä. Zack on herkistynyt huomaamaan erityisesti sen miesten huomion, joka kohdistuu hänen äitiinsä (ks. esim. GD 341) ja ahdistuu siitä. Hän kuitenkin löytää pakotiensä pianoa soittaessaan:

(...) when he began to strike the keys at once he would cease to hear the men's jokes and laughter, he would cease to hear his father's low mocking voice in the voices of these strangers, he would cease to be aware of the tension in his mother's body and the heat radiating from her, depressing the keys (...) in a rapid run (...). (GD 342.)

Rebecca on se, joka kannustaa Zackia yrittämään soittamista hämyisissä baareissa. Tämä pystyy soittamaan jonkin verran korvakuulolta. Pianon äänet ja alkeellinen soittaminen herättävät pojassa korvaamattoman onnentunteen. Vanhan pianon soinnut ovat kuin "sähkövirtaa" tämän ruumiissa (GD 343). Aivan pienestä lähtien radiota kuunnellut poika oppii itse tuottamaan musiikkia ja löytää siitä vapauttavan ominaisuuden.

Zack näkee kyllä äitinsä poikkeavan käytöksen ja kyseenalaistaa sitä itsekseen. Zack kuitenkin luottaa äitiinsä sinä ainoana huoltajana, joka hänellä on. Zack hyväksyy sen, että heidän elämäntapansa on jatkuvasti liikkuva.

It was a game, only Mommy knew the rules and the logic behind the rules. (...) He took comfort from the immediate fact *They didn't find us, we're safe*. It was all he wished to know at this time.

Later, at another time, there would be other facts to know. He would wait. (...)

The child was beginning to know the satisfaction of departure. You arrive in a city in order that you might leave that city at a later time. There is a thrill in arrival but there is a greater thrill in departure. (GD 359-360.)

Zack omaksuu kaksikon tavat miltei vaivatta. Vielä häntä ei haittaa, ettei hän tiedä "sääntöjä". Kuten tekstissä pian myöhemmin todetaan: "He'd become addicted to *keeping-going*, too" (GD 371). Tottelevaisuudestaan huolimatta Zackista kasvaa itsenäisesti ajatteleva henkilöahmo, joka seuraa äitinsä mielialoja ja käytöstä tarkkaan: "Gripping his hand. Pulling

him along. (...) He felt the injustice of her whims” (GD 371). Silloinkin, kun Zack ei lapsen asemastaan käsin voi ymmärtää äitiään, hän yleensä hyväksyy tämän käytöksen. Zack niskoittelee nuorempana harvoin, mutta ajoittain, kuten tohtori Hendricksiä etsittäessä, tämä yllättää äitinsä käyttäytymällä ennennäkemättömän hillitsemättömästi (ks. esim. GD 354). Rebeccalle vastaan hangoittelu on stressiä lisäävää ja tämä olettaa sen lyhytkestoiseksi. Analyysini mukaan Zackin hahmoon vaikuttaa yksityisen ja julkisen sekoittuminen, jota Hirsch kuvaa tekstissään. Hirsch toteaa, että kun julkiset ja yksityiset kuvat sekä tarinat alkavat sekoittua, niiden eroavaisuuksien ja yksityiskohtien näkeminen käy yhä vaikeammaksi (Hirsch 2012, 34–35). Romaani näyttää Zackin hahmon käytöksen kautta, miten lapsen on asemastaan vaikea ymmärtää aikuisten maailmaa, ja miten se on erityisen haastavaa kun aikuisten maailmassa vaikuttavat moninaiset traumat. Zack ei nuorena lapsena erota mikä on sosiaalisesti hyväksyttävää ja mikä ei.

Romaanissa Zackin näkökulmasta hänen äitinsä ”pelit” voivat olla neutraaleja tai pelottavia. Erästä peliä Zack kuvaa nimityksellä ”the fearful game”, pelontäyteinen peli (GD 388). Jos Rebecca näkee julkisella paikalla jonkun, joka muistuttaa liikaa Tignorina, tämä Zackin mukaan hetken jäätyksen jälkeen joko päättää ettei vaaraa ole tai päinvastaisesti panikoi, pyrkii piilottamaan lapsen tai lähtee juoksemaan täyttä päätä tämän kanssa. ”Always it happened so quickly. Zack could not resist. (...) There was such strength in Mommy’s desperation” (GD 388). Kerronta jatkuu kuvauksella siitä, miten Rebecca kerran piiloutuu Zackin kanssa auton taakse ja pyrkii suojaamaan tätä omalla kehollaan. Tällöin Rebecca kutsuu lastaan nimellä Niley ja sanoo tälle rakastavansa tätä. Lapsen mielessä tämä aiheuttaa ihmetystä: ”His old name, baby-name. Mommy had uttered it without realizing in her panic. Later he would realize that Mommy had expected to be killed, this was her farewell to him” (GD 388). Zackin myöhempi ymmärrys äitinsä kuolemanpelosta ja paniikista tuo uuden kerroksen teoksen traumankuvaukseen.

Ajoittain Rebecca ei kuitenkaan voi olla rinnastamatta poikaansa tämän biologiseen isään. Ajoittain tämän ulkonäkö ja ilmeet muistuttavat Rebecca Tignorista, jolloin myös väkivallan trauma aktivoituu. Zackin käytös muuttuu äkillisesti etenkin jos tämä kuvittelee näkevänsä isänsä kaltaisen hahmon:

By chance, Zack would sight the man, not Mommy. (...) Zack would feel something snap in his brain, he would lose control suddenly, pushing into his mother, nudging her. (...)

Zack seemed furious suddenly. (...) Possibly there'd been no man: Zack had imagined him. Yet, in childish fury, Zack drew back his lips, baring his teeth. It was a facial mannerism of his father's, to see it in a child was a terrifying sight.

"You missed him! You never saw him! I saw him! He could walk right up to you and blam! blam! blam! shoot you in the face and blam! he'd shoot me and you and you couldn't stop him! I hate you.

In astonishment Hazel Jones stared at her raging son. She could not speak.

Stunned. Struck to the heart. Somehow her son had known, his father had owned a gun. Somehow, the son had memorized certain of the father's expressions. That look of disgust. That look of righteous fury, you dared not approach even to touch in helpless love. (GD 389-391.)

Se, ettei Rebecca edes uuden identiteettinsä turvin pysty reagoimaan lapsen raivokkaaseen käytökseen, kertoo trauman sinnikkyudesta. Hiljaisuus toistuu, Rebecca/Hazel ei pysty puhumaan. Äitinä hänen olonsa on kohtauksessa lohduton, kun rakastava kosketuskin kuvataan toivottomaksi hurjan ilmeen edessä. Rebeccan ja Zackin traumat kohtaavat.

Zack on siis luonut oman käsityksensä omansa ja äitinsä tilanteen vaaroista todellisten hämärien muistikuvien ja jälkimuistin kautta. Zackin jälkimuistin rakentumiseen vaikuttavat myös hänen äitinsä suorat sanat: "Hide most things you know. Like you would hide any weakness. Because it is a weakness to know too much among others who know too little" (GD 382). Kyseessä on Rebeccan usein pienin muutoksin toistama lause. Zack ei saa tietää, että sanat ovat hieman sovellettuina peräisin hänen isoisältään. Rebecca kuitenkin välittää omasta jälkimuististaan näin asioita pojalleen. Äidin ja pojan suhteeseen siis vaikuttavat Rebeccan oma jälkimuisti sekä trauma. Tässä luvussa analysoitu äiti-lapsisuhde sekä lapsen näkökulma traumaan osoittavat, miten Oatesin romaani lähestyy ylisukupolvisia aiheita useamman sukupolven kautta. Romaani myös näyttää, miten lapsi omaksuu selviytymisen käytännöt kyseenalaistamatta nuorena, mutta alkaa pohtia historiaansa myöhemmin.

3.3 Traumafiktio eettisestä potentiaalista

Kirjallisten kertomusten eettistä potentiaalia voidaan tarkastella monin eri tavoin. Erityisesti traumafiktiivisten teosten, jollaiseksi katson myös tutkimani Oatesin romaanin *The Gravedigger's Daughter*, kohdalla on olennaista pohtia sekä teoksen vaikutustapaa että siinä käytettyjä keinoja etiikan kannalta. Tutkielmassani teen tämän nojautuen erityisesti Meretojan kehittämää narratiivista hermeneutiikkaa, joka soveltuu kompleksisen kertomuksen käsittelyyn. Tarkastelen tekstin keinojen ja esitystapojen ilmentämää *näkökulmatietoisuutta*,

eettistä tutkiskelua sekä tekstin rakentamia *kerronnallisia välitiloja*. Näiden käsitteiden avulla tuon esille eri puolia tekstin muuttuvasta asemasta ja potentiaalista.

Näkökulmatietoisuus on käsite, joka mahdollistaa näkökulmien moninaisuuden huomioimisen. Käsitteellä tarkoitetaan kykyä tiedostaa ja ottaa huomioon erilaisia näkökulmia (Meretoja 2018a, 15). Näkökulmatietoisuus koskettaa myös sellaisia näkökulmia, joita emme välttämättä ymmärrä täysin, mutta jotka ansaitsevat tulla tunnistetuiksi (Meretoja 2018b, 128). Meretoja huomauttaa, että vieraan näkökulman omaksuminen voi olla hyvinkin haastavaa, kun kohtaamme ajallisesti tai kulttuurisesti erilaisia maailmoja.

Näkökulmatietoisuuden eettinen ja poliittinen merkittävyys on kuitenkin kiistämätöntä. (Meretoja 2018b, 125.) Muiden henkilöiden mahdollisesti eriävien näkökulmien ottaminen edellyttää kykyä nähdä nämä muut samassa maailmassa aloitekykyisinä toimijoina. Tämä vaihtoehtoisten näkökulmien ottaminen taas on ehto onnistuneelle vuoropuhelulle, jossa huomioidaan, että omat näkemykset eivät välttämättä ole aina oikein ja että ne eivät edusta ehdotonta totuutta vaan ovat olemassa suhteessa omaan rajalliseen näkökulmaan. (Meretoja 2018b, 126.)

Erilaisten näkökulmien ottamisen yhteydessä on huomioitava, että kuvittelemme toisen henkilön näkökulman kuitenkin oman sosiaalisen, kulttuurisen ja historiallisen maailmamme lähtökohdista (Meretoja 2018b, 127). Tämä ei kuitenkaan vähennä erilaisten näkökulmien huomioon ottamisen ja ymmärtämisen tärkeyttä, vaan korostaa sitä, että kun pyrimme keskustelemaan esimerkiksi sosiaalisen maailman suhteen eroavia näkökulmia omaavan kanssa, ymmärrys ja mielikuvitus ovat erottamattomia ja toisistaan riippuvaisia (Meretoja 2018b, 127–128). Lisäksi on helpompaa ottaa sellaisen henkilön näkökulma, jonka kokemukset ovat valmiiksi pitkälle sanallistettuja ja selitetyjä tunnetulla ja kuvitteluun kannustavalla kielellä, kuin ottaa sellaisen näkökulma, jonka kokemukset säilyvät sanattomina (Meretoja 2018b, 128). Tämä seikka kytkeytyy tutkielmassani käsiteltyyn traumaan liittyvään ilmaisunvaikeuteen. Oatesin romaani suo lukijalle tilaisuuden syventyä kauas lähtökohdistaan selviytyvän uhrin ja todistajan näkökulmaan sekä huomata, kuinka kyseinen näkökulma kertoo kulttuurisesti vähemmän tunnetusta tai korostetusta kokemusmaailmasta.

Lukijan tietoisuus ja ymmärrys Rebeccan näkökulmasta edistyy romaanin tapahtumien varrella. Rebeccan näkökulma säilyy läpi romaanin selkeimmin hallitsevana, mutta myös muiden hahmojen näkökulmat pääsevät välillisesti tai Zackin tapauksessa suoraan esiin. Erityisesti se, että keskiössä on naishenkilöhahmon näkökulma romaanin tapahtumien

aikalaiskontekstissa, on olennaista. Rebeccan kokemusmaailmassa traumaattisilla tapahtumilla on omat edustuksensa, vaikka hän ei ennen elämänsä loppuvaihetta kykene niitä sanallistamaan. Joitain kokemuksia hän ei sanallista koskaan. Lukija pääsee näkemään ja huomaamaan Rebeccan silmien läpi asioita, jotka voisivat ilman Rebeccan taustaa näyttäytyä neutraaleina. Se, mikä voi lukijan tosimaailmassa ja aikalaiskontekstissa olla arkipäiväistä, voi ilmetä romaanin lukemisen jälkeen etuoikeutena eikä niin itsestään selvänä. Erilaiseen näkökulmaan tutustuminen kirjallisuuden välityksellä voi edistää juurikin kykyä tiedostaa, ellei jopa ymmärtää, tosielämässä kohdattavia näkökulmia. Uudenlaiseen näkökulmaan tutustuminen kirjallisuuden kautta voi myös laajentaa lukijan mahdollisen tajua.

Oatesin romaani edistää lukijan näkökulmatietoisuutta esimerkiksi näyttämällä sotaa pakenevan perheen jäsenten näkökulmat menneeseen, nykyiseen ja tulevaan. Myöhemmin romaani näyttää myös yksinäisen nuoren tytön ja naisen näkökulman epätasa-arvoisessa ajassa ja paikassa. Myös Rebeccan lyhytaikaisen huoltajan Rose Lutterin näkökulmat maailmaan, uskuntoon ja Milburnin kaupunkiin ovat täysin erilaiset kuin Rebeccan, ja näiden esittely rinnakkain vahvistaa lukijan näkökulmatietoisuutta. Romaanin hahmojen kyvyttömyys ymmärtää toistensa näkökulmia voi itse asiassa edistää lukijan valmiutta ymmärtämiseen ja tiedostamiseen. Edelleen kun Rebecca kohtaa muita koululaisia, esimerkiksi Katy Grebin ja tämän perheen, näiden näkökulma toisen yhtä köyhän mutta siirtolaistaustaisen perheen tyttäreen on erottuva. Lisäksi romaanista nousevat vahvasti esille myös mieshahmojen näkökulmat suhteessa maailmaan, sosiaalisiin statuksiin ja naisiin. Lopulta myös se, että romaani tuo esille osallisiksi subjekteiksi katsomiini kaupunkilaisten käytöstä ja reaktioita, on näkökulmatietoisuutta lisäävää. Vaikka nämä ovat vähemmän esillä olevia henkilöhahmoja, romaani esittää heidän kauttaan sen näkökulman, joka torjuu ymmärtäväisyyttä ja erilaisuutta. Lukemisen kautta voi kiinnittää huomiota puolestaan tosielämän tilanteisiin, joissa lukija voi valita toimia toisin.

Näkökulmatietoisuudesta on luontevaa siirtyä pohtimaan sitä, miten Oatesin romaani traumafiktiivisenä kertomuksena toimii eettisen tutkimisen muotona. Kirjallisuuden toimiessa eettisen tutkimisen muotona se kyseenalaistaa eettisiä käsityksiä ja haastaa perinteisiä käsityksiä oikeasta ja väärästä (Meretoja 2018a, 16–17). Meretojan mukaan kirjallisuus voi ”tutkia eettisen aluetta tavalla, joka voi radikaaleimmillaan muuttaa käsityksiämme siitä, mikä ylipäätään on eettistä” (2018a, 17). Kertomukset vaikuttavat abstrakteja moraaliteorioita enemmän esimerkiksi identiteettiin ja toimijuuteen koska ne vaikuttavat paitsi kognitiivisesti myös affektiivisesti. Kertomusten eettinen vaikutus perustuu siis affektiivisten vasteiden

herättämiseen. (Meretoja 2018b, 133.) Lisäksi kertomukset voivat osallistua eettisten käsitysten muodostumiseen eri mittakaavoilla: ne voivat vaikuttaa käsityksiimme niinkin suurista kokonaisuuksista kuin oikeudenmukaisesta yhteiskunnasta tai hyvästä elämästä ja ne voivat vaikuttaa myös käsityksiimme yksittäisten tilanteiden eettisistä monimutkaisuuksista (Meretoja 2018b, 141). Lopulta huomioitavaa on myös, kuten Meretoja kertoo, että kertomuksen sisältämä sellainen eettinen tutkiskelu, joka itse asiassa häiritsee tai vaivaa meitä, voi olla eettisyyden kannalta tärkeämpää kuin kertomuksen valmiit väitteet tai vahva moraalinen asennoituminen (2018b, 142).

Mahdollisen taju ja kertomuksen eettinen tutkiskelu kytkeytyvät toisiinsa. Kertomuksella on eettistä potentiaalia, mikäli se eettisen tutkiskelun kautta kehittää kykyä huomata esimerkiksi useampia tapoja lähestyä eettistä ongelmaa tai aihetta (Meretoja 2018b, 142). Eettistä tutkiskelua sisältävän (eettistä potentiaalia käsittävän) kertomuksen vastakohtana on dogmatismia tukeva kertomus (eettisesti ongelmallinen kertomus), joka sulkee mahdollisuuksia ja julistaa vain yhtä oikeaa tapaa olla, elää tai esimerkiksi ylläpitää ihmissuhteita (Meretoja 2018b, 142). Tulkintani mukaan Oatesin romaani nimenomaan avaa mahdollisuuksia eikä sulje niitä. Toisin sanoen väitän, että romaanilla on siten myös eettisen tutkiskelun kautta eettistä potentiaalia. Romaani tutkii erilaisia elämäntarinoita erilaisten hahmojen kautta, ja vaikka kaikki nämä tarinat eivät sisällä eettisesti puolustettavia vaiheita tai päätöksiä ne esiintyvät vaihtoehtoina, joihin tutustuessaan lukija voi huomata eettisten vaihtoehtojen pohdinnan rivien välistä.

Katson edelleen, että Oatesin romaani tutkii eettisiä vaihtoehtoja ja päätöksiä ensisijaisesti Rebeccan hahmon kokemusten ja valintojen kautta. Rebeccan ja joidenkin muidenkin henkilöahmojen eettiset käsitykset pääsevät esille haastavissa tilanteissa sekä joissain erillisissä, vaihtelevan filosofisissa pohdinnoissa esimerkiksi dialogin yhteydessä. Rebecca itse kyllä sisäistää joitain eettisesti jäykkiä käsityksiä lapsuudessaan, mutta pystyy muuttamaan niitä iän myötä. Myös Rebeccan käsitys omasta arvostaan kehittyy, mikä kytkeytyy sekä trauman kanssa elämiseen että romaanin eettiseen puoleen. Rebecca aloittaa arvonsa perustelun lapsensa tärkeyden ja hyvinvoinnin puolustamisen kautta, mutta hiljalleen hän varsinkin uudessa identiteetissään löytää tavan arvostaa itseään ja ominaisuuksiaan enemmän. Eettistä tutkiskelua esiintyy siis erityisesti Rebeccan selviytymisen yhteydessä, kun tämä punnitsee eri vaihtoehtoja ja löytää eri tapoja turvata omaa ja poikansa elämää.

Romaani tuomitsee implisiittisesti väkivallantekoja ja osoittaa niiden seuraukset vakaviksi eri hahmojen kautta. Siten se perustelee muun muassa väkivallan mielettömyyttä ja vahingollisuutta. Väkivalta ei romaanissa tapahdu tyhjiössä eikä sille näytetä hyväksyttäviä syitä. Se, että väkivalta ei jää irralliseksi, auttaa edelleen sitä, että väkivallan tuhoisat seuraukset näkyvät lukijalle. Lisäksi Rebeccan joidenkin epätyypillisten ratkaisujen eettinen pohdinta (esim. omaksuu uuden nimen ja identiteetin, antaa Thaddeuksen olettaa Zackin isyyden väärin, ei kerro aiemmasta elämästään) on vahvasti kontekstuaalista. Lukija näkee Rebeccan kokonaistilanteen, jonka valossa ratkaisut voi suhteuttaa siihen, mitä Rebecca on menettänyt ja mitä tällä voisi olla vielä menetettävää. Rebecca ei lopulta ole muille hahmoille tilivelvollinen siinä mielessä, että hänen olisi pakko kertoa kaikki entisestä elämästään. Se, ettei Zack oletettavasti saa tietää omasta alkuperästään tai perhehistoriastaan, mutta Freyda saa tietää Rebeccan taustasta, on eettisesti kahtiajakoista. Toisaalta romaanin ei tähän kysymykseen tarvitsekaan antaa valmista vastausta, vaan se voi antaa lukijan pohtia Rebeccan valintojen eettisyyttä.

Viimeinen narratiivisen hermeneutiikan käsite, jonka kautta tässä tutkielmassa tarkastelen Oatesin romaanin eettistä potentiaalia, on kerronnallinen välitila (*narrative in-between*). Tarinankerronta on Meretojan sanoin myös vuorovaikutuksen tapa ja se mahdollistaa yhteyden muiden ihmisten kanssa. Se mahdollistaa esimerkiksi kokemusten jakamisen, uusien yhteisöjen muodostamisen sekä uusien suhteellisuuden muotojen kehittämisen. Täten kertomukset myös luovat ja edistävät joko eettisesti tuottavia tai ongelmallisia kerronnallisia välitiloja. Kerronnalliset välitilat nimittäin muovaavat sitä, mitä voi ajatella, sanoa, nähdä, kuulla, tehdä ja kokea tietyistä subjektipositioista. (Meretoja 2018b, 117.) Tiivistyksenä Meretoja toteaa:

Kertomusten eettisessä arvioinnissa tulee tunnistaa jatkumo poissulkevia kerronnallisia välitiloja rakentavista, me vastaan muut -asetelmia vahvistavista kertomuksista osallistaviin, solidaarisuutta vahvistaviin kertomuksiin. (Meretoja 2018a, 14.)

Oatesin romaani on kertomus, jonka luomassa kerronnallisessa välitilassa ei tulkintani mukaan ruokita vastakkainasettelua, vaan tuodaan eettisesti hedelmällisellä tavalla esille erilaisia kokemuksia ja subjektipositioita. Vastakkainasettelu tehdään näkyväksi ja sen perusteluiden lähestyminen sekä seurauksien ilmentäminen saa kyseenalaistamaan esimerkiksi yhteiskunnallista jakautumista, ennakkoluuloja ja erilaisia kokemuksia

väheksyviä asenteita. Romanin muodossa oleva kaunokirjallinen kertomus voi pituutensa avulla perehtyä tarkemmin tällaisiin aiheisiin ja epäkohtiin. Näin Oatesin romaani myös tekee.

Oatesin romaanin eettinen potentiaali muodostuu useista tekijöistä. Olen näyttänyt muutaman esimerkin ja käsitteen avulla, miten ja miksi tulkitseen Oatesin romaanin juuri eettistä potentiaalia sisältäväksi. Romaani edistää lukijan näkökulmatietoisuutta, osallistuu eettiseen tutkiskeluun ja sen luomat kerronalliset välitilat ovat osallistavia. Romaani ei yritä typistää monimutkaisia valintoja yksinkertaisiksi tai pyri tarjoamaan ehdotonta vastausta esimerkiksi siihen, mitä traumaattisista tapahtumista selvinneiden tulisi kertoa jälkipolville. Se kuitenkin korostaa trauman käsittelyn ja traumasta selviytymisen kautta väkivallan eri muotojen vahingollisuutta ja tuomittavuutta, jolloin se ei pyri myöskään olemaan eettisesti neutraali. Väkivaltaa tai traumaa ei vähätellä, mutta selviytymiskertomuksen kautta romaani näyttää, että trauma ei jää hallitsemaan koko elämää.

4 Lopuksi

Tutkimani Joyce Carol Oatesin romaani *The Gravedigger's Daughter* välittää trauman kokemuksia erilaisin kielellisin keinoin. Romaani näyttää esimerkiksi toiston, epäsuoruuden, vertauskuvien, takaumien ja muiden kronologiaa rikkovien kirjallisten keinojen avulla, miten trauma on mukana päähenkilö Rebeccan elämässä. Romaanista välittyy trauman sanattomuus, tavoittamattomuus sekä vaikeaselkoisuus. Ajallinen etäisyys traumaan sekä sen muistamisen monimutkaisuus nousevat esille. Traumasta selviytyminen taas esiintyy romaanissa prosessina, jonka aikana Rebecca muuttaa nimensä, identiteettinsä ja historiansa. Trauman läsnäolo pysyy ulkoisia oireita lukuunottamatta hahmon yksityisessä maailmassa, eikä sen käsittely ole koskaan kliinistä. Rebecca onnistuu kuitenkin elämään tavalla, jota hänen traumansa eivät erityisesti rajoita.

Romaanissa esiintyvä ylisukupolvinen trauma kehittyy pakolaisperheessä, jossa vanhempien kokemukset siirtyvät jälkimuistin kautta heidän lapsilleen ja edelleen ainakin yhdelle lapsenlapselle. Ylisukupolvinen trauma näkyy päähenkilön elämässä käytöstapoina, pelkoina ja oletuksina. Valtavan traumaattisen murha-itsemurhan todistaminen taas on yksittäinen traumaattinen tapahtuma päähenkilön elämässä, joka vaikeuttaa hänet vuosikymmeniksi. Todistaminen on mahdollista vasta lähellä kuolemaa, kirjeen muodossa ja lähes tuntemattomalle sukulaiselle. Lopulta vielä parisuhdeväkivallan sukupuolittunut trauma tulee romaanissa esille mainituin traumafiktion keinoin. Sukupuolittuneisuus on keskeinen romaanissa esille nouseva aihe, ja romaani ottaa kantaa myös naisiin kohdistuvan väkivallan sivuuttamiseen. Samaan tapaan tutkimukseni nostaa esille useita henkilöihahmoja, jotka katson osallisiksi subjekteiksi. Nämä osalliset subjektit osallistuvat tietyllä toiminnalla tai toimimattomuudella väkivaltaisten ja haitallisten olosuhteiden syntyyn ja ylläpitoon, vaikka eivät itse olekaan aktiivisia väkivallantekijöitä tai suoria todistajia. Kyseiset olosuhteet taas johtavat perheväkivallan jatkumiseen ja kärjistymiseen.

Romaanissa Rebeccan toteuttama valtakulttuurin tarkastelu ulkopuolelta ja siihen sulautuminen ajan kanssa paljastavat kyseisen kulttuurin olennaispiirteitä. Rebeccan myöhemmän aikuiselämän hiljaisuus on paitsi selviytymiskeino, myös ympäristön ominaisuudet tuntien harkittu toimintatapa. Väkivallan kokeminen ei ole romaanin kontekstissa harvinaista, mikä vaikuttaa tietyssä määrin Rebeccan suhtautumiseen. Rebecca kuitenkin kokee ja todistaa myös poikkeuksellisia tapahtumia, joille hänen lähellään olevilla ihmisillä ei ole sanoja. Tulkintani mukaan henkilöihahmoja romaanissa ympäröivä kulttuuri

reagoi traumaan sille tyypillisellä hiljentävällä tai vähättelevällä tavalla. Oatesin romaani nostaa esiin naisten pitkään vaiettuja kokemuksia ja kommentoi naisten asemaa 1940-luvun kontekstista 1990-luvun kontekstiin asti ja näiden välillä.

Oatesin romaanilla on traumakertomuksena eettistä potentiaalia, sillä se tarjoaa muun muassa tilaisuuden laajentaa mahdollisen tajua ja edistää näkökulmatietoisuutta. Romanin avaama kerronnallinen välitila on osallistava, sillä se muun muassa huomioi marginalisoitujen hahmojen kokemuksia. Lisäksi romaani osallistuu eettiseen tutkiskeluun näyttämällä erilaisia ratkaisuja vaikeisiin tilanteisiin tuputtamatta kuitenkaan valmista vastausta kaikkiin kysymyksiin. Eettiseen potentiaaliin osallistuu henkilöihahmojen kokemusten kuvaaminen monipuolisesti rikkain kielellisin keinoin.

Oatesin romaanin hyvin laajasta aihepiiristä löytyisi vielä lisää tutkimuskohteita, joita en tässä tutkielmassa voinut käsitellä. Esimerkiksi Jacob Schwartin asema ja trauma väkivallan tekijänä olisi mahdollinen tutkimusaihe. Lisäksi isä-lapsisuhteiden tutkimus, äitiyden tutkimus ja kerronnallisen identiteetin kysymykset Oatesin tuotannossa laajemmin olisivat kiinnostavia aiheita. Omassa tutkimuksessani olen eritellyt ja avannut *The Gravedigger's Daughter* -romaanissa esiintyviä traumoja ja selviytymistarinaa tavalla, jonka avulla olisi mahdollista jatkaa laajempaan tutkimukseen.

Lähteet

Primaarilähteet

Oates, Joyce Carol 2007: *The Gravedigger's Daughter*. New York: Harper Perennial.

Sekundaarilähteet

Anand, Aswathi Velayathikode & Chatterjee, Shirupa 2022: "Overcoming Daddy: The Daughter's Rite of Passage in Joyce Carol Oates' Late Novels". *Critique – Bolingbroke Society*. Vol. 63 (3), 296–308.

Bond, Lucy & Craps, Stef 2020: *TRAUMA*. New York: Routledge.

Brown, Laura S. 1991: "Not Outside the Range: One Feminist Perspective on Psychic Trauma". *American Imago*. Vol. 48 (1), 119-133.

Brown, Laura S. 1995: Not Outside the Range: One Feminist Perspective on Psychic Trauma. – Cathy Caruth (toim.), *Trauma: Explorations in Memory*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press, 100–112.

Caruth, Cathy 1995: Introduction. – Cathy Caruth (toim.), *Trauma: Explorations in Memory*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press, 3–12.

Caruth, Cathy 1995: Introduction. – Cathy Caruth (toim.), *Trauma: Explorations in Memory*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press, 151–157.

Davis, Colin & Meretoja, Hanna 2020: Introduction to literary trauma studies. – Colin Davis & Hanna Meretoja (toim.), *The Routledge Companion to Literature and Trauma*. Abingdon, Oxon: Routledge, 1–8.

Dean, Carolyn J. 2020: Witnessing. – Colin Davis & Hanna Meretoja (toim.), *The Routledge Companion to Literature and Trauma*. Abingdon, Oxon: Routledge, 111–120.

Douglass, Ana & Vogler, Thomas A. 2003: Introduction. – Douglass, Ana & Vogler, Thomas A. (toim.), *Witness and Memory: The Discourse of Trauma*. London: Routledge.

Felman, Shoshana 1992: Education and Crisis, or the Vicissitudes of Teaching. – Shoshana Felman & Dori Laub (toim.), *Testimony: Crises of Witnessing in Literature, Psychoanalysis, and History*. New York: Routledge, 1–56.

Hirsch, Marianne 1989: *The Mother/Daughter Plot – Narrative, Psychoanalysis, Feminism*. Indiana University Press: Bloomington and Indianapolis.

Hirsch, Marianne 2008: "The Generation of Postmemory". *Poetics today*. Vol. 29 (1), 103–128.

- Hirsch, Marianne 2012: *The Generation of Postmemory: Writing and Visual Culture after the Holocaust*. New York: Columbia University Press.
- Johnson, Greg 2019: "Joyce Carol Oates at 80: The Anatomy of a Literary Career". *Salmagundi (Saratoga Springs)*. Vol. 2019- (202/203), 166–178.
- Jytilä, Riitta 2022: *Traumaattinen muisti nykyproosassa*. Helsinki: SKS.
- Kähkönen, Lotta 2012: *Disturbing Whiteness: The Complexity of White Female Identity in Selected Works by Joyce Carol Oates*. Turku: University of Turku.
- Laub, Dori 1992: Bearing Witness or the Vicissitudes of Listening. – Shoshana Felman & Dori Laub (toim.), *Testimony: Crises of Witnessing in Literature, Psychoanalysis, and History*. New York: Routledge, 57–74.
- Laub, Dori 1992: An Event Without a Witness: Truth, Testimony and Survival. Shoshana Felman & Dori Laub (toim.), *Testimony: Crises of Witnessing in Literature, Psychoanalysis, and History*. New York: Routledge, 75–92.
- Marquart, Sharon 2020: Gender. – Colin Davis & Hanna Meretoja (toim.), *The Routledge Companion to Literature and Trauma*. Abingdon, Oxon: Routledge, 162-172.
- Meretoja, Hanna 2018a: "Kertomusten eettinen potentiaali ja vaarat: kuusi mittapuuta". *Kirjallisuudentutkimuksen aikakauslehti Avain*. Vol. 2018 (1), 6–25.
- Meretoja, Hanna 2018b: *The Ethics of Storytelling: Narrative Hermeneutics, History, and the Possible*. New York: Oxford University Press.
- Rothberg, Michael 2019: *The Implicated Subject : Beyond Victims and Perpetrators*. Stanford, California: Stanford University Press.
- Sütterlin, Nicole A. 2020: History of Trauma Theory. – Colin Davis & Hanna Meretoja (toim.), *The Routledge Companion to Literature and Trauma*. Abingdon, Oxon: Routledge, 11–22.
- Van der Kolk, Bessel A. & Van der Hart, Onno 1995: The Intrusive Past: The Flexibility of Memory and the Engraving of Trauma. – Cathy Caruth (toim.), *Trauma: Explorations in Memory*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press, 158–182.
- Whitehead, Anne 2004: *Trauma Fiction*. Edinburgh: Edinburgh University Press.